

Václav Moravec

Svobodný rozhlas 1990–2003

V listopadu 1989 se média – včetně rozhlasu – vymanila z područí komunistické cenzury. Do rozhlasu se vracejí zakázaní autoři. 1. ledna 1992 vzniká samostatný Český rozhlas. S rozpadem Československa zaniká i Československý rozhlas. V první polovině devadesátých let dochází k expanzivnímu rozvoji soukromého rozhlasového vysílání. Českému rozhlasu ubývá posluchačů. Dochází k reorganizaci okruhů Českého rozhlasu. V roce 1995 začíná vysílat nový okruh ČRo 6/Rádio Svobodná Evropa. Rozhlasový rozhovor se stává nejčastějším žánrem ve vysílání. Naopak rozhlasová reportáž z vysílání téměř vymizela. Slábne frekvence pořadů vzdělávacích. Výrazně je omezena výroba původní dramatické tvorby. K modernizaci rozhlasové techniky dochází se zahájením provozu nového studiového domu. Vysílání se postupně digitalizuje. Na přelomu tisíciletí se Český rozhlas potýká s nedostatkem peněz, slábne ochota platit poplatky za užívání rozhlasového přijímače.

Celková situace

Rok 1989 se stal rokem zásadních proměn politických systémů v někdejších komunistických státech střední a východní Evropy, Československo nevyjímaje. Pád totalitního systému, založeného na vedoucí úloze Komunistické strany Československa (KSČ), v listopadu 1989 přivodil začátek změn celé společnosti včetně mediálního systému.

Českoslovenští normalizátoři, dosazení k moci sovětskou intervencí ze srpna 1968, až do podzimu 1989 tvrdě odmítali jakékoliv změny. Od srpna 1988 však sílily projevy občanské nespokojenosti, které se přes masivní nasazení policejních sil nepodařilo zastavit. Brutální potlačení vzpomínkové demonstrace studentů na Národní třídě v Praze v pátek 17. listopadu 1989 se pak stalo impulsem k rozhodujícímu střetu občanů s totalitní mocí.¹ Akce bezpečnostních sil vyvolala všeobecné rozhořčení veřejnosti a bezprostřední protestní demonstrace, které přerostly ve státní převrat, jenž byl pro svůj mírný průběh nazýván „sametovou“ nebo „něžnou“ revolucí.²

Státní sdělovací prostředky – především Československá televize a Československý rozhlas – věnovaly potlačení studentské demonstrace na pražské Národní třídě minimální pozornost. První zpráva, která posluchače Čs. rozhlasu informovala o událostech 17. listopadu 1989, byla odvysílána téhož dne ve zpravodajském přehledu ve 23.50 hod. Obsahovala základní údaje z oficiálního zpravodajství Československé tiskové kanceláře a zcela zamlčela informace o brutálním potlačení demonstrace i o zraněních demonstrantů: „Pro toto období je charakteristický stále otevřenější dialog se všemi, kterým leží na srdci perspektivy socialismu. Akcí a následný průvod ovšem zneužila skupina osob, nechvalně známých z různých protispolečenských vystoupení v minulém období. Vykřikovala hesla hanobící ústavní činitele a představitelů strany a státu. Shromáždění chtěli zneužít pro své osobní ambice i někteří známí exponenti společenské krize let 1968/1969.“³ O den později, 18. listopadu 1989, pokračovalo vysílání Čs. rozhlasu v podobném duchu: „Naše veřejnost byla už informována o včerejší manifestaci. Už v průběhu této akce byly snahy učinit z ní demonstrativní vystoupení proti socialistické společnosti, socialistickému společenskému zřízení, Komunistické straně Československa a vládě. To se pak projevilo v dalším vývoji, kdy se dav ve večerních hodinách vydal z podnětu různých lidí do centra hlavního

města. Podle dalších informací z českého ministerstva vnitra a životního prostředí bylo při potlačování demonstrace zraněno 17 osob, na místní oddělení Veřejné bezpečnosti bylo předvedeno 143 osob, z nichž 9 bylo zadrženo pro důvodné podezření ze spáchání trestného činu a 70 osob bylo zajištěno pro přečin.“⁴

Hlavním zdrojem necenzurovaných informací se 17. listopadu 1989 a v dnech následujících staly zahraniční rozhlasové stanice – BBC, Hlas Ameriky a Rádio Svobodná Evropa.

Změny po 17. listopadu 1989

Státní mocí potlačená demonstrace studentů se stala impulsem k masové vlně občanské nespokojenosti a protestů, jejímž výsledkem byla změna režimu – z totalitního na demokratický. V neděli 19. listopadu 1989 bylo v sále pražského Činoherního klubu při setkání tří stovek osobností z oficiálních i neoficiálních struktur ustaveno Občanské fórum (OF), jehož hlavním představitelem se stal dramatik a spisovatel Václav Havel.

OF se deklarovalo jako občanské hnutí, otevřené společenství demokraticky smýšlejících občanů, všech lidí dobré vůle. Ve svém prvním prohlášení požadovalo odstoupení vlády, odchod zkompromitovaných politiků KSČ z veřejného života, propuštění politických vězňů, zahájení celospolečenského dialogu o budoucnosti Československa a důsledné dodržování svobody slova. Tentýž den vznikla v Bratislavě (na půdě městské organizace Svazu slovenských výtvarných umělců) politická iniciativa Verejnost proti násilíu (VPN).

V pondělí 20. listopadu 1989 začala v městech na celém území Československa vlna masových demonstrací na podporu požadavků Občanského fóra a Verejnosti proti násilíu. Doprovázely je stávky studentů vysokých a některých středních škol a pražských i mimopražských divadel.

Tlak veřejnosti si vynutil zásadní změny ve společnosti. 24. listopadu 1989 rezignoval na funkci generálního tajemníka Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ) Miloš Jakeš. 29. listopadu 1989 schválilo Federální shromáždění změny Ústavy ČSSR. Ze základního zákona státu byl vypuštěn čtvrtý článek o vedoucí úloze KSČ ve společnosti a ve státě. Změny Ústavy ČSSR vstoupily v platnost 30. listopadu

1989. Po jedenačtyřiceti letech tak v Československu formálně skončila vláda komunismu.

7. prosince 1989 odstoupil z funkce předsedy vlády ČSSR Ladislav Adamec. V průběhu tří dní došlo k zásadní rekonstrukci vlády a 10. prosince 1989 prezident ČSSR Gustáv Husák jmenoval novou federální vládu v čele s premiérem Mariánem Čalfou. Dostalo se jí označení „vláda národní porozumění“. Premiér Marián Čalfa označil za jeden z hlavních úkolů svého kabinetu přípravu a uskutečnění svobodných voleb.

Završením zásadních personálních výměn ve vedení státu byla volba nového předsedy Federálního shromáždění (FS) a prezidenta ČSSR. Na uvolněná místa členů federálního parlamentu byli zvoleni kandidáti Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu. Předsedou FS se stal Alexander Dubček, přední osobnost „pražského jara“ 1968.

Následující den, v pátek 29. prosince 1989, se ve Vladislavském sále Pražského hradu uskutečnila volba prezidenta ČSSR. Do funkce byl jednomyslně zvolen hlavní představitel OF Václav Havel, zástupce širokého proudu politických sil – nekomunista.

Média po listopadu 1989

K prvním proměnám mediálního systému v Československu začalo docházet již krátce po listopadu 1989. Začátkem prosince 1989 byl do funkce předsedy Federálního úřadu pro tisk a informace (FÚTI)⁵ jmenován vládou premiéra Mariána Čalfy představitel Občanského fóra Miroslav Kusý. Počátkem roku 1990 jej ve funkci vystřídal Vladimír Příkazský. Federální úřad pro tisk a informace jako kontrolní a cenzurní orgán totalitní moci byl zrušen k 31. červenci 1990, a to zákonem č. 166/1990 Sb. Právní normu o zániku FÚTI schválilo Federální shromáždění 7. května 1990.

FÚTI v minulosti uplatňoval monopol KSČ při kontrole tisku a dalších informačních prostředků. Působil jako cenzurní, represivní, propagandistický a dezinformační orgán, stal se symbolem nesvobody tisku a jeho pracovníků. Zcela se zdiskreditoval v očích novinářské veřejnosti. Zákon o zrušení FÚTI počítal s tím, že výkon demokratické státní správy v tisku a dalších informačních prostředcích se v budoucnu přesune do kompetencí obou republik, proto federální vláda nenavrhla žádnou nástupnickou organizaci.⁶

Další významnou změnou pro postavení sdělovacích prostředků ve společnosti byl zákon č. 86/1990 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích. Šlo o zásadní novelu tzv. tiskového zákona, kterou přijalo Federální shromáždění 28. března 1990. Novela byla prvním projevem demokratizace mediální legislativy po listopadu 1989. I když nešlo o komplexní nový zákon, došlo k očištění původních norem od ideologického nánosu.

Novela vypustila některá ustanovení původního zákona (například § 2 o „rozvýjení socialistického vědomí občanů v duchu zásad ústavy a idejí politiky KSČ jako vedoucí síly“ a o „spoluvytváření socialistického veřejného mínění“). Obnoven byl i § 17 zákona č. 84/1968 Sb. ze dne 26. června 1968 o nepřipustnosti cenzury v Československu: „1) Cenzura je nepřipustná. 2) Cenzurou se rozumějí jakékoliv zásahy státních orgánů proti svobodě slova a obrazu a jejich šíření hromadnými informačními prostředky. Tím není dotčena pravomoc prokurátora a soudu.“

Prvním krokem ke změně systému fungování elektronických médií⁷ byl vznik **oddělení státní informační politiky při odboru vzdělanosti, kultury, zdraví a informací na Úřadu předsednictva federální vlády**, které mělo za úkol připravit podmínky pro demonopolizaci rozhlasového a televizního vysílání. Souběžně se vznikem oddělení státní informační politiky se na Úřadu předsednictva vlády ČSFR začaly hromadit žádosti o povolení soukromého rozhlasového a televizního vysílání. Nový zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání teprve vznikal, proto se kvůli velkému zájmu žadatelů o demonopolizaci vysílání elektronických médií rozhodla federální vláda zřídit **meziresortní konkurzní komisi pro výběr uchazečů o nestátní rozhlasové a televizní vysílání na území ČSFR**. Jejím předsedou se stal místopředseda vlády Josef Hromádka. Usnesení vlády ČSFR k ustavení meziresortní komise bylo vydáno 11. června 1990 a důvodová zpráva ke vzniku tohoto orgánu konstatovala, že „část sítě rozhlasových vysílačů na území republiky není využita, proto mohou být volné frekvence dány do pronájmu soukromým provozovatelům.“⁸ Pronájem části vysílací sítě měla povolovat právě meziresortní komise a jedním z jejích členů měl být zástupce ministerstva

spojů. Podmínky pronájmu usnesení vlády nespécifikovalo, podle důvodové zprávy však měly být začleněny do připravované mediální legislativy.

K prolomení monopolu Československého rozhlasu na výrobu, vysílání a šíření rozhlasových programů na území Československa však došlo ještě před vznikem meziresortní komise pro výběr uchazečů o první experimentální nestátní rozhlasové a televizní vysílání. V lednu 1990 podepsal ředitel francouzské soukromé rozhlasové stanice **Europe 2** Martin Brisac dohodu o spolupráci s ústředním ředitelem Československého rozhlasu Karlem Starým. Europe 2 dohodou o spolupráci s rozhlasem obešla oficiální povolení vlády, která s tímto krokem nesusouhlasila.⁹

Druhým krokem v demonopolizaci rozhlasového vysílání na území Československa byl 14. červen 1990, kdy federální vláda svým usnesením č. 53 povolila rozhlasové stanici **Rádio Svobodná Evropa**, aby k šíření svého signálu použila volné vysílače na území Československa. K naplnění vládního usnesení došlo 1. srpna 1990. Program Svobodné Evropy začaly šířit tři středovlnné vysílače na území ČSFR.

Od svobodných voleb k rozpadu Československa

Vláda národního porozumění dovedla Československo k prvním svobodným parlamentním volbám, které se konaly 8. a 9. června 1990. Kandidovalo v nich 22 politických stran, hnutí a koalic. Prvních svobodných parlamentních voleb se zúčastnilo 96,79 % voličů a vítězi v nich se stala obě hnutí, která vznikla v bouřlivých dnech listopadu 1989 a zasloužila se o pád komunistického režimu – Občanské fórum v českých zemích a Verejnosť proti násiliu na Slovensku.

27. června 1990 jmenoval prezident Václav Havel novou federální vládu. V jejím čele opět stanul Marián Čalfa. Nejvíce křesel v novém šestnáctičlenném kabinetu obsadili ministři za OF a VPN. Osm ministrů bylo bezpartijních. Druhé Čalfově vládě se dostalo označení „vláda národní obětí“.

Po prvních svobodných volbách začalo docházet k zásadním sporům o budoucí státoprávní uspořádání federativního Československa.

Zhruba půl roku trvala diskuse o návrhu novely zákona o československé federaci, který by upravoval přesun kompetencí z federální na národní vlády (tzv.

kompetenční zákon). K přijetí novely ústavního zákona o československé federaci Federálním shromážděním došlo 12. prosince 1990.

Pokračující kompetenční spory oddalovaly rovněž přijetí nové mediální legislativy, na jejímž základě měl být transformován systém elektronických médií v Československu. Netrpělivost žadatelů o provozování nestátního rozhlasového vysílání a pomalá příprava mediálních zákonů umožnily vznik fenoménu nelegálního (tzv. pirátského) vysílání. Bez řádného povolení vysílaly koncem roku 1990 v Praze **Rádio Stalin** (později Rádio Ultra, resp. Rádio 1) a v jižních Čechách **Rádio Podzemí** (později Rádio Faktor). Meziresortní komise (nejprve při vládě ČSFR, později při ministerstvu kultury ČR) bez legislativního zázemí a jasného licenčního mechanismu přidělily ještě před přijetím zákonů o provozování rozhlasového a televizního vysílání 36 licencí k experimentálnímu lokálnímu rozhlasovému vysílání. Československý rozhlas se tak ocitl v konkurenčním prostředí soukromého rozhlasového vysílání.

Spory o kompetence týkající se rozhlasového a televizního vysílání vyřešilo Federální shromáždění 20. března 1991 přijetím zákona č. 136/1991 Sb., o rozdělení působnosti mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Českou republikou a Slovenskou republikou ve věcech tisku a jiných informačních prostředků (tzv. malý kompetenční zákon). Paragraf čtvrtý zákona, vypracovaný především na základě požadavků slovenské strany, umožnil následně vznik národních zákonů o médiích veřejné služby: „Československý rozhlas, Československá televize a Československá tisková kancelář provedou do tří měsíců ode dne zřízení Českého rozhlasu a České televize, Slovenského rozhlasu a Slovenské televize a Československé tiskové kanceláře České republiky a Československé tiskové kanceláře Slovenské republiky rozdělení a převod majetku a vypořádání jiných právních poměrů majetkové povahy.“ Po schválení této právní normy došlo v říjnu a listopadu 1991 k přijetí zákonů o provozování rozhlasového a televizního vysílání, Českém rozhlasu, České televizi. Zákony o Slovenském rozhlasu a Slovenské televizi schválila Slovenská národní rada již koncem května 1991.¹⁰

Období po prvních svobodných volbách nebylo pouze ve znamení zásadní ekonomické reformy a sporů o kompetence mezi federací a republikami. Docházelo rovněž k dalšímu formování a proměně systému politických stran.

Z tohoto pohledu byl podstatný vývoj v Občanském fóru, kde se názorové klima polarizovalo. V říjnu 1990 se konal rozhodující sněm OF, který zvolil předsedou Václava Klause, reprezentanta pravicového proudu. To vedlo ke krizi, která vyvrcholila v únoru 1991 rozpadem OF na dva politické subjekty. Koncem dubna 1991 došlo k ustavení Občanské demokratické strany (ODS), jejímž předsedou se stal Václav Klaus. Týden po vzniku ODS byla ustavena druhá strana – Občanské hnutí (OH). Jejím předsedou byl zvolen Jiří Dienstbier.

K rozkolu došlo i ve Verejnosti proti násiliu. Po vnitřních sporech mezi skupinami Fedora Gála na straně jedné a Vladimíra Mečiara na straně druhé vzniklo v květnu 1991 Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) s předsedou Vladimírem Mečiarem.

Začátkem června 1992 se konaly v Československu druhé svobodné volby, v nichž kandidovaly čtyři desítky politických stran, hnutí a koalic. Jen čtrnáct stran však dostalo od voličů potřebných pět procent hlasů pro získání poslaneckých mandátů. V České republice výrazně zvítězila koalice Občanské demokratické strany a Křesťansko-demokratické strany (ODS-KDS), která obdržela bezmála 30 % hlasů. Druhá skončila koalice Levý blok, sdružující strany Levý blok, Komunistickou stranu Čech a Moravy a Demokratickou levice, která získala 14 % hlasů. Na Slovensku s významným náskokem zvítězilo HZDS s více než 37 % hlasů před Stranou demokratické levice, která skončila na druhém místě se ziskem necelých 15 % hlasů.

8. června 1992, již dva dny po volbách, došlo v Bratislavě k první schůzce vítězů voleb – představitelů ODS-KDS a HZDS. Na setkání se projeví zásadní odlišnosti mezi představou „funkční federace“ prosazovanou ODS a konfederací s mezinárodní subjektivitou Slovenské republiky prosazovanou HZDS. Tato schůzka předznamenala rozpad České a Slovenské Federativní Republiky na dva samostatné státy.

Měsíc po volbách došlo k sestavení a jmenování federální vlády, jejíž mandát byl časově omezen do rozpadu Československa. Předsedové dvou nejsilnějších stran Václav Klaus a Vladimír Mečiar stanuli v čele národních vlád. Období od července do prosince 1992 bylo ve znamení dělení Československa a příprav na vznik samostatných republik. V této souvislosti byly rovněž přijaty zákony o zániku federálních sdělovacích prostředků a převodu jejich majetku na národní vysílatele veřejné

služby – v případě České republiky na Český rozhlas a Českou televizi.

K 1. lednu 1993 vznikly Česká republika a Slovenská republika. ČSFR se rozdělila na základě dohody vítězů voleb – ODS s jejím předsedou Václavem Klausem a HZDS pod vedením Vladimíra Mečiara – proti vůli většiny občanů (dokládaly to dlouhodobé průzkumy názorů na státoprávní problém před i po rozdělení), ale i v důsledku nedostatečné vůle obyvatel a neschopnosti politických elit společný stát udržet.¹¹

Vývoj v České republice po roce 1993

Nejdůležitějšími okamžiky pro vznik samostatné České republiky (ČR) byly 16. prosinec 1992, kdy Česká národní rada schválila Ústavu ČR, a 26. leden 1993, kdy Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR¹² zvolila prvním českým prezidentem Václava Havla.

Součástí Ústavy České republiky se stala Listina základních práv a svobod, která – krom jiného – upravila v oddílu druhém „Politická práva“, článku 17 svobodu tisku a slova: „1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny. 2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. 3) Cenzura je nepřipustná. 4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti. 5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.“

Koaliční vláda premiéra Václava Klause (ODS), která vzešla z voleb v roce 1992, se v průběhu svého funkčního období zaměřila nejen na budování nové samostatné republiky, ale především na dokončení ekonomické reformy. Vláda však podcenila kvalitu právního rámce, v němž se transformace ekonomiky a dalších oblastí života společnosti uskutečnila, což byl i jeden z důvodů ekonomické krize ve druhé polovině devadesátých let.

Hledisko privatizace a důsledné uplatňování myšlenky volného trhu použily vláda i další orgány také ve vztahu k médiím. V programovém prohlášení kabinetu premiéra Václava Klause z konce července 1992 stálo: „Právo občana na informace, a to i v oblasti distribuce

*tisku a šíření vysílacího signálu, je jedno ze základních občanských práv. Proto bude vláda prosazovat pluralitu v oblasti sdělovacích prostředků, neboť konkurence na trhu informací je zárukou jejich kvality a objektivity. Bude i u sdělovacích prostředků podporovat proces privatizace a soukromého podnikání.*¹³ Teze, že zárukou kvality a objektivity je prvek konkurence na trhu informací, se ukázala jako naivní.

V letech 1992–1996 se výrazným způsobem zvyšoval počet soukromých rozhlasových stanic, které vysílaly na území České republiky. Zatímco v roce 1991 vlastnilo licenci k experimentálnímu rozhlasovému vysílání 36 soukromých subjektů, v roce 1994 bylo vlastníky řádné licence k provozování soukromého rozhlasového vysílání 59 provozovatelů. V roce 1995 tento počet vzrostl již na 87 provozovatelů.

13. září 1993 začala vysílat první soukromá celoplošná rozhlasová stanice v České republice – zpravodajské **Rádio Alfa**. O měsíc později, 18. října 1993, zahájila své vysílání soukromá stanice **Frekvence 1** s formátem rodinného rádia.¹⁴ 4. února 1994 začala v České republice vysílat i první soukromá celoplošná televizní stanice **TV Nova**.

Především expanzivní rozvoj soukromého rozhlasového a televizního vysílání a chyby při přeměně státních vysílatelů na vysílatele veřejné služby (Český rozhlas a Česká televize) postupně vedly k tomu, že se veřejnoprávní média v České republice ocitla v nevýhodném postavení, jehož výsledkem byla i zásadní dominance soukromého vysílání v posluchačské a divácké oblíbě.

Nestabilita vlády a vládní krize

První parlamentní volby v samostatné České republice se konaly 31. května a 1. června 1996. Opět v nich zvítězila ODS premiéra Václava Klause, když získala 29,62 % hlasů. Vítězství ODS ve volbách nebylo v porovnání s rokem 1992 tak jednoznačné. Na druhém místě skončila opoziční ČSSD, jejímž předsedou byl od února 1993 Miloš Zeman. Zemanova politická obratnost, tvrdá kritika kroků vládní koalice a zpochybňování absolutní víry v myšlenku volného trhu vynesly sociálním demokratům 26,44 % hlasů.

Do Poslanecké sněmovny se dále dostala KSČM (10,33 %), KDU-ČSL (8,07 %), SPR-RSČ (8,00 %) a ODA (6,36 %). Za cel-

kového vítěze parlamentních voleb v roce 1996 se tak daly označit opoziční strany v čele s ČSSD, protože dosavadní vládní koalice vedená premiérem Václavem Klausem ztratila většinu v dvousetčlenné Poslanecké sněmovně, když získala 99 křesel. Koaliční potenciál KSČM a SPR-RSČ byl dlouhodobě kvůli extrémním postojům obou stran nulový, opozice v čele s ČSSD tudíž nemohla sestavit většinovou vládu.

Po zhruba měsíčních vyjednáváních o sestavení nové vlády došlo k dohodě stran dosavadní vládní koalice a ČSSD. Vládu sestavily ODS, KDU-ČSL a ODA, premiérem byl opět jmenován Václav Klaus, ČSSD se zavázala „tolerovat“ menšinový kabinet a předseda strany Miloš Zeman se stal předsedou Poslanecké sněmovny.

Druhá vláda premiéra Václava Klause byla značně nestabilní, což bylo dáno nejen jejím menšinovým založením, ale rovněž zhoršující se ekonomickou situací České republiky. Po dvou týdnech intenzivních jednání schválila vláda 16. dubna 1997 dokument nazvaný Korekce hospodářské politiky a další transformační opatření (tzv. první vládní balíček opatření). Současně byl přijat krátkodobý, střednědobý a dlouhodobý stabilizační a konsolidační program české ekonomiky, který by řešil stále se zhoršující ekonomickou situaci země. Podle kritiků vládní koalice tak totálně selhal liberální koncept s absolutním uplatňováním myšlenky volného trhu.

Na podzim 1997 došlo k vládní krizi, která skončila pádem kabinetu Václava Klause. Politické napětí mezi koaličními partnery (ODS, KDU-ČSL, ODA) vedlo 28. listopadu 1997 k demisi ministrů za KDU-ČSL a následně i za ODA. Část vedení ODS vyzvala premiéra Václava Klause, který byl tou dobou na pracovní návštěvě Sarajeva, k okamžité demisi. O den později se k této výzvě přidal i prezident republiky Václav Havel. Vláda Václava Klause podala demisi 30. listopadu 1997. Ze zahraničněpolitického hlediska je nezbytné dodat, že vlády Václava Klause v letech 1992–1997 učinily první kroky k přijetí České republiky do Severoatlantické aliance a Evropské unie.

I přes nejasnosti kolem financování ODS zůstal Václav Klaus v čele strany. Na kongresu ODS v Poděbradech v prosinci 1997 vyslovila většina delegátů Klausovi důvěru. Nespokojená frakce kolem někdejšího ministra financí Ivana Pilipa a ministra vnitra Jana Rumla stranu opustila a začátkem roku 1998 založila novou stranu – Unii svobody (US).

Od vládní krize k tzv. opoziční smlouvě

Vládní krize trvala bezmála měsíc a 2. ledna 1998 ji ukončilo jmenování nové vlády, v jejímž čele stanul dosavadní guvernér České národní banky Josef Tošovský (nestraníček).

Prozatímní sedmnáctičlenný kabinet, v němž bylo sedm nestraníků, dovedl Českou republiku k historicky prvním předčasným volbám, které se uskutečnily 19.–20. června 1998. Zvítězila v nich ČSSD s 32,31 % před ODS s 27,74 % hlasů.

Do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR se dostaly ještě KSČM (11,03 %), KDU-ČSL (9,00 %) a US (8,60 %).

Předseda vítězné ČSSD Miloš Zeman nabídl sestavení koaliční vlády dvěma menším stranám, KDU-ČSL a US. US účast ve vládě s odkazem na svůj program odmítla, a tak se předsedové dvou nejsilnějších stran Miloš Zeman a Václav Klaus dohodli na vytvoření jednobarevného menšinového kabinetu sociální demokracie, který bude opoziční ODS „tolerovat“.

9. července 1998 podepsali představitelé obou stran Smlouvu o vytvoření stabilního politického prostředí (tzv. opoziční smlouvu). ODS se v dokumentu zavázala, že v průběhu čtyřletého funkčního období kabinetu Miloše Zemana nevyvolá hlasování o nedůvěře vládě. ČSSD na oplátku slíbila, že podpoří hlasováním kandidáty ODS do funkcí předsedů obou komor Parlamentu ČR. Obě strany se rovněž zavázaly předložit do roka od podepsání dohody návrh úprav Ústavy ČR.

Smlouva o vytvoření stabilního politického prostředí umožnila kabinetu premiéra Miloše Zemana vládnout celé čtyři roky, až do července 2002. Dokument byl však po celou dobu své existence předmětem kritiky nejen menších opozičních stran, ale i prezidenta Václava Havla a některých občanských sdružení a iniciativ. Hlavním argumentem odpůrců tzv. opoziční smlouvy bylo, že díky dokumentu potlačovala demokratické prvky.

Nejhlasitěji se kritici tzv. opoziční smlouvy ozvali v listopadu 1999, při desátém výročí „sametové revoluce“, kdy vznikla iniciativa bývalých studentských vůdců Děkujeme, odejděte!, a na přelomu let 2000 a 2001, kdy došlo k událostem označovaným jako krize v České televizi (ČT) či vánoční televizní krize. Ve druhém případě zaměstnanci

ČT protestovali stávkou proti obsazování míst v mediálních radách (především Radě České televize a Radě pro rozhlasové a televizní vysílání) na základě politického klíče a proti unáhlenému odvolání a následné volbě generálního ředitele ČT. Předseda ODS Václav Klaus a premiér a předseda ČSSD Miloš Zeman označili oba děje za snahu změny mocenských poměrů nepolitickými uskupeními, která mají blízko k prezidentu Václavu Havlovi. Václav Havel tuto interpretaci zásadně odmítl.

Vláda premiéra Miloše Zemana v průběhu svého funkčního období dokončila privatizaci bankovního sektoru, přilákala do země velké množství zahraničních investorů, začala bojovat proti hospodářské kriminalitě, nastartovala ekonomický růst, dovedla zemi do Severoatlantické aliance a urychlila jednání o vstupu České republiky do Evropské unie. Na straně druhé za její činnosti došlo k výraznému nárůstu schodků veřejných financí a nezaměstnanosti.

Zemanův kabinet se ve svém programovém prohlášení zavázal k zásadním změnám mediální legislativy: *„Dalším důležitým úkolem vlády bude (...) zajistit kompletní vypracování mediální legislativy včetně stanovení účinné kontroly médií parlamentem, aniž by byla na straně druhé ohrožena jejich nezávislost, a zároveň zajistit kompatibilitu všech těchto zákonů s podmínkami Evropské unie.“*¹⁵ Schválen byl nový zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a významnými novelizacemi prošly zákony o Českém rozhlasu (ČRo) a České televizi (ČT).¹⁶ Zatímco první norma výrazně zvýhodnila stávající soukromé provozovatele rozhlasového a televizního vysílání automatickým prodlužováním licencí, novely zákonů o ČRo a ČT prohloubily závislost vysílatelů veřejné služby na politické elitě, a to především na Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (například paragrafem o schvalování Kodexů ČRo a ČT Poslaneckou sněmovnou).

Vývoj ČR v roce 2002

V pořadí třetí volby v historii samostatné České republiky se uskutečnily 14. a 15. června 2002. ČSSD do nich vedl vicepremiér, ministr práce a sociálních věcí a předseda strany Vladimír Špidla, který 7. dubna 2001 v čele sociální demokracie vystřídal premiéra Miloše Zemana. Zeman již v roce 2000 oznámil, že po konci funkčního období své vlády odejde do politického důchodu.

Vladimír Špidla jako nový předseda strany před volbami několikrát zopakoval, že nepřipustí pokračování tzv. opoziční smlouvy a pokud ČSSD ve volbách uspěje, pokusí se sestavit většinovou vládu.

Sociální demokracii se v červnových parlamentních volbách v roce 2002 podařilo prvenství obhájit, když získala 30,2 procenta hlasů. Druhá skončila ODS s 24,5 procenty hlasů. Významně ve volbách posílila KSČM (18,5 %) a do Poslanecké sněmovny se dostala ještě koalice stran KDU-ČSL a Unie svobody-Demokratické unie (14,3 %).

Předseda ČSSD Vladimír Špidla dodržel předvolební sliby a nabídl účast ve vládě KDU-ČSL a US-DEU. Nová koaliční vláda, která byla prezidentem republiky Václavem Havlem jmenována v polovině července 2002, získala v Poslanecké sněmovně těsnou většinu 101 hlasu.

Kabinet premiéra Vladimíra Špidly se ve svém programovém prohlášení zavázal z České republiky vybudovat moderní sociální stát a co nejrychleji přivést zemi do Evropské unie. Sdělovacím prostředkům vláda věnovala ve svém programu následující pasáž: *„Cílem vlády je nezávislost médií a politických stranách a orgánech státu. Současně však vláda požaduje všestrannost šířených informací a odpovědnost za ně, což považuje za důležitou záruku pro jejich objektivitu. Proto zhodnotí dosavadní působení elektronických sdělovacích prostředků včetně jejich rad s důrazem na požadavek nestrannosti, všestrannosti a vyváženosti vysílání. Na základě tohoto přijme opatření nezbytná i k úspěšné integraci České republiky do Evropské unie včetně návrhu změny zákonů o veřejnoprávních sdělovacích prostředcích. Stejný postup vláda uplatní i pro Radu pro rozhlasové a televizní vysílání. Na veřejnoprávním charakteru Českého rozhlasu, obou programů České televize a České tiskové kanceláře nehodlá vláda nic měnit. Vláda bude prosazovat naplnění všech zákonných ustanovení směřujících k vymahatelnosti rozhlasového a televizního poplatku a zvaží způsob jeho indexace.“*¹⁷ Na změně mediálních zákonů začala vláda Vladimíra Špidly pracovat krátce po svém ustavení.

Československý rozhlas a listopad 1989

Rozhlas v prvních revolučních dnech

Výroba a šíření rozhlasových programů na území Československé socialistické republiky (ČSSR) byly před listopadem 1989 výhradní záležitostí Československého rozhlasu jako monopolního státního vysílatele. Československý rozhlas provozoval celostátní programový okruh Hvězda, čtveřici národních programových okruhů Praha/Bratislava a Vltava/Děvín, stanici pro mladé EM¹⁸, okruh Melodie, síť krajských rozhlasových studií a zahraniční vysílání Radio Praha. V někdejším komunistickém Československu bylo možné zachytit i programy zahraničních stanic, vysílajících v češtině a slovenštině. Šlo například o BBC, Deutsche Welle, Deutschlandfunk, Hlas Ameriky, Radio Luxemburg, Radio Vatikán a Svobodnou Evropu. Tyto rozhlasové stanice označoval totalitní režim souslovím „ilegální a štvavé vysílačky“ a příjem jejich signálu na území ČSSR v některých případech záměrně rušil.¹⁹

V pátek 17. listopadu 1989 a v dnech následujících se staly především Československý rozhlas, Československá televize a deník Rudé právo pro náměstí plná demonstrantů, kteří vyjadřovali nespokojenost s totalitním režimem v ČSSR, symboly komunistické propagandy. Informování Československého rozhlasu o událostech 17. listopadu 1989 na Národní třídě a o vzniku Občanského fóra mělo k objektivnímu zpravodajství, jak již bylo řečeno, daleko.

I v pondělí 20. listopadu 1989, kdy se v Praze na Václavském náměstí uskutečnila první masová demonstrace, které se zúčastnilo na 150 000 lidí, o ní státní sdělovací prostředky včetně Československého rozhlasu informovaly zkresleně. Zvukové záznamy z manifestace odvysílaly ve svých večerních zpravodajských relacích pouze zahraniční rozhlasové stanice BBC, Hlas Ameriky a Svobodná Evropa. Státní sdělovací prostředky dávaly ve svém vysílání prostor především představitelům vlády a ÚV KSČ, kteří vyzývali ke klidu a k nerozvracení republiky a socialismu. Československý rozhlas ve svém zpravodajství obšírně informoval o mimořádné plenární schůzi vlád Československé socialistické republiky

Demonstrace 21. 11. 1989 před budovou Československého rozhlasu na Vinohradech (fotopublikováno s laskavým svolením ČTK)

(ČSSR), České socialistické republiky (ČSR) a Slovenské socialistické republiky (SSR). Tento způsob informování vyvolal reakci již v pondělí 20. listopadu 1989, kdy se před budovou Čs. rozhlasu v Praze na Vinohradské třídě sešel dav převážně mladých lidí, kteří skandovali hesla „Rozhlas lže!“ či „Chceme slyšet pravdu!“ Ostrahu budovy rozhlasu posílili příslušníci Veřejné bezpečnosti. V pohotovosti byli členové Lidových milicí Čs. rozhlasu.

Podobná situace se opakovala následující den. V úterý 21. listopadu 1989 ve 12.50 hod. se několikatisícový dav vydal z Václavského náměstí na Vinohradskou třídu. Před budovou rozhlasu opět zazněla hesla „Chceme slyšet pravdu!“ či „Máte naši podporu!“ Poté shromáždění lidí, kterých bylo asi 15 000 až 20 000, zazpívalo státní hymnu. Demon-

stranti rovněž skandovali „Vyvěste vlajku!“ V jednom okně budovy rozhlasu se státní vlajka objevila, což shromáždění ocenilo potleskem. V dalších heslech manifestanti zdůrazňovali, že jsou proti násilí. Ve 13.15 hod. se průvod vrátil z Vinohradské ulice na Václavské náměstí.²⁰

Výjimkou ve způsobu informování Čs. rozhlasu o listopadových událostech byl okruh EM, který v pondělí 20. listopadu 1989 odvysílal dva pravidelné pořady, **Magazín Mikrofóra** a **Kontinenty**. Šlo o aktuální proud zpravodajství, v němž zazněly názory různých skupin mladých lidí, požadavky stávkujících studentů a herců. Reportéři Mikrofóra zachytili rovněž atmosféru na jednotlivých fakultách vysokých škol.²¹ Druhou čest-

Jednání OF ČsRov Praze; vlevo režisér K. Weinlich, vpravo ústřední ředitel ČsRo K. Starý

nou výjimkou bylo Vysílání pro hlavní město Prahu, jehož pracovníci 20. listopadu sdělili řediteli studia **Zdeňku Třešňákovi** své odsouzení brutálního zákroku na pražské Národní třídě a rozhodnutí pravdivě informovat o názorech a postojích občanů. Po odmítavém stanovisku Zdeňka Třešňáka iniciovali prostřednictvím rozhlasové odborové i stranické organizace návrh na odvolání **Karla Kvapila** z funkce ústředního ředitele Československého rozhlasu. Téhož dne v **Pražském zvukovém deníku** informovali o stávce studentů a divadelníků a ve dnech následujících dali prostor ve vysílání i názorům studentů a dělníků.²²

Občanské fórum v Čs. rozhlasu

V listopadových dnech roku 1989 došlo uvnitř Československého rozhlasu k názorové diferenciaci. Již v pondělí 20. listopadu 1989 se z iniciativy režisérů konalo ve Studiu 2 protestní shromáždění proti poměrům ve státním rozhlasu, kterého se zúčastnilo několik desítek pracovníků. Den poté, 21. listopadu 1989, následovala bouřlivá schůze za účasti asi tří stovek lidí ve Studiu 1. Její účastníci se již otevřeně postavili proti zkreslování zpráv a žádali okamžité objektivní informování veřejnosti. Rezoluce z této schůze pak byla přečtena z balkonu budovy Melantrich na Václavském náměstí

v Praze. Protestní skupiny vznikaly v rozhlasě na mnoha místech, ale navzájem se jen stěží dohadovaly.²³

Ve čtvrtek 23. listopadu vyústila nespokojenost významné části zaměstnanců Čs. rozhlasu s poměry ve státním rozhlasě v ustavení **Občanského fóra Čs. rozhlasu**. Stalo se tak při shromáždění rozhlasových pracovníků v pražském Divadle hudby. Hlavním požadavkem prvního prohlášení OF Čs. rozhlasu bylo pravdivé a objektivní informování veřejnosti: „*Připojujeme se ke společenství Občanského fóra, s jehož zástupci v minulých dnech jednal předseda vlády ČSSR Ladislav Adamec. Konkrétně si to představujeme tak, že my jako občané ČSSR, pracovníci Čs. rozhlasu, ustanovujeme OF Čs. rozhlasu. Představujeme si, že se v tomto volném společenství spojí všichni ti, jimž není lhostejný dosavadní způsob vysílání Čs. rozhlasu. Další bod otevíráme otázkou: Proč jsou lidé nuceni chodit po ulicích s megafony? Proč se informace o současném dění rozšiřují mezi občany pomocí množených prohlášení, rezolucí a oznámení o tom, co se děje? Proč už třetí den Svobodné slovo ozvučuje Václavské náměstí? Protože rozhlas a televize neplní svou základní funkci: informovat nejširší vrstvy obyvatel. Šířit profesionálně, pravdivě a odpovědně informace se znalostí skutečného stavu věcí a dějů, které prožíváme. Jedině tak se dá předejít nebezpečným emocím, malověrnosti a uánhlenosti. Navrhujeme: 1) využití přenosové techniky (přenosové vozy, mikroporty apod.), 2) s okamžitou platností začít shromažďovat dokumenty se svědky událostí dne 17. listopadu 1989, 3) vstoupit do živého dialogu s pracovníky závodů (tj. dělníky, techniky, administrativou). Je na nás, jak tento návrh uvést v život.*“²⁴

Ve stejný den jako OF Čs. rozhlasu vznikl po odborové linii stávkový výbor Čs. rozhlasu vedený **Josefem Kleiblem**. Centrum OF Čs. rozhlasu působilo v režiséřském oddělení. Jeho vůdčí osobností se stal režisér **Karel Weinlich**, který společně s Josefem Kleiblem kontaktoval bývalé pracovníky rozhlasu vyhozené po roce 1968. Založením OF Čs. rozhlasu a stávkového výboru Čs. rozhlasu skončila fáze roztržitého dění a dílčích iniciativ. Další postup už probíhal ve vzájemné koordinaci akcí včetně pravidelného spojení s koordinacním centrem OF, které sídlilo v budově Špalíčku v dolní části Václavského náměstí.

Zatímco hlavními požadavky Občanského fóra na centrální úrovni byly personální změny ve vedení státu a přechod Československa od totalitního režimu k demokracii, Občanské fórum Čs. rozhlasu začalo krátce po svém vzniku 23. listopadu 1989 požadovat důsledné uplatňování svobody slova ve vysílání a zásadní změny ve vedení Čs. rozhlasu.

První změny ve vedení

Požadavek na odstoupení ústředního ředitele Čs. rozhlasu Karla Kvapila zazněl v pátek 24. listopadu 1989 na shromáždění členů OF Čs. rozhlasu²⁵ v pražské Malostranské besedě. V svolání OF Čs. rozhlasu, které bylo na setkání schváleno, stálo: „*My, členové OF Čs. rozhlasu, (...) žádáme důrazně odstoupení vedení Čs. rozhlasu včetně jeho ústředního ředitele RSDr. Karla Kvapila, CSc., tedy všech, kteří v minulosti zneužívali všech funkcí ke zkreslování politické, ekonomické a ekologické situace u nás i v zahraničí. Je to samozřejmě nejen porušování novinářské etiky, ale také zdiskreditování Čs. rozhlasu v očích široké veřejnosti. Je smutné, že široké vrstvy obyvatelstva dávají přednost vysílání zahraničních stanic před vysíláním Čs. rozhlasu v touze po objektivním zpravodajství. Vedení a ústřední ředitel v nejdůležitějších chvílích těchto pohnutých dní brání úplnému, objektivnímu a pravdivému informování naší veřejnosti a my požadujeme jejich odstoupení z funkcí. Zdůrazňujeme, že chceme svou účast v příštích chvílích, rozhodujících pro naše národy, pracovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a splatit tak dluh, který máme u našich posluchačů.*“²⁶ Prohlášení předali zástupci OF Čs. rozhlasu tentýž den večer ústřednímu řediteli Karlu Kvapilovi, který odstoupit odmítl a trval na řádném odvolání ÚV KSČ a vládou, která jej do funkce jmenovala. Vedení státního rozhlasu však začalo se zástupci OF Čs. rozhlasu alespoň jednat.

V pondělí 27. listopadu, v den generální stávky, se uskutečnilo v Čs. rozhlasě první jednání vedení rozhlasu, celozávodní organizace KSČ, Revolučního odborového hnutí (ROH), Socialistického svazu mládeže (SSM) a Občanského fóra. Přítomní se shodli na tom, že porušování etických norem a urážky ústavních činitelů jsou v rozporu s objektivním zpravodajstvím a nelze

je tolerovat. Došlo rovněž k dohodě, že se zahájí příprava živě vysílaného šedesátiminutového diskusního pořadu k aktuální situaci ve společnosti a možnostem jejího vývoje, kde budou zastoupeny různé strany politického spektra. Po schůzce vydalo OF Čs. rozhlasu další prohlášení, v němž zopakovalo požadavek na odchod zkompromitovaných lidí z vedení rozhlasu. Nově zaznělo přání rehabilitace bývalých pracovníků Čs. rozhlasu, kteří museli rozhlas z politických důvodů opustit. *„Generální a manifestační stávky na celém území Československa jasně dokázaly, že lidé, kteří se v uplynulých letech, ale zejména v posledních dnech zdiskreditovali, nemohou zastávat vedoucí funkce. Z tohoto principu vychází hlavní činnost Občanského fóra Československého rozhlasu, konkrétní řešení je samozřejmě věcí morální vyspělosti každého jednotlivého pracoviště. Jsme přesvědčeni, že nepůjde o čistku nebo splácení účtů, ale konečně už o pojmenování věcí pravými jmény. S tím souvisí i občanská a pracovní rehabilitace těch našich spolupracovníků, kteří byli nuceni opustit v posledních dvaceti letech Čs. rozhlas z tzv. politických důvodů,“* stálo v dokumentu, pod nímž byli podepsáni Karel Weinlich, Pavel Linhart a Viktorín Šulc.²⁷

Následující den odeslali představitelé OF Čs. rozhlasu otevřený dopis předsedovi vlády ČSSR Ladislavu Adamcovi s žádostí o odvolání Karla Kvapila a s návrhem na jmenování nového ústředního ředitele, a to **Karla Starého**.

Nespokojenost zaměstnanců rozhlasu vyvrcholila ve středu 29. listopadu 1989, kdy se v Radiopaláci na Vinohradské třídě uskutečnilo shromáždění pracovníků rozhlasu, kde byla vyslovena nedůvěra Karlu Kvapilovi. V diskusi před hlasováním se většina vystupujících shodla, že právě on je odpovědný za to, že rozhlas v revolučních dnech jako sdělovací prostředek selhal. K. Kvapil při obhajobě svých postojů uvedl, že se snažil, aby vážná situace v revolučních dnech byla vyřešena demokraticky, a že by na svém postupu nic neměnil (což znovu zopakoval v rozhovoru pro Mladou frontu devět měsíců po svém odvolání). Opětovně uvedl, že nevidí důvody, proč odstupovat z funkce, a trval na svém odvolání vládou ČSSR. V závěrečném hlasování bylo pro odvolání Karla Kvapila z funkce ústředního ředitele 694 zaměstnanců, 30 proti a 41 se zdrželo.²⁸ V té době se k Občan-

skému fóru Čs. rozhlasu již hlásila zhruba tisícovka z celkového počtu tří tisíc zaměstnanců Čs. rozhlasu v České socialistické republice.

Následující den odeslali představitelé OF a stávkového výboru Čs. rozhlasu předsedovi vlády Ladislavu Adamcovi druhý dopis, v němž jej informovali o shromáždění pracovníků rozhlasu v Radiopaláci a o vyslovení nedůvěry Karlu Kvapilovi. *„Máme informace, že podobné aktivity proběhly a jsou organizovány v krajských studiích. Nemáme však v této chvíli ověřené informace o jejich výsledcích. (...) Abychom přispěli k vyřešení vzrušené a neklidné situace, k vytvoření konstruktivní atmosféry s odvoláním na důvody obsažené v našem minulém dopise, žádáme Vás o urychlené řešení situace vyplývající z Vaší kompetence. Řešení vidíme pro danou chvíli v postupu, jaký byl už zvolen v jiných sdělovacích prostředcích: jmenování nového vedení, které by pak ustavilo programovou radu zastupující současné vlivné společenské síly.“²⁹*

29. listopadu bylo v Československém rozhlasu ustaveno Demokratické fórum komunistů Čs. rozhlasu. Jeho představitelé³⁰ v ustavujícím prohlášení v rámci Československého rozhlasu požadovali: *„1. Rozpuštění závodní jednotky lidových milic z řad pracovníků Československého rozhlasu; 2. V souvislosti s faktickou rezignací KSČ na vedoucí úlohu ve společnosti s okamžitou platností odmítáme projednávání jakýchkoliv kádrových záležitostí stranickými orgány; 3. V této souvislosti ztrácí opodstatnění automatické zastoupení KSČ (předseda CZV KSČ) ve vedení rozhlasu, a proto žádáme, aby bylo s okamžitou platností zrušeno.“³¹* Demokratické fórum komunistů Čs. rozhlasu – na rozdíl od OF Čs. rozhlasu a stávkového výboru Čs. rozhlasu – nevolalo konkrétně po rezignaci Karla Kvapila na funkci ústředního ředitele rozhlasu, požadovalo však odstranění systému nomenklaturních kádrů.

I přes setrvávání K. Kvapila ve funkci došlo 30. listopadu k zásadní programové změně ve vysílání. Na celostátním československém okruhu Hvězda začalo **pravidelné vysílání Občanského fóra**, a to denně od 6.30 do 7.00 hodin a od 18.00 do 19.00 hodin. Stalo se populárním rozhlasovým pořadem, s jehož vznikem se do programu státního rozhlasu vrátilo živě vysílané, necenzurované zpravodajství a publicistika. V počáteční fázi mělo vysílání OF kolísavou kvalitu. Na přípravě pořadu se podílel kolektiv redaktorů z různých redakcí Čs. roz-

hlasu. Relace sestávaly ze zpravodajství, reportáží, rozhovorů, poznámek, úvah a tematicky koncipovaných pořadů. Neoddělitelnou součástí byla hudba, přičemž hudební dramaturgii tvořily písně dosud zakázaných autorů a interpretů. Například v prvním vysílání zazněly písně Marty Kubišové, Jaroslava Hutky, Karla Kryla, Bohdana Mikoláška a dalších.

1. prosince 1989 předložili zástupci OF a stávkového výboru Čs. rozhlasu návrh na ustavení programové rady jako oponentního orgánu vedení Čs. rozhlasu. Každá hlavní redakce měla v programové radě po jednom zástupci. „Občanské fórum a stávkový výbor Čs. rozhlasu nejsou složeny z expertů schopných zajistit bezchybný chod vysílání. Občanské fórum a stávkový výbor Čs. rozhlasu proto navrhly zřízení programové rady, která svým složením vyjadřuje současnou politickou strukturu naší společnosti a zároveň je po stránce odborné garantem potřebné profesionality. Prvním cílem programové rady je zabezpečit, aby celé vysílání Československého rozhlasu bylo naprosto objektivní, nikým neovlivňované, nestranné, úplné a pravdivé. Mimo jiné by tak do budoucna odpadlo vymezování časových úseků pro vysílání Občanského fóra. Občanské fórum a stávkový výbor Čs. rozhlasu – po konzultacích na jednotlivých pracovištích i vzhledem k důvěře jim projevené – oznamují toto složení programové rady: Jan Czech, Marcela Dolečková, Zbyněk Honys, Jiří Kamen, Radek Mácha, Karel Mastný, Hynek Pekárek, Milan Rykl, Blanka Stárková, Daniela Sedlářová, Eva Šimsová, Jiří Štílec, Karel Starý, Karel Weinlich. Za krajské vysílání Luděk Zapletal. Takto složená programová rada je odpovědná za vysílání Čs. rozhlasu. Občanské fórum a stávkový výbor Čs. rozhlasu budou kontrolovat, zda se nezpronevřuje svým cílům a úkolům stanoveným hnutím OF. V opačném případě může být každý z jejích členů odvolán na základě vyslovení nedůvěry hlasováním všech členů OF Čs. rozhlasu.“³² Poprvé se programová rada sešla 4. prosince 1989, činnost ukončila koncem roku.

Nedůvěra zaměstnanců Čs. rozhlasu k vedení byla neudržitelná, a tak 3. prosince 1989 vláda ČSSR přistoupila k odvolání Karla Kvapila z funkce ústředního ředitele, a to s účinností od 1. prosince 1989³³. Současně s tím jmenovala do funkce ústředního ředitele dosavadního zpravodaje Čs. rozhlasu ve Francii **Karla Starého**.

Karel Starý (1947)

V roce 1973 ukončil Univerzitu 17. listopadu a od téhož roku byl pracovníkem Čs. rozhlasu. V sedmdesátých letech

působil jako londýnský zpravodaj, v roce 1986 se stal šéfredaktorem Hlavní redakce publicistiky a dokumentaristiky. V letech 1988–1989 působil jako zahraniční zpravodaj Čs. rozhlasu ve Francii. Funkci ústředního ředitele Čs. rozhlasu vykonával do 28. ledna 1990.

Od revoluce ke svobodným volbám

Ředitel Karel Starý

Nový ústřední ředitel Československého rozhlasu Karel Starý byl slavnostně uveden do funkce 6. prosince 1989 na Úřadu vlády ČSSR. Následně při setkání s vedoucími pracovníky, zástupci OF a stávkového výboru Čs. rozhlasu uvedl, že Čs. rozhlas bude vždy a za každých okolností pravdivě informovat o veškerém dění v Československu i v zahraničí. Za hlavní úkol označil vypracování takového vnitřního řádu, aby se do vysílání Čs. rozhlasu dostalo vše podstatné, co se děje ve společnosti. „Rozhlas musí být sdělovacím prostředkem, který má své nezastupitelné místo v systému informací a zajistí vysílání pro všechny politické strany a hnutí. Už se nesmíme nechat strhnout k minulosti, ale je třeba se dívat dopředu“.³⁴ Vyzval vedoucí rozhlasové pracovníky, aby jej v tomto úsilí podpořili. Na tiskové konferenci o dva dny později prohlásil, že Československý rozhlas potřebuje novou řídicí strukturu, která by odpovídala potřebám moderního média. V budoucnu bude nutné ustavit vyšší dozorní orgán, který by dbal na nestrannost vysílání. „Všechny politické strany, nově vznikající hnutí, seskupení a organizace, které se budou začleňovat do vytvářejícího se demokratického systému v naší zemi, musejí dostat prostor k vyjádření svých názorů,“ citovala Československá tisková kancelář slova K. Starého. „Nebude však dlouhodobě možné, abychom trvale poskytovali zvláštní vysílací časy Občanskému fóru. To si vyžádala doba, dnes to má smysl a je pojistkou toho, aby se nemohl zastavit proces, který u nás začal. Zatím bude vysílání OF pokračovat až do okamžiku, kdy jeho představitelé sami nepřijdou se žádostí o ukončení. Obnovíme ho však kdykoliv to bude nutné.“³⁵

K. Starý začal úzce spolupracovat s programovou radou. Již počátkem prosince například souhlasil s návrhem na vytvoření programového týmu k posouzení dokumentačních materiálů z let 1968–1969. Současně vydal pokyn ke zpřístupnění všech materiálů Ústředního archivu Čs. rozhlasu v Přerově nad Labem. Na návrh OF a programové rady Čs. rozhlasu pozastavil výkon funkcí náměstků ústředního ředitele – **Jaroslava Hacmace, Heleny Landovské, Vasila Bejdy a Michala Kriha** – a to do vytvoření nového kolegia s tím, že odpovědnost přešla na šéfredaktory a vedení jednotlivých úseků.

11. prosince se programová rada s ústředním ředitelem dohodla, že rozhlas ve vysílání podpoří pokračující stávkou studentů vysokých škol. Ve 12.00 hod. přerušily všechny okruhy státního rozhlasu na patnáct minut vysílání. Na všech okruzích bylo odvysíláno následující prohlášení, které do mikrofonu přečetl **Ivan Jablonský**: *„V celé naší vlasti se právě teď rozezněly tisíce sirén a zvonů. Připojuje se k nim také všech sedm rozhlasových stanic, které přesně ve 12.00 hodin přerušily vysílání a v celé vlasti slyšíte náš hlas. Je to hlas volající po národním porozumění. Jsem pověřen, abych tlumočil naše stanovisko. Stávkový výbor Československého rozhlasu podporuje pokračující stávkou studentů. Vyslovujeme znepokojení nad skutečností, že do dnešního dne nebyly zjištěny osoby, nesoucí přímou zodpovědnost za události dne 17. listopadu 1989 na Národní třídě v Praze. Očekáváme, že tento spravedlivý požadavek studentů a celé veřejnosti bude v době co nejkratší splněn. Za stávkový výbor Československého rozhlasu dr. Josef Kleibl, dr. Jiří Mejstřík.“*³⁶ Československý rozhlas se tak jako instituce poprvé otevřeně přihlásil k požadavkům veřejnosti, která demonstracemi a stávkami usilovala o politické a společenské změny.

Programové a institucionální změny

K zásadním změnám začalo od prosince 1989 docházet i uvnitř Československého rozhlasu. Šlo o změny jak programové, tak institucionální.

Do první skupiny patřilo zrušení dosavadní znělky Rozhlasových novin, hlavní zpravodajské relace Čs. rozhlasu, s motivem písně Kupředu levá, k němuž došlo 14. prosince 1989. O dva dny později byl přejmenován federální okruh Hvězda. Znělku stanice Hvězda – první tóny písně

Směr Praha – nahradila znělka nového okruhu **Československo**.³⁷ Změny znělek a názvů některých pořadů či okruhu Hvězda si vyžádaly i dopisové ohlasy posluchačů.

Do vysílání Čs. rozhlasu se začali postupně vracet zakázaní autoři a jejich díla.

Například již 6. prosince 1989 odvysílal Čs. rozhlas na stanici Praha hru Václava Havla **Audience**. Šlo o nahrávku, která byla pořízena v roce 1978 v pražském bytě Vladimíra Mertvy na písničkářův magnetofon Revox. Režie se ujal Luboš Pistorius, do role Sládky byl obsazen Pavel Landovský a úlohu Ferdinanda Vaňka ztvárnil sám autor. Nahrávka vyšla ve Švédsku ve vydavatelství Šafrán v roce 1978. Rovněž v prosinci 1989 zahájil režisér **Josef Melč** natáčení nového literárního cyklu z esejů Václava Černého, Bedřicha Fučíka, Václava Havla a dalších dříve zapovězených autorů.

Do vysílacích schémat jednotlivých okruhů byly zařazovány mimořádné přímé přenosy a aktuální pořady. Za zmínku stojí beseda o víře, která byla přímým přenosem odvysílána 11. prosince 1989 a při níž diskutovali křesťané-teologové, laici a filozofové s posluchači, kteří do studia živě telefonovali své názory. O tři dny později, 14. prosince 1989, odvysílal rozhlas v přímém přenosu ze Smetanovy síně Obecního domu v Praze koncert České filharmonie pro Občanské fórum.

Začaly probíhat desítky personálních změn na vedoucích místech. Například odvolaného náměstka ústředního ředitele Čs. rozhlasu a ředitele Českého rozhlasu Jaroslava Hacmace nahradil ve funkci **Jan Czech**. Ředitelem Čs. rozhlasu na Slovensku byl jmenován **Viliam Roth**. Ředitelem ústředního vysílání zpravodajství a publicistiky se stal **Václav Vrabec**.

V prosinci 1989 začal ústřední ředitel Čs. rozhlasu Karel Starý jednat s bývalými pracovníky rozhlasu Karlem Kynclem a Jarmilou Lakosilovou, kteří byli po roce 1968 z Čs. rozhlasu propuštěni. Programová rada zvažovala možnost spolupráce s těmito a dalšími podobně postiženými bývalými zaměstnanci rozhlasu. Ustavena byla rehabilitační komise, která vydala sto čtyřicet rehabilitačních osvědčení. Z rehabilitovaných se k rozhlasové práci vrátil jen zlomek. Přesto byli tzv. osmašedesátníci a jejich působení v některých funkcích v Čs. rozhlase důvodem k nespokojenosti části zaměstnanců. Ta vedla na podzim 1990 k ustavení Iniciativní skupiny 17. listopadu, jejímž mluvčím se stal Václav Musilek. „Čs. rozhlas je zmítán nejistotou a mlhavými perspektivami, trpí nevyjasněnou koncepcí,

akumulací problémů, jejichž řešení se odkládá. Základem rozporů jsou generační konflikty. (...) Slovo už jsme od vedení rozhlasu slyšeli hodně, činy však chybějí. Pokud i nadále budou rozhodovat tito lidé, pak máme o jeho další podobě vážné pochybnosti,“ konstatoval Václav Musilek 13. prosince 1990. Podle něj se k iniciativě přihlásily zhruba tři stovky zaměstnanců (například Jiří Mejstřík, Kateřina Kašparová a další). Oponenti pojmenovali iniciativu jako „skupinu permanentních revolucionářů“.

K 1. lednu 1990 došlo i k několika zásadním změnám v organizační struktuře Čs. rozhlasu. Zrušena byla programová rada a základními řídicími orgány se staly kolegium a užší vedení.

Z Hlavní redakce hudebního vysílání byl rovněž k 1. lednu 1990 vyčleněn samostatný organizační úsek hudebních těles. Záměrem tohoto kroku bylo zjednodušit řízení odstraněním mezičlánku a zlepšit propagační činnost hudebních těles. Nový úsek byl na úrovni hlavní redakce, sestával ze Symfonického orchestru Čs. rozhlasu, Pěveckého sboru Čs. rozhlasu, Tanečního orchestru Čs. rozhlasu, správy hudebních těles a koncertního oddělení. K témuž datu došlo k reorganizaci úseku techniky, která spočívala zejména ve zjednodušení struktury; vznikl též odbor zaměstnaneckých záležitostí (vedoucí Rudolf Plíšek) a oddělení vzdělávání (vedoucí Jan Vondrášek).

Je nezbytné zmínit se o vzniku redakce pro věci církevní (redakce náboženského života). Vedoucím byl po dohodě mezi zástupci církví a vedením Čs. rozhlasu jmenován **Jiří Zajíc**. (Začleněna byla do Ústředního vysílání politického zpravodajství a publicistiky – ÚVPZP). Slavnostní shromáždění k ustavení nové redakce se konalo v budově Čs. rozhlasu 19. ledna 1990 za účasti zástupců Ekumenické rady církví, katolické církve a židovské náboženské obce. Ředitel ÚVPZP Václav Vrabec v úvodním slově připomněl, že utvoření redakce náboženského života je „*logickým krokem v souvislosti se změnami probíhajícími v celé naší společnosti*“³⁸.

Redakce zahájila své pravidelné vysílání v neděli 4. února v 9.00 hod. na stanici Praha přímým přenosem katolické bohoslužby z katedrály sv. Václava v Olomouci. Další nedělní přenosy bohoslužeb se uskutečnily například z poutního mariánského kostela v Táboře-Klokotech, z pravoslavného katedrálního chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici a z Husova sboru v Praze. V sobotu 10. února 1990 ve 20.45 hod. začala redakce

náboženského života na stanici Praha vysílat pravidelný desetiminutový pořad **Slovo před nedělí**, pásmo úvah a zamyšlení nad smyslem života a všelidskými hodnotami, v němž vystupovali známí i méně známí představitelé všech církví. Dalším pořadem věnovaným otázkám víry a církví byly **Hovory o víře**.

Pod vedením Karla Starého učinil Československý rozhlas ještě jedno zásadní rozhodnutí – umožnil zahájení soukromého rozhlasového vysílání první komerční stanici na území Československa. Šlo o francouzskou stanici Europe 2, které Čs. rozhlas na základě písemné dohody z ledna 1990 přenechal svůj pražský kmitočet v pásmu VKV 88,2 MHz. „*Cílem této dohody mělo být vytvoření rádia pro mladé ve spolupráci padesát ku padesáti mezi oběma subjekty – Čs. rozhlasem a francouzskou stanicí Europe 2,*“ vzpomínal později ředitel soukromého rádia Evropa 2 **Michel Fleischmann** a dodával: „*Bohužel, či možná naštěstí, historie to bude popisovat, jak bude chtít, se změnami ředitelů Československého rozhlasu naše dohoda přestávala mít své opodstatnění. Nebyla vůle Čs. rozhlasu zřídít tuto společnou stanici.*“³⁹ Vysílání francouzské Europe 2 začalo na pražském kmitočtu Čs. rozhlasu 21. března 1990. O rok později Meziresortní komise pro výběr uchazečů o nestátní rozhlasové a televizní vysílání tento kmitočet přidělila Evropě 2, a to formou licence k experimentálnímu vysílání. Čs. rozhlas a jeho ústřední ředitel Karel Starý tak umožnili vznik soukromého rozhlasového vysílání na území Československa a svým způsobem urychlili vstup soukromých subjektů do systému rozhlasového vysílání v Československu. Stalo se to bez existence právního rámce k soukromému vysílání a redefinice postavení Čs. rozhlasu.

Karel Starý nebyl ústředním ředitelem Čs. rozhlasu dlouho. Vláda ČSSR jej odvolala z funkce 28. ledna 1990, v rozhlase přešel do funkce ředitele odboru pro zahraniční vztahy. Novým ústředním ředitelem byl v témže okamžiku jmenován spisovatel a dramatik **František Pavlíček**.

František Pavlíček (1923)

Spisovatel, dramatik, filmový scenárista. Začínal jako rozhlasový dramaturg v Českých Budějovicích (1947–1950), v letech 1952–1955 byl odpovědným a hlavním redaktorem vysílání pro děti a mládež v pražském rozhlase. Další rok působil v České televizi a poté až do roku 1967 ve Filmo-

vém studiu Barrandov, v druhé polovině šedesátých let byl ředitelem Divadla na Vinohradech. Měl být jmenován šéfem činohry Národního divadla, tomu však zabránily srpnové události roku 1968. Dvě desítky let působil v disidentských kruzích. Ústředním ředitelem Čs. rozhlasu byl do 31. března 1991.

Pod vedením Františka Pavlíčka

František Pavlíček byl ústředním ředitelem Čs. rozhlasu jmenován k 1. únoru 1990 a o den později byl do funkce, kterou v listopadových dnech odmítal s tím, že chce ve svobodném Československu působit jako svobodný spisovatel a dramatik, i uveden. „*Budu usilovat o to, aby rozhlas znovu získal svou prestiž a byl opět kromě zpravodajského i kulturním fenoménem,*“⁴⁰ shrnul svůj hlavní úkol na setkání s novináři týden po nástupu do funkce. Zdůraznil, že snaha, aby členové jednotlivých redakcí sami mezi sebou pohovořili o svých kvalitách a o morálním právu, zda po sametové revoluci mohou předstoupit před mikrofon, byla marná a neplodná. „*Budeme nuceni provést reorganizaci rozhlasu. (...) Za dvacet let direktivní vlády ředitele Řiška se rozhlas totiž tak rozbujel ve složkách administrativních, že takřka zahltil program. Během dvou až tří měsíců hodláme vytvořit novou zjednodušenou metodu řízení a získat jasnou představu o účinnosti našeho vysílání. Nechceme přitom ztratit jediného schopného pracovníka, ale musíme se dohodnout a rozloučit s těmi zbytečnými, z nichž mnozí do rozhlasu v uplynulých dvaceti letech přišli zaujmout mocenské pozice. Jediným kritériem je profesionální a mravní kvalifikovanost.*“⁴¹

Veřejně proklamované závazky se František Pavlíček snažil naplnit. Ne zcela se mu to podařilo. Ještě v únoru 1990 začal řešit či dořešit čtyři desítky odchodů bývalých vedoucích pracovníků, kteří kvůli svému morálnímu pochybení nemohli v rozhlase zůstat. Užší vedení na doporučení odborové organizace vyhlásilo moratorium na přijímání nových zaměstnanců s výjimkou bývalých pracovníků Čs. rozhlasu, kteří byli postiženi z politických důvodů.

V březnu padlo rozhodnutí o zásadní reorganizaci Zahraničního vysílání. Užší vedení Čs. rozhlasu se rozhodlo zrušit k 1. dubnu 1990 tento útvar jako celek, k 17. květnu ukončit vysílání Interprogramu a vysílání pro kraje v zahraničí. Důvodem byla podle vedení

skutečnost, že zahraniční vysílání plnilo v předchozím období funkci vývozu kulturní a socialistické revoluce, zaměstnávalo nadbytečné množství lidí a náklady na jeho provoz byly neúměrně vysoké.

Nově koncipované Zahraniční vysílání začalo vysílat 7. května 1990. O jeho novém názvu rozhodl František Pavlíček v polovině dubna: Vysílání do zahraničí – **Radio Praha International** a **Radio Bratislava International**. Řízením byl pověřen **Miroslav Znojenský**. Pro zahraniční vysílání v Praze a Bratislavě byl stanoven definitivní limit 160 pracovníků.

Z dalších změn, ke kterým František Pavlíček přistoupil: zrušení Hlavní redakce armády, brannosti a bezpečnosti k 1. dubnu 1990; k témuž dni byla zrušena redakce zvláštního zpravodajství, když byl předtím zapečetěn její archiv; nově byly zřízeny funkce dramaturgů jednotlivých programových okruhů⁴², byla ustavena Programová rada ústředního ředitele (1. června), která měla napomoci zvýšení úrovně rozhlasové tvorby. Ne všechny kroky měl dr. Pavlíček promyšlené. Příkladem může být rozdělení Hlavní redakce pro děti a mládež na dvě části: Hlavní redakci pro děti a Hlavní redakci pro mládež. 1. července byly obě redakce sloučeny opět do jednoho celku s původním názvem. Tento a další podobné kroky Františku Pavlíčkovi na kreditu u zaměstnanců Čs. rozhlasu nepřidaly.

Jedním z úkolů Československého rozhlasu v jarním období byla příprava na první svobodné volby. Rozhlas v předvolebním čase plnil především dvě úlohy: stal se médiem, které ve zpravodajských a především publicistických pořadech nabídlo prostor ke konfrontaci myšlenek a volebních programů jednotlivých stran a hnutí, a poskytl prostor ke kampani všem politickým stranám v přesně vymezených časech.

K druhé úloze: Vysílání volebních spotů zahájil Čs. rozhlas 29. dubna v 6.45 hod. na federálním okruhu Československo a ukončil je 6. června v 11.45 hod. na stejném okruhu. Každá politická strana či hnutí, které se ucházely o přízeň voličů, dostaly na národních okruzích a na federálním okruhu celkem čtyři vysílací hodiny. Za obsah volebních spotů odpovídaly politické strany a hnutí.

V souvislosti s volbami došlo k významné programové změně. Vedení Čs. rozhlasu usoudilo, že by nebylo vhodné, aby Občanské fórum jako kandidující politické hnutí mělo dvakrát denně na federálním okruhu Česko-

slovensko celkem hodinu a půl vysílacího času. Vysílání Občanského fóra proto k 16. dubnu 1990 zaniklo a o den později bylo nahrazeno pořadem **Radioforum**. Vysílací časy Radiofóra byly totožné s vysíláním OF – denně od 6.30 do 7.00 hod. a od 18.00 do 19.00 hod. Hlavní náplní pořadu zůstávala aktuální publicistika a rozhovory. Redakce Radiofóra se od 1. května 1990 stala součástí ústředního vysílání politického zpravodajství a publicistiky.

Z dalších programových prvků v tomto období zmiňme vznik půlhodinového pořadu **Hovory z Lán**, jehož premiéra se ozvala na stanici Československo v neděli 11. března 1990 krátce po 14.00 hod. O aktuálních problémech společnosti s prezidentem Václavem Havlem rozmlouval redaktor Ota Nutz (pořad reprizovala stanice Československo každé pondělí po 10.00 hod.).⁴³

Od státního rozhlasu k rozhlasu veřejné služby

V období od listopadu 1989 do června 1990 nedošlo k zásadní transformaci Čs. rozhlasu, který zůstával státním sdělovacím prostředkem. Byl financován ze státního rozpočtu a zásadní pravomoci měla v rukou vláda, která jmenovala a odvolávala ústředního ředitele. Fungování rozhlasu upravoval zákon z roku 1964.

Ústřední ředitel Československého rozhlasu F. Pavlíček v roce 1990 několikrát veřejně upozornil na nutnost změny právního rámce, v němž fungoval státní rozhlas: „*Nová zákonná úprava rozhlasového vysílání na sebe nechává čekat již příliš dlouho a tento klíčový státní sdělovací prostředek se tak dostává mimo zákon.*“⁴⁴ Dodal, že pokud by se zvýšily rozhlasové poplatky z dosavadních deseti na dvacet pět korun, byl by Čs. rozhlas ekonomicky soběstačný a nemusel by být závislý na státním rozpočtu.

Z prvních svobodných voleb v červnu 1990 vzešla nová federální vláda premiéra Mariána Čalfy. Vláda ČSFR si uvědomovala, že musí zahájit přeměnu systému uspořádání elektronických médií. V programovém prohlášení proto nastínila svou představu budoucnosti rozhlasového a televizního vysílání na území Československa: „Stát si

Redaktor O. Nutz, autor Hovorů z Lán a Kávy u Kische

ponechá monopol správy rozhlasových a televizních frekvencí, které jsou národním majetkem. Žadatelům o vysílání se budou frekvence a programy jen pronajímat, a to na základě konkurzního řízení a po pečlivém posouzení, nevylučujeme, že i s případným souhlasem vlády. Stát si uchová kontrolu nad rozsahem, dosahem a programovou charakteristikou nestátních vysílání formou licencí. Považujeme za potřebné zachovat státní vysílání rozhlasu a televize, protože jde o významný demokratický nástroj realizace informačních potřeb státu a společnosti a svěbytný prvek národní kultury. Přitom je nevyhnutelné, aby se v tomto směru ujasnily potřeby federace a potřeby republik.“⁴⁵ Z citace programového prohlášení vlády je zřejmé, že federální kabinet zprvu uvažoval o zachování státního rozhlasu a státní televize na straně jedné a o vytvoření podmínek pro vznik a rozvoj soukromého vysílání na straně druhé.

Poté, co se zaměstnanci oddělení státní informační politiky na Úřadu předsednictva vlády ČSFR, kteří měli v kompetenci přípravu nové mediální legislativy, začali blíže seznamovat s uspořádáním elektronických médií v západní Evropě, zapracovali do prvních návrhů zákonů vznik smíšeného (duálního) systému vysílání a transformaci státního rozhlasu na rozhlas veřejné služby.

Základní pojmy

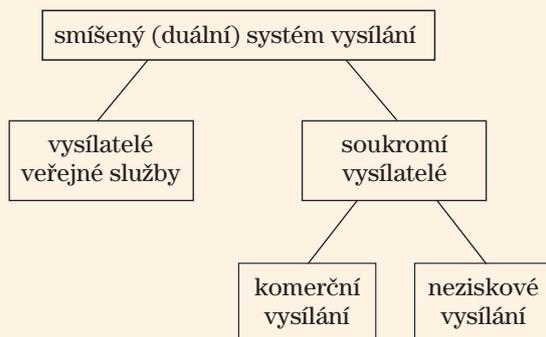
Média veřejné služby a smíšený (duální) systém vysílání nejsou „hybridem“, jak to o nich s oblibou a zcela účelově v uplynulých třinácti letech tvrdili někteří politici a mediální podnikatelé.

Média veřejné služby (rozhlas veřejné služby či televize veřejné služby) – tzv. veřejnoprávní média – jsou sociálními a kulturními statky, v nichž se naplňuje komunikační solidarita společnosti a její potřeba disponovat komunikačními prostředky, které by byly k veřejnému užití a zábavě všech občanů, a ne k soukromému prospěchu politiků či zisku podnikatelů.⁴⁶ Zpravidla plní informativní, vzdělávací a poznávací roli. V umělecké oblasti nepreferují pouze to, co žádá masový posluchač a divák.

V demokratické společnosti převažují v současnosti v zásadě dva modely uspořádání elektronických médií: **1) smíšený (duální) systém vysílání a 2) jednoduchý systém vysílání.**⁴⁷

V evropských zemích je smíšený (duální) systém vysílání označením pro stav, kdy vedle sebe působí veřejný a soukromý sektor rozhlasového a televizního vysílání.

1. Smíšený (duální) systém vysílání

Jde o symbiózu evropské tradice vysílání veřejné služby s vysloveně tržním, komerčním pojetím vysílání, které vzniklo ve Spojených státech amerických.

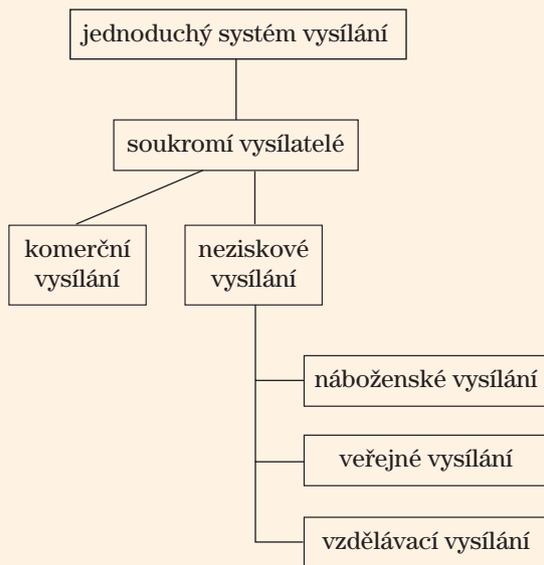
První složkou smíšeného (duálního) systému jsou **vysílatelé veřejné služby**. Jejich postavení je upraveno zvláštním zákonem, který zpravidla definuje i jejich financování. Právní normy upravující vznik, postavení a činnost vysílatelů veřejné služby jsou ve smíšeném (duálním) systému součástí veřejného práva. Ostatně z právního hlediska hovoříme o tzv. veřejnoprávních médiích, zatímco v oblasti mediálních studií používáme termín média veřejné služby, a to z pohledu mediálních obsahů, které jsou těmito médii šířeny. Hlavním zdrojem příjmů vysílatelů veřejné služby je uživatelský poplatek (za vlastnictví rozhlasového a televizního přijímače), který posluchači a diváci platí povinně, na základě zákona. V případě neplacení povinného uživatelského poplatku následuje zpravidla sankce. Dalším zdrojem financování vysílatelů veřejné služby bývají zpravidla příjmy z prodeje vysílacích časů (reklamy a teleshoppingu).⁴⁸

Druhou rovnocennou složkou smíšeného (duálního) systému vysílání jsou **soukromí vysílatelé**. Provoz soukromých vysílatelů není hrazen z uživatelských poplatků posluchačů a diváků, ale výhradně z výnosu reklam, sponzoringu a sponzorských příspěvků. Sektor soukromého vysílání můžeme rozdělit do dalších dvou podskupin: 1) soukromé komerční vysílání, jehož cílem jsou co nejvyšší zisky vysílatelů, a 2) soukromé neziskové vysílání.⁴⁹

Druhým modelem uspořádání elektronických médií je již zmíněný jednoduchý systém vysílání, jehož typickým představitelem jsou Spojené státy americké.

V jednoduchém systému neexistují veřejnoprávní subjekty, jejichž zákonnou povinností by bylo vysílání veřejné služby. Vznik, činnost a postavení vysílatelů veřejné služby v jednoduchém systému vysílání nejsou upraveny legislativními normami a obyvatelé neplatí na základě zákona žádné rozhlasové a televizní poplatky. V jednoduchém systému funguje pouze soukromý sektor vysílání. Rozhlasové a televizní programy jsou financovány z výnosu reklam, sponzorské činnosti, případně systémem televize za předplatné (pay-tv), zvláště v kabelových sítích. Soukromý sektor vysílání je však možné rozdělit do dvou částí: 1) soukromé komerční vysílání,

2. Jednoduchý systém vysílání

jehož primárním cílem je tvorba zisku, a 2) soukromé neziskové vysílání: jeho součástí je – kromě náboženských a vzdělávacích stanic – rovněž veřejné rozhlasové vysílání (sít veřejných stanic, které vysílají programy National Public Radio a Public Radio International).

Čekání na zákony

Od voleb v červnu 1990 musela elektronická média v Československu čekat bezmála rok na přijetí nových zákonů. Jejich vznik oddalovaly především požadavky slovenské politické elity.

Konkrétně šlo o právní zakotvení samostatného Slovenského rozhlasu a Slovenské televize, které dosud působily v rámci Československého rozhlasu a Československé televize, a o rozdělení působnosti ve věcech tisku a jiných informačních prostředků mezi Českou republiku a Slovenskou republiku. Politickou reprezentaci Slovenska při jednáních s federací podporovali i zaměstnanci Čs. rozhlasu na Slovensku. Jedním z průvodních jevů této podpory byla několikátýdenní stávková pohotovost v Čs. rozhlasu v Bratislavě koncem roku 1990. Stávkový výbor se svým protestem snažil upozornit na to, že právní postavení Čs. rozhlasu stále upravoval třicet šest let starý zákon,

kteří znal jediný právní subjekt – Čs. rozhlas. Rozhlas na Slovensku byl fakticky na úrovni krajského či regionálního centra, podřízeného Praze.

Koncem roku 1990 začínalo být zřejmé, že transformace Československého rozhlasu bude spočívat především ve vzniku dvou samostatných národních rozhlasů a zachování rozhlasu federálního. S tímto konceptem souhlasilo začátkem prosince 1990 i vedení Čs. rozhlasu, když se seznámilo se stanoviskem federální vlády k návrhu zákona o rozdělení kompetencí v oblasti hromadných sdělovacích prostředků mezi ČSFR a národními republikami. Vedení rozhlasu rovněž plně podpořilo stanovisko federální vlády, že federaci nemůže být upřeno právo na zřizování vlastních sdělovacích prostředků.

Dohoda politických reprezentací federace a národních republik týkající se budoucího uspořádání médií vyvrcholila 20. března 1991, kdy Federální shromáždění přijalo **zákon č. 136/1991 Sb., o rozdělení působnosti mezi ČSFR a ČR a SR ve věcech tisku a jiných informačních prostředků** (tzv. malý kompetenční zákon). Právní norma převedla do působnosti České republiky a Slovenské republiky například naplňování zásad státní informační politiky ve vztahu k médiím, výkon státní správy, zejména udělování licencí rozhlasovým a televizním organizacím, které působily na území ČR a SR, a rovněž možnost zřizovat a spravovat rozhlasové a televizní organizace, pokud šlo o subjekty působící na území ČR a SR, a přijímat právní úpravu jejich postavení. Zákon stanovil i způsob vzniku elektronických médií obou republik – delimitací majetku a zaměstnanců z federálních médií. V kompetencích federace zůstala pouze média s působností na území celé ČSFR a určování zásad státní informační politiky ve vztahu k hromadným sdělovacím prostředkům, a to v součinnosti s orgány republik.

Po přijetí tzv. malého kompetenčního zákona již nebránilo nic tomu, aby federální exekutiva začala pracovat na vzniku zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání a národní vlády na vzniku zákonů o médiích veřejné služby jednotlivých republik.

Problémy ve financování rozhlasu

Oddalování transformace Čs. rozhlasu a neexistence nového právního rámce pro fungování elektronických

médií způsobovaly krom jiného komplikace ve financování Čs. rozhlasu dané finanční závislostí rozhlasu na státních rozpočtech. Výše poplatku za rozhlasový příjem zůstávala dvacet let (od 1. července 1969) neměnná: 10 Kčs měsíčně. „V roce 1970 byl Čs. rozhlas příspěvkovou organizací, jejíž příjmy z poplatků byly vyšší než její náklady a přebytek (výsledek hospodaření) byl odváděn do státního rozpočtu. V průběhu dvaceti let se z odvodové organizace stala organizace vysoce dotovaná a v provozní oblasti činí státní příspěvek pro letošní rok 540 miliónů Kčs, z čehož pro rozhlas v České republice 329 miliónů Kčs a v Slovenské republice 211 miliónů Kčs. Tento vývoj se zdá neuvěřitelný a má hlavní příčinu ve vývoji nákladů na spoje, které za uplynulých dvacet let vzrostly například v České republice na 590 procent,⁴⁵⁰ popsal v první polovině roku 1990 situaci v hospodaření Čs. rozhlasu vedoucí ekonomického úseku **Blahoslav Cíniburk** (viz tabulka).

Vedení Čs. rozhlasu se v roce 1990 několikrát zabývalo problematikou financování a vypracovalo dvě varianty zvýšení uživatelských poplatků za rozhlasové přijímače: 1) zvýšení poplatků o sto procent, tedy z 10 Kčs na 20 Kčs, 2) zvýšení poplatků o sto padesát procent, tedy z 10 Kčs na 25 Kčs. Možnost zvýšení poplatků měla podporu i v České národní radě, když její výbor pro kulturu 20. března 1990 doporučil ústřednímu řediteli Čs. rozhlasu, aby požádal federálního ministra financí o projednání možnosti zvýšení poplatku za rozhlas.

Ústřední ředitel Čs. rozhlasu F. Pavlíček v žádosti o zvýšení rozhlasového poplatku odeslané ministru financí ČSFR v září 1990 konstatoval, že čistý příjem z poplatku představuje pro rozhlas pouze 8,79 Kčs, protože Federálním cenovým úřadem schválená úhrada poště za zprostředkování inkasa od obyvatel činí 1,21 Kčs za jedno inkaso. „Uvědomujeme si nepříznivý dopad zvýšení koncesionářských poplatků do spotřebních výdajů obyvatel, nicméně domníváme se, že zvýšení odpovídá kvantitativnímu i kvalitativnímu zlepšování služeb Čs. rozhlasu pro obyvatele realizovaných v uplynulých dvaceti letech. Jmenujme alespoň rozšíření celostátního a regionálního vysílání, zahájení vysílání na novém okruhu EM, důležité dopravní vysílání Zelená vlna, zavedení stereovysílání atd. Dále připravujeme pokusné zavedení v západní Evropě již rozšířené služby RDS (Radio Data System),“ uvedl F. Pavlíček v závěru žádosti.

Nakonec došlo k rozhodnutí o zvýšení rozhlasového poplatku z 10 Kčs na 20 Kčs s účinností od dubna 1991. Zvýšení poplatku o sto procent však znamenalo vyrovnané hospodaření Čs. rozhlasu pouze na poměrně krátkou dobu, protože růst nákladů (především na šíření signálu) způsobil, že v roce 1992 výše poplatku opět nedostačovala. Zvýšení poplatku v roce 1991 bylo poslední, o němž rozhodovala vláda na návrh ministra financí. K dalšímu zvýšení došlo 1. dubna 1995, a to na

Struktura hlavních finančních ukazatelů Čs. rozhlasu v roce 1990 (údaje v milionech Kč)

Česká republika	Plánované výnosy celkem	396,5	
	z toho: výnosy z koncesí	366,0	
	Plánované náklady celkem	725,2	struktura:
	v tom: náklady na spoje	430,0	59,3 %
	náklady na mzdové prostředky	176,1	24,3 %
	náklady na odpisy a údržbu	33,6	4,6 %
	ostatní náklady	85,5	11,8 %
Slovenská republika	Plánované náklady celkem	350,0	struktura:
	v tom: náklady na spoje	181,0	51,7 %
	náklady na mzdové prostředky	86,4	24,7 %
	náklady na odpisy a údržbu	42,0	12,0 %
	ostatní náklady	40,6	11,6 %

základě zcela nového zákona o rozhlasových a televizních poplatcích.⁵¹ Šlo o zvýšení z 20 Kč na 25 Kč.

Zánik okruhu EM a vznik okruhu Regina

Na přelomu let 1990 a 1991 došlo ke dvěma změnám v uspořádání okruhů Čs. rozhlasu. První z nich byl zánik stanice EM k 31. prosinci 1990. Okruh pro mladé posluchače, který vznikl spojením programů slovenského Elánu a českého Mikrofóra, začal vysílat 4. září 1989 v pásmu VKV II a za rok a půl existence si jej posluchači oblíbili. Rozhodnutí o zrušení okruhu EM padlo v létě 1990. Vedení Čs. rozhlasu na Slovensku zastávalo názor, že tuto stanici již nebude dále potřebovat a její vysílací síť využije pro šíření jiných programových okruhů. Druhým důvodem byla nevyjasněná situace ve financování Čs. rozhlasu ze státního rozpočtu a nedostačující výše rozhlasových poplatků.

Zánik stanice EM vyvolal velký dopisový ohlas rozhořčených posluchačů, stížnosti se objevily i v denním tisku. „*Po šestnácti měsících existence získala stanice E+M značnou oblibu. Nejen u mladých, kterým byla určena a jejichž jazykem promlouvala, ale i u širší, náročnější posluchačské obce. Náročnější na slovo a hudbu. A právě v práci s hudbou odvedla E+M obrovský kus práce. Zde se totiž neodvíjel anonymní hudební ‚tok‘, ale s každou písní se pracovalo. Málokterá odezněla bez ohlášení, vítaným zvykem se staly i větší, souvislé monotematické bloky, vždy zasvěcené uvedeně, mapující romantické oblasti od metalu po nezávislou scénu, od vážné hudby po folk či country. (...) Deset let před koncem dvacátého století zůstalo v Československu pro mladé na rozhlasových vlnách pouze šestkrát týdně sedmdesát pět minut v podobě podvečerního magazínu Mikrofóra. Jakékoliv specializované hudební pořady se nekonají,*“ napsal v lednu 1991 v reakci na zrušení okruhu EM v plzeňské Nové pravdě Ladislav Rott. Šéfredaktor programového ústředí Českého rozhlasu **Jiří Mejstřík** začátkem února 1991 v Týdeníku Rozhlas přiznal, že jej zánik EM mrzí snad ještě více než posluchače, kteří tento fakt kritizovali. Na otázku, jak a čím bude zánik okruhu pro mladé posluchače nahrazen, odpověděl: „*V mezích možností jsme uvažovali tak, že pořady stanice EM, které mají největší posluchačské zázemí, například Větrník, Radioporta, meditace Patricie Tervinové a další, umístíme*

na jiných stanicích. Toto řešení jsme však pokládali a dosud pokládáme za určitou náplast. Chtěli bychom vrátit vysílání pro mladé posluchače na vysílače bývalé EM, a to po sedmnácté hodině celý týden. Vedení Československého rozhlasu tuto myšlenku podporuje.“⁵²

Okruh pro mladé posluchače byl obnoven 7. října 1991, kdy na vysílacích v pásmu VKV II, jejichž prostřednictvím byl šířen signál stanice Praha,⁵³ začalo v České republice vysílat **Rádio Mikrofórum**, které navázalo na tradici okruhu EM. Před zahájením vysílání uvedl vedoucí redakce Rádia Mikrofórum **Richard Medek**, že stanice by měla být obsahem i formou zaměřena především na mladší věkovou kategorii posluchačů (přibližně mezi patnácti a třiceti lety). Vysílání nemělo sloužit pouze ke kulisovému poslechu a jeho programové schéma se mělo odlišovat od komerčních stanic orientací na zájmového posluchače v oblasti publicistiky i v oblasti hudební.

Rádio Mikrofórum vysílalo sedm dní v týdnu, čtyři hodiny denně (od pondělí do soboty v čase mezi 16.00 a 20.00 hod. a v neděli od 15.00 do 19.00 hod.). Programovými dominantami nového okruhu byly hodinu a čtvrt dlouhý publicistický pořad pro mladé **Magazín Mikrofóra**, hodinový kontaktní pořad s větším podílem hudby než mluveného slova **Mikromix** a hodinové hudebně specializované pořady o různých žánrech moderní hudby (**Radioporta**, **Nezávislá scéna**, **Gung-Ho**, **Poste restante pop a Mikrofórum uvádí**).

Rádio Mikrofórum zaniklo 31. prosince 1992 v souvislosti s přerozdělením vysílacích sítí po rozpadu Československa. I v následujících letech se samostatný Český rozhlas pokoušel vytvořit samostatný okruh pro mladé posluchače, kvůli nedostatku vysílacích sítí k tomu však nedošlo.⁵⁴

Druhou změnou ve skladbě vysílacích okruhů Čs. rozhlasu na přelomu let 1990 a 1991 bylo ustavení společné stanice českých a moravskoslezských regionálních studií Čs. rozhlasu. Vysílání nového okruhu s názvem **Regina** začalo 2. ledna 1991. „*Tento okruh by měl umožnit podstatný a dlouhodobý rozvoj regionálního vysílání výrazně korespondujícího se zájmy a potřebami toho kterého regionu a také rozvoj některých dalších programových činností specializovaných pro určité diferencované posluchačské skupiny v rámci České republiky. Návrh nového okruhu počítá především s efektivněj-*

ším využitím stávajících kapacit programově tvůrčích, technických i ekonomických. Počítá i s potřebou nových forem získávání finančních prostředků vlastní komerční činností,⁵⁵ definoval již v srpnu 1990 poslání nového programového okruhu jeho autor **Bohumil Kolář**, zástupce šéfredaktora Hlavní redakce pro děti a mládež, který se stal dramaturgem Regina.

„V České republice je již vybudováno technické zázemí pro realizaci obdobného programového okruhu, aniž by to vyžadovalo nové investice na budování vysílací sítě a na provoz vysílačů. Všechny vysílače zahrnuté do okruhu R jsou totiž již dnes v plném provozu. To je z ekonomického hlediska velmi významný fakt. Jde o síť VKV vysílačů dnešních krajských studií. Díky hvězdicovitému uspořádání této sítě s centrem v Praze mohou tyto vysílače pracovat jak nezávisle na sobě, každý šířit program pouze pro svůj region, tak v propojení přes Prahu, které umožní pokrýt tímž signálem prakticky celé území České republiky. V každém regionu tak může působit stanice s novým profilem s podstatně širší nabídkou regionálního programu, než jaký nabízejí dnešní krajská studia. Regionální vysílání může být také zařazeno do vhodných, sociologicky ověřených časových intervalů,⁵⁶ vysvětlil v projektu technickou a programovou podstatu fungování nového okruhu Bohumil Kolář.

Zahájení vysílání provázelo velké množství stížností posluchačů, které se daly rozdělit do dvou skupin: první část spojovala zánik okruhu pro mladé EM se vznikem Regina; druhé části vadilo, že rozšíření vysílání regionálních studií, jejichž program byl šířen i prostřednictvím rozhlasu po drátě, omezilo poslech některých oblíbených pořadů stanice Praha, které dosud rozhlas po drátě vysílal ve zbývajícím čase. „*Chceme veřejnost informovat, že Regina vysílá pouze na vysílačích regionálních (dříve krajských) studií v pásmu VKV a do 16.00 hod. také na střední vlně, nikoli na vysílačích a frekvencích bývalé EM,*“⁵⁷ objasnil situaci první skupině nespokojených posluchačů koncem ledna Jiří Mejstřík. K námitkám druhé části dopisového ohlasu uvedl: „*Vedení rozhlasu respektuje skutečnost, že na rozhlas po drátě jsou odkázáni především starší občané, kteří zpravidla nemají dost prostředků na pořízení nového přijímače, a bude proto v dalších koncepcích preferovat zejména tuto posluchačskou skupinu. Proto již byly provedeny některé úpravy. Například pořady Kolotoč*

a Vysílání pro ženy, se kterými se původně nepočítalo, byly od 7. ledna 1991 zařazeny jako repríza do vysílání okruhu Regina.“⁵⁸

Společný okruh českých a moravskoslezských regionálních studií Regina byl zrušen k 31. květnu 1993 v souvislosti s omezením přenosových cest a sítí vysílačů pro Český rozhlas. Jednotlivá regionální studia začala získávat od druhé poloviny roku 1993 větší autonomii a postupně rozšiřovala své vysílání.

Český rozhlas tak po roce 1992 vyzkoušel dva modely:

- 1) úzkou spolupráci regionálních studií, jejímž výsledkem byl společný okruh Regina, to vše při zachování poměrně velké autonomie jednotlivých studií,
- 2) vytvoření samostatných regionálních stanic, které vysílaly až dvacet hodin denně vlastní program.

Druhý model prokázal jistá programová omezení. Regionální stanice Českého rozhlasu se zhruba třiceti programovými pracovníky nebyla schopna zajistit dostatečně kvalitní regionální vysílání rozhlasu veřejné služby na ploše osmnácti až dvaceti hodin denně. Vysílání regionálních studií Českého rozhlasu se proto až na výjimky začalo přibližovat charakteru vysílání soukromých regionálních stanic.

Rezignace Františka Pavlíčka

V první polovině roku 1991 se změnilo vedení Čs. rozhlasu. Ústřední ředitel František Pavlíček již na první poradě kolegia Čs. rozhlasu 16. ledna informoval vedoucí pracovníky, že předsedovi vlády ČSFR Mariánu Čalfovi písemně oznámil své odstoupení z funkce. Rezignoval podle svých slov ze zdravotních důvodů.

Federální vláda rozhodla, že F. Pavlíčka uvolní z funkce k 31. březnu 1991, a výkonem této funkce pověřila od 1. dubna 1991 do jmenování řádného ředitele došavadního šéfredaktora Hlavní redakce mezinárodního života **Richarda Seemanna**.

Richard Seemann (1933)

Absolvoval FSV UK. V letech 1951–1969 pracoval v zahraničním vysílání Čs. rozhlasu. Zúčastnil se protikupačního vysílání rozhlasu v srpnu 1968. Po propuštění z rozhlasu (vystoupil z KSČ) pracoval v letech 1970–1989 v kotelně a železářství. V roce 1990 se do Československého rozhlasu znovu vrátil a stal se šéfredaktorem Hlavní redakce

Kolegium ČsRo 26. 6. 1991; v čele stolu zleva ředitel ČRo J. Mejstřík, ústřední ředitel ČsRo R. Seemann, ředitel SRo V. Štefko

mezinárodního života. Pověřen výkonem funkce ústředního ředitele Čs. rozhlasu byl až do 9. října 1991. Ředitelem vysílání Českého rozhlasu pro zahraničí byl do roku 1993, kdy odešel do důchodu. V únoru 1997 byl zvolen členem Rady Českého rozhlasu, o dva roky později se stal jejím předsedou. Tuto funkci zastává dosud.

R. Seemann byl výkonem funkce ústředního ředitele Čs. rozhlasu pověřen v klíčovém období přijímání nových zákonů o národních rozhlasích veřejné služby a federálního zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání. S odstupem jedenácti let označil rok 1991 pro Čs. rozhlas za jeden z nejobtížnějších.

„Funkcí ústředního ředitele jsem byl pověřen v době nejsložitější, protože slovenská vláda přijímala zákon o samostatném Slovenském rozhlasu. Následně 24. května 1991 přijala zákon o Slovenském rozhlasu i Slovenská národní rada. V té době hrály roli ohromné náhody. Když zákon o Slovenském rozhlasu projednávala slovenská vláda, komunikoval jsem s jejím předsedou Jánem Čarnogurským. Shodou okolností jsme v době normalizace s Čarnogurským pracovali ve stejném podniku. Vzpomínky na tuto dobu a na společné kolegy napomohly v přátelské komu-

nikaci. Premiér Čarnogurský tlumil vášně na slovenské straně a mně se podařilo uzavřít smlouvu se Slovenským rozhlasem o převodu majetku z Čs. rozhlasu. V té době nebylo jasné, zda dojde k rozpadu federace. Ve zmiňované smlouvě jsme však předvíдали a měli jsme v ní připravené body týkající se Čs. rozhlasu při zániku federace, což mělo obrovský význam, protože když došlo k dělení majetku, tak mnohé bylo řečeno ve smlouvě z roku 1991. Takže nedocházelo k dalším zbytečným třenicím a vše proběhlo hladce.“⁵⁹

10. října 1991 federální vláda jmenovala ústředním ředitelem Čs. rozhlasu **Petera Duhana**.

Peter Duhan (1946)

V roce 1972 promoval na Vysoké škole múzických umění v Bratislavě (obor filmová a televizní dramaturgie). V letech 1970–1972 pracoval jako redaktor zábavných žánrů v Čs. rozhlasu v Bratislavě. Roku 1971 nastoupil do Čs. televize v Bratislavě, kde působil do roku 1989 v různých pozicích (dramaturg, redaktor, směnař). Od října 1990 zastával funkci šéfredaktora deníku *Verejnosc*. Peter Duhan byl posledním ředitelem Čs. rozhlasu – od 10. října 1991 do 31. prosince 1992.

Peter Duhan se ujímal pozice ústředního ředitele Čs. rozhlasu ve chvíli, kdy již existoval samostatný Slovenský rozhlas, kdy Federální shromáždění projednávalo zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání, kdy se Česká národní rada připravovala na projednávání zákona o vzniku samostatného Českého rozhlasu a kdy nebylo jasné, jaký bude další osud Čs. rozhlasu. „*Moje představa je následující. Myslím si, že federální rozhlas by opravdu mohla představovat velmi malá skupinka pružných lidí, manažerů, dramaturgů, kteří by nesli odpovědnost za to, že programy, které přeberou do vysílání, opravdu znají z vlastního poslechu. Řešení vidím například v tom, že by zpočátku mohly být výsadky českých novinářů, rozhlasáků na Slovensku a slovenských v Čechách. Došlo by k jisté objektivizaci informací z obou částí republiky,*“ prozradil čtrnáct dní po jmenování své představy o řízení Čs. rozhlasu. „*Když jsem dostal nabídku, abych se stal ústředním ředitelem Československého rozhlasu, řekl jsem si, že udělám všechno pro to, aby tím Československým rozhlasem zůstal. Když se to podaří, zvětší se také naděje, že zůstane československý stát,*“⁶⁰ dodal. Když Peter Duhan koncem října 1991 pronášel citovaná slova, netušil, že se stane posledním ředitelem v historii Československého rozhlasu.

Zrodil se nový právní rámec

Dva měsíce: v tak krátké době, poměřováno průměrnou délkou vzniku zákona, stihly slovenská vláda a parlament připravit, projednat a nakonec i schválit zákon o ustavení samostatného Slovenského rozhlasu. Dne 20. března 1991 Federální shromáždění přijalo **zákon č. 136/1991 Sb., o rozdělení působnosti mezi ČSFR a ČR a SR ve věcech tisku a jiných informačních prostředků** (tzv. malý kompetenční zákon), který umožnil republikám přípravu zákonů o národních médiích a federální vládě přípravu zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání. A již 24. května 1991 přijala Slovenská národní rada **zákon č. 255/1991 Sb., o Slovenském rozhlase**. Šlo o první polistopadový zákon týkající se elektronických médií.

Přijetí zákona o Slovenském rozhlase vedlo k organizačním změnám v Čs. rozhlase. Richard Seemann, pověřený výkonem funkce ústředního ředitele, v červnu na zasedání kolegia konstatoval, že nabytím účinnosti zákona o Slovenském rozhlase pozbyla další činnost

kolegia Československého rozhlasu jako poradního orgánu ústředního ředitele, v němž byli zastoupeni ředitelé Slovenského a Českého rozhlasu, své opodstatnění. Seemann rovněž schválil návrh na zrušení kolegia Čs. rozhlasu, a to s účinností k 1. červenci 1991.

Současně se zrušením kolegia ústřední ředitel Čs. rozhlasu, ředitel Českého rozhlasu a ředitel Slovenského rozhlasu na základě vzájemné dohody ustavili Radu ředitelů veřejnoprávních rozhlasů ČSFR jako společný koordinační orgán ČRo, SRo a federálního ČsRo. Předsedou Rady ředitelů pro první funkční období, tj. do 30. června 1992, byl zvolen ředitel Slovenského rozhlasu **Vladimír Štefko**. Rada ředitelů veřejnoprávních rozhlasů ČSFR působila až do zániku federace k 31. prosinci 1992. Během osmnácti měsíců své existence se rada zabývala problematikou fungování federálního okruhu Československo, převodu majetku z Čs. rozhlasu na národní rozhlasové veřejné služby, archivními fondy Čs. rozhlasu a zánikem Čs. rozhlasu.

V Čs. rozhlase bylo k 30. květnu 1991, tedy před zánikem starého kolegia, ustaveno kolegium nové, které se však na rozdíl od dřívější praxe věnovalo pouze otázkám týkajícím se Čs. rozhlasu, nikoliv již problémům národních rozhlasů, i když Český rozhlas nadále zůstal součástí Čs. rozhlasu a zákon o vzniku samostatného ČRo byl teprve ve stádiu příprav. První jednání nového kolegia federálního Čs. rozhlasu se uskutečnilo 30. května 1991 a věnovalo se problematice delimitace majetku Čs. rozhlasu na nově ustavované národní rozhlasové služby. Kolegium se shodlo, že „převod majetku Čs. rozhlasu, ke kterému má právo hospodaření Čs. rozhlas, bude probíhat směrem od Čs. rozhlasu na Český a Slovenský rozhlas a ne naopak.“⁶¹

Základní právní normu, která by na území celé České a Slovenské Federativní Republiky stanovila nový rámec pro fungování elektronických médií, přijalo Federální shromáždění dne 30. října 1991. Šlo o **zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání**, který v § 3 vymezil smíšený (duální) systém rozhlasového a televizního vysílání, kdy vedle sebe existují „provozovatelé ze zákona“ (médiá veřejné služby) a „držitelé licence“ (soukromá média). V § 9 odst. 4 tohoto zákona bylo stanoveno, že „*všem provozovatelům ze zákona se vyhrazuje přenosové cesty (část kmitočtového spektra) a síť vysílačů umožňující pokrytí území České a Slovenské Federativní Republiky celkem šesti vysílacími okruhy rozhlasového vysílání, z toho třemi v pásmech VKV (velmi krátkých vln)*“.

Právní norma definovala základní pojmy týkající se elektronických médií (například rozhlasové a televizní vysílání, program, pořad, lokální program, reklama a sponzorování). Zákon stanovil i časový rozsah vysílaných reklam. V rozhlasovém vysílání nesměl čas vyhrazený reklamám u provozovatelů ze zákona přesáhnout 5 %, a u držitelů licencí 20 % denního vysílacího času. Reklamy se staly hlavním zdrojem příjmů privátních médií, proto časový limit pro jejich vysílání byl nepoměrně vyšší než u médií veřejné služby, jejichž hlavním příjmem byly a jsou výnosy ze sazeb za používání rozhlasových a televizních přijímačů.

Zákon č. 468/1991 Sb. ustavil i regulační orgán, který měl zastupovat zájmy veřejnosti a dbát na dodržování zákonů při provozování rozhlasového a televizního vysílání. Tímto orgánem se stala Federální rada pro rozhlasové a televizní vysílání, do jejíž působnosti spadalo udělování a odnímání licencí, udělování sankcí a dohled nad zákony v případě elektronických médií, která vysílala na celém území federace. Zánikem federace zanikla k 31. prosinci 1992 i Federální rada pro rozhlasové a televizní vysílání, zákon č. 468/1991 Sb. však (s novelizacemi) platil na území České republiky až do 4. července 2001, kdy jej nahradil zcela nový **zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání.**

Právní norma o vzniku samostatného Českého rozhlasu byla přijata krátce po schválení federálního zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Stalo se tak 7. listopadu 1991, kdy Česká národní rada přijala **zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu**, na jehož základě vznikl k 1. lednu 1992 samostatný Český rozhlas.⁶² Právní norma v § 4 definovala i orgán, jímž se uplatňuje právo veřejnosti na kontrolu tvorby a šíření programů Českého rozhlasu (ČRo) jako vysílatele veřejné služby. Zmiňovaným orgánem se stala devítičlenná Rada Českého rozhlasu, kterou volila a odvolávala Česká národní rada (po vzniku samostatné České republiky k 1. lednu 1993 Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR). Zákon rovněž upravil postavení ředitele Českého rozhlasu, financování rozhlasu veřejné služby i postavení jednotlivých regionálních studií. Byl bezesporu nejdůležitější právní normou pro vznik Českého rozhlasu jako vysílatele veřejné služby. Český rozhlas však nevznikl – lidově řečeno – na zelené louce. Podle § 1 odstavce 2 zákona č. 484/1991 Sb. byl ČRo zřízen jako „*právnícká osoba,*

kteřá hospodaří s vlastním majetkem, jehož základem je majetek převedený z Československého rozhlasu“.

Do právního rámce transformace Českého (Československého) rozhlasu patří další zákony, které se týkají rozhlasu veřejné služby v České republice. Jde především o **zákon č. 252/1994 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích**, který byl přijat Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR 8. prosince 1994, a **zákon č. 103/1992 Sb., o Radě České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání**, který přijala Česká národní rada 21. února 1992.

Zákon č. 252/1994 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích, stanovil, že rozhlasový poplatek se platí ze zařízení technicky způsobilého k příjmu Českého rozhlasu, přičemž uživatelské poplatky jsou hlavním příjmem rozhlasu veřejné služby v ČR. Právní norma rovněž stanovila, že poplatník platí rozhlasový poplatek Českému rozhlasu prostřednictvím pošty, přičemž za neplacení poplatků byla stanovena sankce, která však byla a je obtížně vymahatelná. Zákon vstoupil v platnost 1. dubna 1995.

Zákonem č. 103/1992 Sb., o Radě České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání (Rada ČR pro RTV), byla v březnu 1992 ustavena Rada ČR pro RTV jako orgán státní správy ve věcech rozhlasového a televizního vysílání v České republice, jehož hlavním úkolem je udělování a odnímání licencí soukromým provozovatelům vysílání a dohled na dodržování mediální legislativy u všech provozovatelů včetně vysílatelů veřejné služby, tzn. Českého rozhlasu a České televize. Zákon č. 103/1992 Sb., o Radě ČR pro RTV, byl stejně jako zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, zrušen zákonem č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, který vstoupil v platnost 4. července 2001.

Česta k zániku Československého rozhlasu

Vedení Čs. rozhlasu společně s vládou ČSFR pracovalo od první poloviny roku 1991 na přípravě zákona o Čs. rozhlase. Paragrafované znění prvního návrhu zákona projednalo kolegium Čs. rozhlasu již 19. srpna 1991. Na přelomu roku 1991 a 1992 však legislativní rada

vlády ČSFR předložené znění zákona o Čs. rozhlasu odmítla kvůli nedořešeným kompetencím mezi republikovými rozhlasem a rozhlasem federálním. Vláda ČSFR na základě stanoviska své legislativní rady doporučila, aby byl novelizován původní zákon č. 17/1964 Sb., o Československém rozhlase.

Než však byla vypracována novela zákona č. 17/1964 Sb., kterou by projednalo Federální shromáždění, konaly se v červnu 1992 v Československu volby. Politické reprezentace, které z nich vzešly, se dohodly na zániku společného státu Čechů a Slováků a na vzniku samostatných republik k 1. lednu 1993; tím byl určen budoucí osud federálního rozhlasu.

Období od první poloviny roku 1991, kdy vznikl samostatný Slovenský rozhlas, až po začátek roku 1992, kdy vznikl samostatný Český rozhlas, je možné označit souslovím „období zásadních změn“: vedení federálního rozhlasu pracovalo na převádění majetku a zaměstnanců pod národní rozhlas.

Po vzniku Českého a Slovenského rozhlasu spadaly do působnosti Čs. rozhlasu programové útvary federálního okruhu Československo (včetně zpravodajské směny a zahraničních zpravodajů), zahraniční vysílání, oddělení mezinárodních styků, reklamní agentura IRA, tisková agentura Orbis, útvar investiční výstavby, útvar výpočetní techniky, útvar zaměstnaneckých záležitostí, kontrolní odbor, ekonomický úsek a legislativně-právní odbor. V majetku Čs. rozhlasu zůstaly po delimitaci objekty v Římské ulici 13 v Praze na Vinohradech, v Dykově ulici 14 v Praze 3, v Runczikově ulici 107 v Praze 4 (šlo o rozestavěnou výškovou budovu na Pankráci, tzv. rozhlasový mrakodrap) a tři provizorní objekty v Jeseňové ulici 38 v Praze na Žižkově. V Bratislavě vlastnil Čs. rozhlas objekt ve Zrinského ulici 15.

Vztahy mezi federálním rozhlasem a národními rozhlasem po jejich osamostatnění rozhodně nebyly bezkonfliktní. Když například ústřední ředitel Čs. rozhlasu Peter Duhan na zasedání Rady ředitelů veřejnoprávních rozhlasů ČSFR v lednu 1992 informoval ředitele Českého a Slovenského rozhlasu o tom, že legislativní rada vlády zamítla návrh nového zákona o Čs. rozhlase a zmínil se o nutnosti další existence federálního rozhlasu, představitelé národních rozhlasů vznesli námitky proti nezbytnosti existence Čs. rozhlasu. Zápis z tohoto jednání uvádí: „Rada ředitelů konstatovala, že problematiku opodstatněnosti a vůbec existence fede-

rálního rozhlasového subjektu rozhodnou v konečném důsledku politické dohody a parlamenty. Rada ředitelů rovněž konstatovala, že je nezbytné, aby se jasně vymezyly vztahy mezi federálním a republikovými rozhlasovými subjekty v souladu se současným právním stavem.“⁶³

K napětí mezi federálním a národními rozhlasem rovněž přispívaly diskuse o podílu vysílání Českého a Slovenského rozhlasu na federálním okruhu Československo a především problematika vzniku vlastní redakce Čs. rozhlasu na Slovensku.

Peter Duhan na tiskové konferenci 4. prosince 1991 oznámil, že se federálnímu rozhlasu podařilo zřídit v Bratislavě samostatnou redakci, do níž se hlásí noví spolupracovníci, dosud zaměstnaní ve Slovenském rozhlase. „Toto pracoviště má působit jako harmonizující prvek mezi federálním, Slovenským a Českým rozhlasem,“⁶⁴ uvedl Peter Duhan. Upozornil, že pobočka Čs. rozhlasu vznikne i v Košicích a zřejmě v Martině. O několik minut později na téže tiskové konferenci však ředitel federálního okruhu Československo Václav Vrabec naznačil právě důvody vzniku samostatné redakce Čs. rozhlasu na Slovensku, když kritizoval některé programy dodávané do vysílání federálního okruhu Slovenským rozhlasem: „Některé pořady objevující se na stanici Československo nepodporují státotvorné myšlenky v této zemi.“ Prohlásil rovněž, že vedení stanice Československo nemůže ovlivnit obsah dodávaných pořadů. Poukázal také na nesouhlasné reakce posluchačů, které přicházely ze Slovenska. „Tento stav má odstranit nová redakce v Bratislavě,“⁶⁵ doplnil ředitel federálního okruhu Československo.

Problematikou vzniku vlastní redakce Čs. rozhlasu v Bratislavě se zabývalo 17. ledna 1992 i jednání Rady ředitelů veřejnoprávních rozhlasů ČSFR. Šéfredaktor Hlavní redakce zpravodajství a publicistiky Českého rozhlasu Zbyněk Honys oznámil, že považuje tento krok za pokus vytlačit Slovenský rozhlas z federálního vysílání. Na to ústřední ředitel Čs. rozhlasu Peter Duhan opáčil, že jakékoliv zprávy o cílevědomé eliminaci Slovenského rozhlasu a Českého rozhlasu z federálního vysílání se nezakládají na pravdě. Zástupci Slovenského rozhlasu se připojili k názoru Zbyňka Honyse a seznámili přítomné se stanoviskem Rady Slovenského rozhlasu, která jednoznačně podporovala existenci dvou národních rozhlasových subjektů bez třetího – federálního. Ředitel Slovenského rozhlasu Vladimír Štefko zdůraznil, že při zachování třetího subjektu je nezbytné, aby se Slovenský a Český rozhlas rovnocenně podílely na tvorbě programu federálního okruhu Československo.

Dne 23. července 1992 se ODS a HZDS dohodly na tom, že dojde k odstátnění Čs. rozhlasu a Čs. televize formou vzniku nových akciových společností. 13. srpna

1992 oznámila Unie pro nezávislé televizní a rozhlasové vysílání (Unie)⁶⁶, že se chce podílet na transformaci Čs. rozhlasu a hodlá proto iniciovat založení První rozhlasové akciové společnosti, která by mimo jiné zajišťovala provoz nezávislého federálního zpravodajsko-hudebního okruhu.

„Tento projekt počítá s využitím profesionálních zkušeností pracovníků současného Čs. rozhlasu a hodlá se obejít bez dalších finančních, majetkových či jiných přínosů státu, veřejnoprávních rozhlasů či daňových poplatníků. (...) Unie pro nezávislé televizní a rozhlasové vysílání má zájem na demonopolizaci éteru, aplikaci tržních principů v rozhlasovém vysílání a vyloučení vlivu státu a politických stran na jeho obsah. (...) Tendence požadující začlenění Čs. rozhlasu do struktur národních veřejnoprávních médií považujeme za zastřenou snahu Českého a Slovenského rozhlasu o získání dalších finančních prostředků, jež by byly vítanou injekcí neekonomického provozu těchto médií a upevnily by jejich monopolní postavení,“ uvádělo se ve stanovisku Unie.⁶⁷

Projekt Unie si získal podporu P. Dušana, který jej označil za jeden z nejužších projektů. „Významný podíl dosavadních privátních rozhlasů v této uvažované akciové společnosti chápu jako způsob, jak realizovat přístup soukromých stanic na celoplošnou frekvenci. Návrh, který mi byl předložen, počítá s využitím potenciálu dosavadních zaměstnanců Čs. rozhlasu, s udržetím rozsahu a náplně vysílání dosavadní stanice Československo a s takovou skladbou účastníků akciové společnosti, jež bude zárukou maximální objektivit vysílání. (...) Český i Slovenský rozhlas považujeme v případě realizace návrhu Unie pro nezávislé televizní a rozhlasové vysílání za velmi blízké partnery.“⁶⁸

Myšlenka odstátnit Čs. rozhlas převodem na akciovou společnost s podílem soukromých rozhlasových stanic měla daleko více odpůrců než příznivců. Proti se postavilo vedení ČRo, Rada ČRo, Rada ČR pro rozhlasové a televizní vysílání, Syndikát novinářů ČR, odborové organizace ČRo i Čs. rozhlasu a Asociace provozovatelů soukromého vysílání (APSV). Asociace prohlásila, že „částecná privatizace co do pokrytí jediné a jedinečné federální rozhlasové sítě je pokusem o ubytování kočíčky v pejskově boudě“.⁶⁹

„K přeměně federálních sdělovacích prostředků vedou pouze dvě cesty. Buď se začlení síť stanice Československo mezi sady kmitočtů, které budou Radou České republiky

pro rozhlasové a televizní vysílání přiděleny soukromým společností, nebo budou přiděleny současným národním veřejně právním rozhlasům,“ stálo ve stanovisku APSV.⁷⁰

Variantu převodu vysílací sítě federálního okruhu na národní rozhlas veřejné služby a delimitace majetku Čs. rozhlasu po jeho zániku na Český rozhlas a Slovenský rozhlas podporovala vedení a rady národních rozhlasů.

Politická elita po silné vlně kritiky nakonec od myšlenky transformace státního Čs. rozhlasu na soukromou akciovou společnost ustoupila. Ani měsíc před zánikem Československa však neexistovala žádná právní norma, která by upravila způsob zániku federálních sdělovacích prostředků a následný převod majetku a kompetencí na národní média. Tuto situaci na svém posledním zasedání 1. prosince 1992 kritizovala i Rada ředitelů veřejnoprávních rozhlasů ČSFR, která vydala následující stanovisko: „*Kromě jiného Rada konstatovala své hluboké znepokojení nad stavem příprav rozhlasového vysílání v Čechách a na Slovensku ze strany státních orgánů a zákonodárných sborů po 1. lednu 1993. Stav příprav z hlediska legislativy a následné delimitace a organizace nezaručuje uspokojivé plnění oprávněných zájmů posluchačské veřejnosti. Tento stav podstatně komplikuje situaci v nástupnických organizacích bývalého Československého rozhlasu a ztěžuje případnou budoucí spolupráci veřejnoprávních rozhlasových organizací. Rada ředitelů proto vyzývá obě národní rady a vlády, jakož i ostatní zainteresované orgány a instituce, aby neprodleně přijaly opatření směřující k takovému řešení situace, které by umožnilo nástupnickým organizacím vyřešit problematiku rozhlasového vysílání po zániku federace.*“⁷¹ Na svém posledním zasedání ředitelé rozhodli i o zániku Rady ředitelů veřejnoprávních rozhlasů ČSFR.

První právní krok k zániku Čs. rozhlasu učinilo Federální shromáždění 2. prosince 1992 přijetím **zákona č. 597/1992 Sb., o zrušení Československého rozhlasu, Československé televize a Československé tiskové kanceláře**. Na základě této právní normy byl zrušen Československý rozhlas k 31. prosinci 1992.

„Nemovitě a movité věci ve vlastnictví ČSFR, k nimž přísluší právo hospodaření Československého rozhlasu,

majetková a jiná práva, dále práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů, majetková práva s výjimkou majetkových práv nehmotné povahy a jiná práva a závazky na území ČR přecházejí 31. prosincem 1992 na ČR, pokud zákon ČNR nestanoví jinak. Nemovité a movité věci ve vlastnictví ČSFR, k nimž přísluší právo hospodaření Československého rozhlasu, majetková a jiná práva, dále práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů, majetková práva s výjimkou majetkových práv nehmotné povahy a jiná práva a závazky na území SR přecházejí 31. prosincem 1992 na Slovenskou republiku, pokud zákon Národní rady SR nestanoví jinak,“ konstatoval paragraf druhý zákona. V další části normy bylo upraveno dělení ostatního majetku. Na něj se uplatnila zásada převodu majetku na ČR a na SR v poměru dva ku jedné. Stále však chyběly národní zákony, které by rozhodly, jaký majetek zaniklého Čs. rozhlasu bude převeden na národní rozhlasové veřejné služby a jak bude organizováno rozhlasové vysílání po zániku Československa.

V České republice se podařilo tento zákon schválit po mnoha sporech doslova na poslední chvíli. 22. prosince 1992 ČNR přijala **zákon č. 36/1993 Sb., o některých opatřeních v oblasti rozhlasového a televizního vysílání**, který převedl do majetku Českého rozhlasu všechny objekty Čs. rozhlasu na území ČR včetně rozestavěného tzv. rozhlasového mrakodrapu v Praze na Pankráci. Právní norma vyřešila problematiku autorských práv, když stanovila, že právním nástupcem Čs. rozhlasu v autorských právech je Český rozhlas, přičemž šlo o díla vyrobená studii Čs. rozhlasu na území ČR. Zákon však odebral Českému rozhlasu jednu vysílací síť v pásmu velmi krátkých vln a určil ji k licenčnímu řízení pro provozování celoplošného soukromého rozhlasového vysílání. Z tohoto pohledu bylo možné zákon č. 36/1993 Sb. považovat pouze za částečný úspěch Českého rozhlasu při zániku rozhlasu federálního.

31. prosince 1992 zanikly ČSFR a Československý rozhlas, vysílat přestal i federální okruh Československo. 1. ledna 1993 vznikla samostatná Česká republika a novým zpravodajsko-publicistickým okruhem Českého rozhlasu se stal **Radiožurnál**.

Český rozhlas – rozhlas veřejné služby

1. leden 1992 je dnem zrození samostatného Českého rozhlasu, který byl do 31. prosince 1991 součástí Čs. rozhlasu a neměl vlastní právní subjektivitu. Získal ji až základem zákona č. 484/1991 Sb., který přijala ČNR 7. listopadu 1991.

Na samostatný Český rozhlas bylo do 1. dubna 1992, kdy skončila delimitace, převedeno zhruba 2500 zaměstnanců z Čs. rozhlasu a Český rozhlas měl v den svého vzniku čtyři programové okruhy – Prahu, Vltavu, Reginu a Rádio Mikroforum. Součástí organizační struktury Českého rozhlasu byly k 1. lednu 1992 následující útvary: Programové ústředí ČRo, Programové útvary ČRo, Hlavní redakce zpravodajství a publicistiky, Hlavní redakce literárně-dramatického vysílání, Slovesná umělecká realizace, Hlavní redakce vzdělávání, Hlavní redakce pro děti a mládež, Hlavní redakce hudebního vysílání, Regina Praha, Regionální studia v České republice, Úsek programových, dokumentačních a archivních fondů, Úsek techniky, Hospodářsko-provozní úsek a Odbor dopravy.

Prvním generálním ředitelem Českého rozhlasu byl **Jiří Mejstřík** (od března 1991, kdy byl ČRo ještě součástí Čs. rozhlasu, zastával funkci ředitele ČRo).

Jiří Mejstřík (1950)

S rozhlasem začal externě spolupracovat v roce 1980. Od 1. března 1985 pracoval jako redaktor pořadu Mikroforum, od prosince 1989 byl programovým náměstkem ředitele ČRo a šéfredaktorem programového ústředí. Ředitelem Českého rozhlasu se stal v březnu 1991, funkci generálního ředitele samostatného ČRo zastával od 1. ledna 1992 do 31. května 1993. Po odstoupení z funkce z Českého rozhlasu odešel.

Rada Českého rozhlasu – kontrolní orgán

Zcela novou institucí byla Rada Českého rozhlasu – orgán, jímž se uplatňuje právo veřejnosti na kontrolu tvorby a šíření programů ČRo. Zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, stanovil, že Rada ČRo má devět členů. Voleni byli Českou národní radou (od 1. ledna 1993 Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR) na funkční období pěti let.

Do kompetencí Rady ČRo zákon stanovil:

- jmenování (na funkční období šesti let) a odvolávání generálního ředitele Českého rozhlasu a na jeho návrh jmenování a odvolávání ředitelů rozhlasových studií,
- schvalování rozpočtu a závěrečného účtu Českého rozhlasu,
- schvalování Statutu Českého rozhlasu na návrh generálního ředitele,
- zřizování a rušení regionálních rozhlasových studií Českého rozhlasu (s výjimkou studií v Praze, Plzni, Českých Budějovicích, Ústí nad Labem, Hradci Králové, Ostravě a Brně).

Rada Českého rozhlasu je za svou činnost odpovědná Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR (do roku 1992 České národní radě), která ji také může odvolat, nesplní-li rada opakovaně své povinnosti nebo konstatuje-li Poslanecká sněmovna v průběhu šesti měsíců svým usnesením opakovaně, že Český rozhlas neplní své poslání stanovené paragrafem 2 tohoto zákona.

V roce 2002 prošel zákon o Českém rozhlase novelizací, která upravila i fungování Rady ČRo.⁷² Kandidáty na členy Rady ČRo nově nemohly navrhovat politické strany a kluby zastoupené v dolní komoře parlamentu, ale organizace a sdružení představující kulturní, regionální, sociální, odborové, zaměstnavatelské, náboženské, vzdělávací, vědecké, ekologické a národnostní zájmy. Novela lépe definovala případný střet zájmů člena Rady ČRo, prodloužila jeho funkční období na šest let, přičemž každé dva roky je volena jedna třetina členů. Právní norma nově ustavila i poradní orgán Rady ČRo, kterým je pětičlenná dozorčí komise. „*Její úkolem je sledovat, zda jsou účelně a hospodárně využívány finanční prostředky a majetek Českého rozhlasu. Dozorčí komise je povinna upozorňovat Radu na zjištěné nedostatky a předkládat jí návrhy na jejich odstranění,*“ konstatovala novela č. 192/2002 Sb.

Historicky první Radu ČRo zvolila Česká národní rada 30. ledna 1992. Jejími členy se stali: spisovatelka **Hana Bělohradská**, publicistka **Helena Klímová**, pedagog Fakulty sociálních věd UK **Květoslava Neradová**, ředitel Divadla hudby v Ostravě **Jaroslav Pochmon**, publicista a překladatel **Jindřich Pokorný**, publicistka **Nelly Rasmussenová**, fotograf **Pavel Scheufler**, filmová scenáristka **Jana Slánská** a ordinář pneumologické kliniky **Zdeněk Susa**.

Na jednom z prvních zasedání, 2. března 1992, Rada ČRo potvrdila ve funkci generálního ředitele rozhlasu veřejné služby Jiřího Mejstříka.

Reorganizace začíná...

„*Současná struktura Českého rozhlasu neodpovídá novým požadavkům na jeho program. (...) Mým prvním zásadním úkolem bude Český rozhlas restrukturalizovat,*“⁷³ prohlásil 6. dubna 1992 na první tiskové konferenci po svém jmenování generální ředitel Českého rozhlasu Jiří Mejstřík.

Podstata navržené reorganizace spočívala v přechodu organizační struktury založené na systému hlavních redakcí k systému jednotlivých vysílacích okruhů a v přechodu k řízení každého okruhu jedním odpovědným pracovníkem (šéfredaktorem).

„Až dosud byla programová skladba jednotlivých okruhů naplňována tak, že jednotlivé hlavní redakce prostřednictvím svých dílčích redakcí vyráběly program, který dodávaly do předem daného schématu vysílacího okruhu (stanice). Na tomto základě byly také přidělovány finanční prostředky. Docházelo tak k vytvoření stereotypů, kdy jednotlivé redakce a konkrétní pracovníci považovali přidělený čas za svůj, aniž by byl zaručen dostatečný tlak na kvalitu a variabilitu programů, jakož i na ekonomiku výroby. Současně tento systém neumožňuje v dostatečné míře chápat vysílací okruh jako celek. Rovněž není možné za tohoto stavu vytvořit efektivní tlak na snižování počtu pracovníků. V navrženém okruhovém systému se počítá s maximální relativní samostatností vysílacích okruhů. V čele okruhu stojí šéfredaktor, plně odpovědný za programovou, ekonomickou i personální situaci vysílacího okruhu. (...) Šéfredaktor okruhu bude vázán charakterem okruhu, bude vybaven finančními prostředky, které použije k zadávání výroby pořadů u jednotlivých tvůrčích týmů (redakcí). Může je však použít rovněž k zadání výroby u externích spolupracovníků nebo u externích organizací,⁷⁴ konstatoval dokument o reorganizaci Českého rozhlasu, který vedení předložil vedoucí Hlavní redakce zábavy a pozdější šéfredaktor okruhu Praha Ivan Rössler.

Generální ředitel ČRo Jiří Mejstřík 29. dubna 1992 podepsal návrh první etapy reorganizace, která spočívala ve zrušení hlavních redakcí (například Hlavní redakce literárně-dramatického vysílání, Hlavní redakce hudebního vysílání, Hlavní redakce dětí a mládeže) od 1. května. K témuž datu byly ustaveny tři nové útvary

řízení: stanice Praha (pod kterou spadal i programový okruh regionálních studií Regina; šéfredaktorem Prahy byl jmenován **Ivan Rössler**), stanice Vltava (šéfredaktorem byl jmenován **Jiří Kamen**) a stanice Rádio Mikroforum (šéfredaktorem byl jmenován **Richard Medek**). Současně s tím bylo ustaveno šestnáct tvůrčích týmů (například redakce vědy, vysílání pro děti, redakce Dobrého jitra, redakce Letokruhů, redakce populární hudby, kulturní redakce atd.), které vyráběly programy pro své vysílací okruhy.

Reorganizace znamenala sice největší zásah do organizační struktury rozhlasu od padesátých let, nedá se však říci, že by přinesla podstatné snížení počtu zaměstnanců. V „reorganizačním roce“ 1992 se celkový stav pracovníků snížil o dvě procenta, přičemž hlavní zásluhu na tom měly převod závodního stravování soukromé firmě, zrušení provozu mateřské školky a podnikového střediska v Poddubí.

Umělecká tělesa

V organizační struktuře Českého rozhlasu bylo začátkem roku 1992 i sedm profesionálních hudebních těles: **Symfonický orchestr Českého rozhlasu, Pěvecký sbor Českého rozhlasu, Big Band Radio Praha, Brněnský rozhlasový soubor lidových nástrojů, Orchester Studio Brno, Ostravský rozhlasový orchestr a Plzeňský rozhlasový orchestr.**

J. Mejstřík rozhodl, že reorganizaci rozšíří i na hudební tělesa. Z dosavadních sedmi si rozhlas veřejné služby ponechal k 1. lednu 1993 pouze dvě – Symfonický orchestr Českého rozhlasu a Brněnský rozhlasový soubor lidových nástrojů (ukončil činnost k 31. prosinci 1993).

„Zůstanou v interním svazku Českého rozhlasu s tím, že budou přesně vymezena vzájemná práva a povinnosti těles k mateřské organizaci a jejich hospodaření bude sledováno odděleně při zachování maximální autonomie v rámci Českého rozhlasu,“⁷⁵ znělo rozhodnutí generálního ředitele o reorganizaci hudebních těles. Zbývajících pět hudebních těles bylo od 1. ledna 1993 převedeno do svazku externí spolupráce s Českým rozhlasem na smluvním základě. Převod do smluvně vázaného externího svazku měl pět hudebním tělesům zajistit podmínky k postupné transformaci v samostatně působící kolektivy, schopné hledat sponzory, využívat účelové granty apod. „Český

rozhlas bude u těchto těles nadále objednávat nahrávky. (...) Nejde nám o jejich likvidaci, ale jsme vedeni rozbohem ekonomické únosnosti,“⁷⁶ informoval generální ředitel ČRo novináře.

Představitelé pěti reorganizovaných uměleckých těles upozornili na to, že převedení do externího svazku bude znamenat jejich likvidaci. „S uměleckými pracovníky navíc o tomto záměru nikdo nejednal,“⁷⁷ stálo v prohlášení Unie odborového svazu profesionálních sborových zpěváků. Ani kritika z řad pěti uměleckých souborů reorganizaci hudebních těles nezabránila. Generální ředitel ČRo navíc začátkem prosince 1992 prohlásil, že „zvláště Pěvecký sbor Českého rozhlasu pojal reorganizaci vedenou pečlivým rozbohem a ekonomickou rozvahou jako vyhlášení války“.⁷⁸

Vyčlenění pěti hudebních těles z Českého rozhlasu snížilo počet zaměstnanců rozhlasu veřejné služby o 195. Veřejně deklarovaný závazek Jiřího Mejstříka, že rozhlas bude u reorganizovaných těles objednávat nahrávky, aby těmto souborům umožnil přežití, platil velmi omezenou dobu, protože po roce 1993 rozhlas z finančních důvodů výrobu vlastních hudebních nahrávek výrazně omezil.

Reorganizace rozhodně počet zaměstnanců nijak výrazně nesnížila. Po nástupu nového vedení ČRo ve druhé polovině roku 1993 tak započala reorganizace druhé.⁷⁹

Zrodil se Radiožurnál

Zánik Československého rozhlasu postavil vedení Českého rozhlasu před rozhodnutí o vzniku nového programového okruhu, který by se soustředil především na zpravodajství a publicistiku.

Koncem prosince 1992, kdy Rada ČR pro rozhlasové a televizní vysílání povolila, aby Český rozhlas převzal o půlnoci z 31. prosince 1992 na 1. leden 1993 vysílací prostředky bývalé stanice Československo, rozhodlo vedení ČRo, že nový programový okruh ponese označení **Radiožurnál**. Pojmenováním Radiožurnál odebrala nová stanice název hlavní zpravodajské relaci okruhu Praha, která se vysílala pod tímto označením od 4. listopadu 1991 a kterou připravovala Hlavní redakce zpravodajství a publicistiky ČRo. Šéfredaktorem nového okruhu se stal **Zbyněk Honys**, dosavadní vedoucí Hlavní redakce zpravodajství a publicistiky ČRo, a vznikem Radiožurnálu tato poslední hlavní redakce v organizační struktuře rozhlasu veřejné služby zanikla.

Moderátoři Nočníhoproudu Z. Vrba, M. Hrdinka, M. Skalka, M. Vysušil, J. Jakoubek, J. Terš, J. Benešová

Z programového hlediska navázal Radiožurnál na stanici Československo. Zprávy se vysílaly každou celou hodinu. Hlavní zpravodajské relace Ozvěny dne byly do programového schématu zařazeny čtyřikrát denně (v 7.00, 12.00, 18.30 a 23.00 hodin). Zachován zůstal i publicistický pořad Radioforum, který se vysílal po zprávách v 17.00 hodin. Zrušeno bylo ranní vydání Radiofóra. Posluchačsky oblíbeným pořadem na federálním okruhu byl magazín pro

motoristy Pozor, zákruta!, který se vysílal od roku 1962 a který připravovala bratislavská redakce Čs. rozhlasu. Vedení Radiožurnálu se rozhodlo „Zákrutu“, jak pořad označovali posluchači, nadále přebírat, přičemž stanice spolupracovala na její výrobě a dodávala do Bratislavy příspěvky. I po rozpadu Československa tak „Zákruta“ zůstala federálním pořadem, v němž zaznívala čeština i slovenština. Bylo tomu tak do 1. září 1994, kdy Radiožurnál

vysílání „Zákruty“ z finančních důvodů zastavil a nahradil ji pořadem vlastní výroby nazvaným Motoristická revue.

Denní programové schéma nové stanice Radiožurnál bylo rozděleno na tři hlavní bloky (jako tomu bylo na okruhu Československo): **Ranní proud informací a hudby** (vysílaný od 5.00 do 8.00 hod.), **Dopolední proud informací a hudby** (vysílaný od 9.00 do 12.00 hod.) a **Odpolední proud informací a hudby** (vysílaný od 14.00 do 18.30 hod.). Zachován zůstal i noční blok hudby moderovaný diskžokeji **Noční proud** (vysílaný od 23.10 do 2.00 hod.).

Novinkou v programu, srovnáváme-li okruhy Československo a Radiožurnál, bylo zařazení dvouhodinového magazínu pro mladé **Mikroforum**, který se vysílal od 21.05 do 23.00 hod. Pořad Mikroforum byl kompenzací za zrušenou stanici Rádio Mikroforum. Poměr hudby a mluveného slova byl při vzniku Radiožurnálu stejný jako na Československu, tedy 60 : 40.

Vlastimil Ježek generálním ředitelem

22. března 1993 oznámil Jiří Mejstřík dopisem Radě Českého rozhlasu, že rezignuje na funkci generálního ředitele ČRo. Na tiskové konferenci upřesnil, že odstoupí ze dvou důvodů: 1) ze zdravotních důvodů, 2) kvůli usnesení Rady ČRo, podle kterého má být o všech funkcích v rozhlasu obsazených jmenováním rozhodnuto na základě konkurzu. „*Od některých členů Rady jsem slyšel výtky na svou osobu, zejména proto, že neproběhl konkurs, když jsem byl Radou jmenován ředitelem. (...) Mají-li se konat konkursy na místa šéfredaktorů a dalších vedoucích pracovníků rozhlasu, je naprosto logické, aby byl především proveden konkurs na místo generálního ředitele.*“⁸⁰

Rada ČRo jeho rezignaci přijala na svém zasedání 26. března 1993 a současně s tím vypsala výběrové řízení na obsazení funkce generálního ředitele. Do konkurzu se přihlásilo 35 uchazečů. 16. června 1993 krátce před půlnocí se Rada ČRo na svém zasedání rozhodla generálního ředitele ČRo nejmenovat a vedením rozhlasu pověřila s účinností od 1. července 1993 dosavadního poradce Rady ČRo **Milana Vítka**. Rozhodnutí Rady nejmenovat generálního ředitele vzápětí kritizovali nejen zaměstnanci rozhlasu, ale i politici. Veřejnou kritiku Rada ČRo vyslyšela a 28. června 1993 zvolila nového generálního

ředitele ČRo. Stal se jím novinář **Vlastimil Ježek**, který v tajném hlasování Rady získal pět hlasů z devíti.

Vlastimil Ježek (1963)

V roce 1990 dokončil studia na FF UK v Praze (obor čeština–dějepis). V letech 1990 až 1991 pracoval jako tiskový mluvčí Evropského kulturního klubu, poté byl vedoucím vnitropolitické rubriky deníku Práce. Funkci generálního ředitele Českého rozhlasu zastával od 1. července 1993 do 30. června 1999.

„Ač byl Ježek z těch účastníků konkurzního řízení, kteří v rozhlasu nikdy nepracovali, byla jeho koncepce nejkompexnější. Také při rozhovoru před komisí prokázal dobrou orientaci v problémech, které vystihl nejlépe. Domnívám se proto, že naše volba byla správná“,⁸¹ odůvodnil rozhodnutí Rady ČRo její předseda Zdeněk Susa. Ježkův věk (30 let) označil za jeho přednost, neboť „má mnoho síly, kterou bude v této odpovědné funkci potřebovat.“ Vlastimil Ježek později přiznal, že do konkurzu na generálního ředitele ČRo se přihlásil původně proto, aby získal informace k zamýšlené reportáži o volbě ředitele rozhlasu veřejné služby.

Na své první tiskové konferenci 30. června 1993 generální ředitel Ježek konstatoval, že „nejbolavějšími místy“ Českého rozhlasu jsou vysílací kmitočty (zejména pro regionální studia) a nedostavěné rozhlasové středisko v Praze na Pankráci. Z dalších problémů upozornil na otázku rozhlasových poplatků a na nutnost „*zákonného vymezení při jejich vymáhání*“. Mezi první úkoly zadřadil dokončení reorganizace uvnitř Českého rozhlasu s cílem, aby po třech letech provizorií zavládl „*konečně normální stav*“.⁸²

... a reorganizace nekončí

V říjnu 1993 zahájilo nové vedení rozhlasu další, ne-li hlavní fázi rozsáhlé reorganizace, která spočívala ve vytvoření nové organizační struktury k 1. lednu 1994. Generální ředitel ČRo oznámil, že v jejím důsledku opustí rozhlas téměř třetina zaměstnanců.

Nová organizační struktura navázala na předchozí reorganizaci: byl snížen počet redakcí u jednotlivých okruhů ČRo. Došlo rovněž ke zrušení některých útvarů, například Informačního střediska programu, jehož součástí bylo studijní a výzkumné oddělení a oddělení statistiky. Zavedena byla nová rozpočtová pravidla, podle nichž například každé regionální studio ČRo obdrželo v roce 1994 mzdové prostředky pouze pro 75 zaměstnanců. Jedinou výjimkou

bylo brněnské studio, které získalo peníze pro 140 zaměstnanců, ale i tak muselo pro nadbytečnost propustit 60 lidí. Do konce roku 1993 se snížil počet zaměstnanců Českého rozhlasu z 2320 na 2059.⁸³

Pokles počtu zaměstnanců ČRo pokračoval i v dalších letech:

Rok	Počet zaměstnanců k 31. 12.	Srovnání s předchozím rokem
1994	1 748	- 311
1995	1 603	- 145
1996	1 581	- 22
1997	1 540	- 41
1998	1 575	+ 35
1999	1 553	- 22
2000	1 529	- 24
2001	1 498	- 31
2002	1 462	- 36

Přínosem nového vedení ČRo bylo vypracování základních vnitřních norem rozhlasu veřejné služby: **Statutu Českého rozhlasu, Hlavních programových zásad Českého rozhlasu, Organizačního řádu a Pracovního řádu.** Součástí statutu Českého rozhlasu, který schválila Rada ČRo 16. prosince 1993, se stala i charakteristika jednotlivých vysílacích okruhů.

„Stanice **Radiožurnál** je definována jako zpravodajsko-publicistický okruh Českého rozhlasu, plní především úlohu co nejdříve informáčního servisu. Hudba má spíše doplňkovou roli. Vysílání je orientováno na ekonomicky produktivní část populace. Programová skladba je přitom zcela podřízena základnímu účelu stanice – poskytovat kdykoliv přehled nejdůležitějšího dění doma i ve světě. Až na drobné výjimky je základní programová osa Radiožurnálu každý den stejná.

Stanice **Praha** je označována za univerzální celoplošný okruh Českého rozhlasu. Programovou nabídku je možné charakterizovat jako tzv. rodinné rádio. To znamená, že se snaží oslovit co nejširší posluchačskou obec různých skupin. Přináší specializované programové typy určené dětem, starším spoluobčanům, tělesně postiženým a věřícím. (...) Vedle zábavných a oddechových pořadů je ve vysílání stanice pamatováno na složku informativní a vzdělávací s důrazem na poznávání světa. Stanice je koncipována jako národní okruh, to znamená, že na tvorbě programu se podílejí regionální studia Českého rozhlasu. Hudební dramaturgie okruhu zahrnuje širokou škálu žánrů od vážné hudby přes soudobou populární hudbu, šanson, swing, folk, dechovku

až po folklor. Slovesná stránka vysílání stanice je rovněž velmi pestrá. Vedle pravidelného zpravodajství, publicistických a vzdělávacích pořadů jsou ve vysílacím schématu zahrnuty magazíny, zábavné pořady, dokumenty, četba na pokračování a rozhlasová hra.

Stanice **Vltava** se představuje jako kulturní okruh Českého rozhlasu. Programová nabídka naplňuje tu pasáž zákona o Českém rozhlasu, která mu ukládá plnění funkcí kulturní instituce. Ve vysílání jsou prezentována vrcholná díla českého a světového umění, je reflektován kulturní život u nás a v zahraničí. Dramaturgie stanice iniciuje novou rozhlasovou hudební a slovesnou produkci, vytváří podmínky pro tvorbu rozhlasového umění i rozhlasového experimentu. Vysílání Vltavy se zaměřuje na středoškolsky a vysokoškolsky vzdělané posluchače všech věkových vrstev. Hudební dramaturgie stanice se soustřeďuje na vážnou hudbu, jazz, nejnáročnější formy šansonu, z etnomuzikologických hledisek sleduje i folklor. K hudebním pořadům patří koncertní sezóna EBU a operní sezóna EBU a další programy připravované z nabídky mezinárodní hudební výměny. Většinu slovesného vysílání Vltavy tvoří literární a dramatické pořady. Charakter vysílání stanice dotvářejí kulturní publicistika, náročné publicistické pořady z produkce náboženské redakce a informační servis zaměřené na odbornou veřejnost.“⁸⁴

Statut Českého rozhlasu z roku 1993 včetně charakteristiky jednotlivých okruhů platil i v roce 2002. Jeho existenci je však možné považovat pouze za dílčí úspěch, protože rozhlas veřejné služby nebyl v letech 1992 až 2002 schopen zpracovat ucelený koncepční materiál, přístupný odborné i laické veřejnosti, který by definoval, na kolika okruzích a s jakou programovou náplní by měl Český rozhlas perspektivně vysílat, aby pokud možno bezzbytku naplňoval poslání definované v zákoně o ČRo.

Takový dokument mohl být důležitým podkladem při jednáních Českého rozhlasu s Radou ČR pro rozhlasové a televizní vysílání a členy stálé komise Poslanecké sněmovny pro sdělovací prostředky například o počtu vysílacích sítí pro vysílatele veřejné služby. Improvizace s ustavením čtvrtého okruhu Českého rozhlasu, který nikdy nezačal vysílat, či společného šestého okruhu ČRo a Rádia Svobodná Evropa neexistenci tohoto dokumentu zvýrazňovaly. Rovněž Rada ČR pro rozhlasové a televizní vysílání ve své výroční zprávě za rok 1994 konstatovala, že postrádá nemennou a ucelenou představu Českého rozhlasu o rozdělení jeho programů do jednotlivých vysílacích sítí.⁸⁵

Vysílací sítě – zásadní problém Českého rozhlasu

Právní norma – zákon č. 36/1993 Sb., o některých opatřeních v oblasti rozhlasového a televizního vysílání – zásadním způsobem přerozdělila celoplošné vysílací sítě mezi rozhlas veřejné služby a stanice soukromé a umožnila tak vznik soukromého celoplošného vysílání. Český rozhlas přišel o jednu středovlnnou vysílací síť a jednu vysílací síť v pásmu velmi krátkých vln (VKV), které byly Radou ČR pro rozhlasové a televizní vysílání záhy nabídnuty v licenčním řízení na provozování soukromého rozhlasového vysílání.

Na základě této novely musel Český rozhlas ve druhé polovině roku 1993 zásadním způsobem přerozdělit své vysílací sítě, přidělené zákonem, mezi jednotlivé okruhy. Vedení ČRo rozhodlo, že na sítích v pásmu VKV budou šířeny programy stanic ČRo 1 – Radiožurnál a ČRo 3 – Vltava. Na okruh ČRo 2 – Praha vybyla pouze vysílací síť v pásmu středních vln. Před vznikem tohoto zákona vysílal ČRo 2 – Praha i v pásmu velmi krátkých vln. Druhý okruh ČRo, odkázaný výhradně na střední vlny, byl zásadním způsobem znevýhodněn, což se projevilo především značným úbytkem posluchačů. Nové přerozdělení vysílacích sítí mezi jednotlivé okruhy ČRo vstoupilo v platnost 1. září 1993 a šlo o nejrozsáhlejší změnu v přerozdělení sítí vysílačů mezi okruhy od vzniku samostatného Českého rozhlasu.

„Stanice Vltava, ačkoliv nemá největší poslechovost a koneckonců ani jinde ve světě stanice tohoto typu vysokou poslechovost nemají, musí být na VKV už prostě proto, že jedině ty umožňují stereofonní příjem. Druhá stanice, Radiožurnál, se také bez VKV neobejde. Do obtíží se dostala Praha, šířená na středních vlnách. Jeden z posluchačů návrat na střední vlny nazval cestou do rozhlasového praveku. Není to jen v tom, že na SV nelze uplatnit stereofonní signál, ale kvalita poslechu je nesrovnatelná. (...) O přidělu sítí ČRo, tedy jedinému rozhlasu, který šíří program ze zákona, rozhodla Poslanecká sněmovna. O tom, jak budou sítě sestaveny, rozhodla Rada ČR pro rozhlasové a televizní vysílání – za kvalitu přenosu ručí s. p. Správa radiokomunikací. Vedení Českého rozhlasu se může snažit o jediné: zákon změnit a vybojovat třetí VKV síť, či alespoň žádat o doplnění stávající středovlnné sítě. A také to děláme,“⁵⁶ objasnil přerozdělení vysílacích sítí mezi jednotlivé okruhy ČRo generální ředitel rozhlasu Vlastimil Ježek.

V. Ježek později mnohokrát kritizoval tu část zákona, která se týkala rozdělení vysílacích sítí mezi provozovatele vysílání ze zákona a provozovatele vysílání na

základě licence. Podle něj šlo o neodborné, lobbingem soukromé sféry vysílání ovlivněné rozhodnutí Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, které pro obě složky duálního systému vypadá jen zdánlivě souměrně.

V letech 1993–1995 nejen že se Českému rozhlasu nepodařilo zákonem počet vysílacích sítí v pásmu VKV rozšířit, ale zároveň přišel i o středovlnnou síť, jejímž prostřednictvím šířil program stanice Radiožurnál. 14. června 1994 proto vedení Českého rozhlasu oznámilo druhý zásah do tradičního schématu vlastních kmitočtových sítí. S platností od 1. července 1994 opustila stanice Radiožurnál střední vlny a v této souvislosti došlo k řadě podstatných změn v rozdělení ostatních vysílacích sítí Českého rozhlasu. Změny byly v první řadě reakcí na rozhodnutí Rady ČR pro RTV přidělit jednu středovlnnou síť soukromé rozhlasové stanici Echo.

Zásah Českého rozhlasu do schématu vlastních kmitočtových sítí v praxi znamenal výměnu vysílacích sítí v pásmu velmi krátkých vln mezi okruhy ČRo 3 – Vltava a ČRo 1 – Radiožurnál. Důvod: síť VKV vysílačů, která šířila program okruhu Vltava, umožňovala vysílat a přijímat informace v systému RDS (Radio Data System).⁵⁷ Systém RDS, určený převážně pro rozhlasové stanice zpravodajského typu, zůstal ve vysílání ČRo 3 v podstatě nevyužitý. Od 1. do 15. července 1994 vysílal Český rozhlas na středovlnné síti, na niž získalo licenci soukromé Rádio Echo, zvláštní informační program, který byl sestaven z různých pořadů všech okruhů ČRo a z častých a podrobných informací o změnách jejich vysílacích kmitočtů.

Po neúspěchu projektu Rádía Echo a odejmutí licence této soukromé rozhlasové stanici získal Český rozhlas druhou středovlnnou síť. Síť středovlnných vysílačů, kterou vysílatel veřejné služby již jednou užíval a která zůstala po krachu Rádía Echo volná, mu byla přidělena zákonem č. 301/1995 Sb. Začátkem roku 1996 začal jejím prostřednictvím šířit svůj nový okruh ČRo 6/Rádio Svobodná Evropa.

Od roku 1996 se Český rozhlas snažil získat dílčí kmitočty v pásmu VKV pro stanici ČRo 2 – Praha. Dělo se tak v rámci vlastních kmitočtových úspor či v rámci volných kmitočtů přidělených mu Radou ČR pro rozhlasové a televizní vysílání. Celoplošnou síť v pásmu velmi krátkých vln pro šíření programu stanice ČRo 2 – Praha získal rozhlas veřejné služby až v roce 2002, a to na základě zákona č. 192/2002 Sb.

Právní norma stanovila: „Český rozhlas naplňuje veřejnou službu v oblasti rozhlasového vysílání zejména tím, že provozuje rozhlasové vysílání s využitím části kmitočtového spektra umožňující pokrytí území ČR třemi celoplošnými rozhlasovými programy v pásmu velmi krátkých vln (VKV) a rozhlasovými programy regionálních studií vysílanými v pásmu VKV, a to prostřednictvím zemských vysílacích rádiových zařízení, popřípadě prostřednictvím jiných technických prostředků; Český rozhlas může vysílat i v pásmu dlouhých a středních vln.“ Citovaný zákon tak po deseti letech napravil největší chyby, k nimž došlo na začátku roku 1993 po přerozdělení vysílacích sítí mezi rozhlas veřejné služby a stanice soukromé.

V roce 2002 signál stanice ČRo 2 – Praha v pásmu VKV pokrýval již většinu území České republiky.

Český rozhlas 4 – neexistující okruh

Po zániku Rádia Mikroforum se vedení Českého rozhlasu nevzdávalo myšlenky, že by i rozhlas veřejné služby měl disponovat okruhem určeným mladým posluchačům.

V souvislosti s dynamickým rozvojem soukromého rozhlasového vysílání (zvláště hudebních stanic) pocítil Český rozhlas citelný úbytek mladých posluchačů, a proto v roce 1994 začalo jeho vedení rozpracovávat projekt čtvrtého okruhu, který by byl určen převážně této cílové skupině a nabízel by jí vyšší kulturní obsah, než tak činí soukromá hudební rádia. Druhý argument, kterým vznik ČRo 4 obhajoval především šéfredaktor ČRo 1 – Radiožurnálu **Alexandr Pícha**, zněl: zpravodajsko-publicistickému formátu ČRo 1 – Radiožurnálu by prospělo snížení podílu hudby na minimum, to by však bez vzniku nového okruhu znamenalo pro rozhlas veřejné služby citelný úbytek posluchačů.

První zmínku o stanici ČRo 4 je možné objevit ve výroční zprávě Rady Českého rozhlasu za rok 1994. Rada ČRo v dokumentu konstatovala, že „vysílatel veřejné služby chce v roce 1995 mimo jiné usilovat o vytvoření čtvrtého vysílacího okruhu určeného pro mladé posluchače.“

Generální ředitel Českého rozhlasu Vlastimil Ježek se k připravované stanici ČRo 4 podrobněji vyjádřil v rozhovoru pro Týdeník Rozhlas v prosinci 1995: „Původně jsme chtěli začít s vysíláním Čtyřky 24. prosince 1995.

Do dnešního dne však nemáme dokončen projekt optimalizace vysílacích sítí a já přece nemohu připustit, aby Čtyřka vysílala na úkor ostatních stanic. To prostě nejde. Navíc hledáme frekvence pro Prahu, její slyšitelnost není všude dobrá a na středních vlnách je méně kvalitní. A za třetí vyvstal problém finanční, plynoucí ze snížení procenta reklamy. Za této situace jsme se s myšlenkou na stanici pro mladé rozloučili. Dočasně.“⁸⁸

Proti záměru vytvořit čtvrtý okruh Českého rozhlasu vystoupila Asociace provozovatelů soukromého vysílání i ředitelé jednotlivých privátních stanic. Například generální ředitel Evropy 2 a programový ředitel Frekvence 1 Michel Fleischmann se nejen v této věci obrátil otevřeným dopisem na předsedu stálé komise Poslanecké sněmovny pro sdělovací prostředky Jana Kasala: „(...) již tak špatně žijící sektor privátních lokálních a regionálních hudebních stanic bude totálně zničen v okamžiku, když by začal ČRo 4 vysílat. Schovávat se za ‚vážnější témata‘ je urážlivé vůči soukromým stanicím a prokazuje to, že v Českém rozhlase nikdo neposlouchá, co soukromé stanice vysílají a vytvářejí. Jsou to hlavně privátní rádia, zaměřená na mladší generace, která neustále – už jen z potřeby být v kontaktu se svými posluchači – zpracovávají témata, jež se mládeže dotýkají. Stačí se zeptat jakékoli asociace boje proti AIDS, abyste se o tom přesvědčil. Český rozhlas se svými prostředky má na tuto aktivitu již dostatečně stanic a kmitočtů – a přesto je nevyužívá.“⁸⁹

Vedení Českého rozhlasu se nepodařilo v devadesátých letech získat pro projekt ČRo 4 vysílací síť ani žádostmi u Rady ČR pro rozhlasové či televizní vysílání o nové vysílače, ani vlastními kmitočtovými úsporami.

I nové vedení Českého rozhlasu v čele s **Václavem Kasíkem**, které nastoupilo v polovině roku 1999, deklarovalo, že bude usilovat o ustavení čtvrtého okruhu pro mladé posluchače. Vznik ČRo 4 označilo za potřebný a důležitý.

16. května 2002 generální ředitel ČRo Václav Kasík ke stavu projektu uvedl: „Mně je hrozně líto, že neplním určitá předsevzetí, protože já jsem si myslel, že Čtyřka bude daleko snadnější úkol; (...) hluboké zamyšlení je přede dveřmi. Myslím zamyšlení nad přeskupením stávajících kmitočtů Českého rozhlasu, nebo můžeme také vyrazit jiným směrem – to, co nám technika dovolí: jistěže by se dala Čtyřka provozovat po internetu, ale víte, to není ono, to není zatím vnímání roz-

hlasové stanice jako takové, plnohodnotné.⁹⁰ Václav Kasík rovněž označil vznik ČRo 4 do roku 2005 za reálný.

Český rozhlas 6/Rádio Svobodná Evropa

„Atypický projekt“. Tak zhodnotila Rada ČR pro rozhlasové a televizní vysílání společný okruh Českého rozhlasu a Rádía Svobodná Evropa (RSE), který vznikl ve druhé polovině roku 1995.

Spolupráce mezi Českým rozhlasem a českou redakcí Rádía Svobodná Evropa začala 22. března 1994, kdy generální ředitelé obou institucí Vlastimil Ježek a Pavel Pecháček podepsali smlouvu o pronájmu části budovy Českého rozhlasu v Praze na Vinohradech Svobodné Evropy. Podle dohody se česká redakce RSE měla přestěhovat z Mnichova do Prahy ještě v první polovině roku 1994. Stěhování si vynutila úsporná opatření amerického Kongresu, který redukoval rozpočet Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL). „*Existence pod jednou střechou s Českým rozhlasem nebude v žádném případě znamenat fúzi či vzájemnou závislost,*“⁹¹ prohlásil při podpisu dohody **Pavel Pecháček**.

Z budovy Českého rozhlasu v Praze na Vinohradech zahájila česká redakce Rádía Svobodná Evropa vysílání na své středovlnné síti 1. července 1994 v 5.00 hodin.

Rok po přestěhování české redakce Rádía Svobodná Evropa do Prahy a zahájení vysílání z Českého rozhlasu generální ředitel ČRo V. Ježek a ředitel RSE P. Pecháček oznámili na tiskové konferenci vznik nového programového okruhu **Český rozhlas 6/Rádio Svobodná Evropa**. Výrazně publicisticky a nekomerčně zaměřený nový okruh s orientací na minoritní skupinu posluchačů a minimem hudby měl využít spolupráce vysílatele veřejné služby s českými redakcemi zahraničních rozhlasových stanic ze Spojených států (Rádio Svobodná Evropa a Hlas Ameriky), Velké Británie (BBC WS) a Německa (Deutsche Welle). Nová stanice měla podle Pavla Pecháčka začít vysílat 1. října 1995.

Ohlášený vznik nového společného okruhu Českého rozhlasu a Rádía Svobodná Evropa vzbudil značnou nevoli Asociace provozovatelů soukromého vysílání (APSV) a Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání. Prezident APSV Michal Zelenka upozornil dopisem Radu ČR pro RTV na nebezpečí, že se vznikem nové zpravodajsko-publicistické stanice ČRo 6/RSE se může proměnit formát okruhu ČRo 1–Radiožurnál na hudební stanici.

Rada ČR pro RTV zveřejnila své nesouhlasné stanovisko 30. srpna 1995. Podle předsedy regulačního orgánu Bohuslava Hanuše je celý projekt technicky nemožný a zároveň odporuje českému zákonu o rozhlasovém a televizním vysílání. Rada ČR pro RTV konstatovala, že hlavním problémem projektu je prolnutí tzv. veřejnoprávního subjektu s držitelem licence, což je bezprecedentní případ narušení duálního systému vysílání a popření základní konstrukce zákonů v oblasti vysílání. Generální ředitel ČRo Vlastimil Ježek reagoval na stanovisko Rady dopisem, v němž uvedl, že projekt ČRo 6/RSE nikdy nebyl hybridem, ale tzv. rebroadcastingem, který žádný z platných zákonů nezakazuje: „V podstatě jde o to, že buď bude projektovaná stanice vysílat přes licenci RSE a na jejím programu se bude některými svými pořady podílet Český rozhlas, či tomu bude naopak – tedy ostatní partneři budou vysílat přes kmitočtový příděl Českého rozhlasu. To, že za své pořady nebudou chtít žádné peníze, je věcí dohody.“⁹² Český rozhlas podle Vlastimila Ježka nikdy neuvažoval o vytvoření společného podniku či akciové společnosti.

Stanice Český rozhlas 6/Rádio Svobodná Evropa začala nakonec vysílat 6. listopadu 1995 na středovlnné síti Rádía Svobodná Evropa (1287 kHz). Zahájení vysílání ČRo 6/RSE znovu vyvolalo negativní reakci Rady ČR pro RTV. V listopadu 1995 předseda Rady Bohuslav Hanuš konstatoval, že regulační orgán nadále nesouhlasí s postupem zvoleným při uvádění společného projektu do praxe: „(...) *přetrvávají závažné legislativní překážky pro provozování tohoto společného vysílání veřejnoprávního rozhlasu a držitele licence Rádía Svobodná Evropa. Dle našeho názoru jde o bezprecedentní případ zneužití dobrého jména a vážnosti obou subjektů. Rada očekává, že Rádio Svobodná Evropa podnikne urychlené kroky vedoucí k legalizaci celé situace.*“⁹³ Ředitel RSE a šéfredaktor ČRo 6/RSE Pavel Pecháček argumentaci Rady odmítl.

Při následných jednáních mezi Radou ČR pro RTV, Českým rozhlasem a Rádiem Svobodná Evropa došlo nakonec k dohodě. Rada požadovala po ČRo 6/RSE zejména jasnou identifikaci programových bloků participujících stanic tak, aby bylo jednoznačně zřejmé, který ze subjektů je zodpovědný za obsah programu. Tomuto požadavku okruh ČRo 6/RSE vyhověl 20. listopadu 1995, kdy upravil svou identifikaci⁹⁴ a vyřešil tak spory o společnou stanici.

Začátkem ledna 1996 získal Český rozhlas na základě zákona č. 301/1995 Sb. i druhou středovlnnou síť, na níž vysílalo zaniknuvší soukromé Rádio Echo. Vysílatel veřejné služby využil tuto síť také k šíření signálu okruhu ČRo 6/RSE.

K 31. prosinci 1999 ze společného projektu ČRo 6/RSE vystoupila německá stanice Deutsche Welle, protože k těmto dni z finančních důvodů zrušila vysílání v češtině.

Na podzim roku 2001 došlo k personálním změnám ve vedení ČRo 6/RSE. Šéfredaktor okruhu ČRo 6/RSE a prezident českého vysílání Rádía Svobodná Evropa Pavel Pecháček byl začátkem října 2001 jmenován do nové funkce ředitele Rádía Svobodná Evropa/Rádía Svoboda (RFE/RL) pro české záležitosti. Do funkce jej jmenoval prezident RFE/RL Thomas Dine. V nové pozici Pavel Pecháček reprezentoval RFE/RL při jednáních s českou vládou a dalšími institucemi v ČR. K 1. listopadu 2001 proto Pavel Pecháček uvolnil obě funkce, které dosud zastával. Ve funkci šéfredaktora ČRo 6/RSE jej nahradil dosavadní náměstek programového ředitele Českého rozhlasu Ivan Štern. Funkce prezidenta českého vysílání Rádía Svobodná Evropa se ujala dlouholetá redaktorka a vedoucí pracovnice tohoto rádia Olga Kopecká.

Začátkem roku 2002 generální ředitel Českého rozhlasu Václav Kasík vypověděl dopisem smlouvu o spolupráci na projektu ČRo 6/RSE českému vysílání BBC WS. Programy české redakce BBC přestaly být na společném okruhu šířeny k 1. květnu 2002.

O tři měsíce později, 2. července 2002, prezident RFE/RL Thomas Dine na mimořádné tiskové konferenci oznámil, že financování českého vysílání Rádía Svobodná Evropa skončí k 1. říjnu 2002 a smlouva o partnerství s Českým rozhlasem o společném projektu ČRo 6/RSE bude zrušena.

„Bylo to neobyčejně obtížné rozhodnutí, protože Rádio Svobodná Evropa bylo od založení RFE před více než padesáti lety jeho nejdůležitější součástí. (...) V současnosti však musí rozpočet RFE/RL krýt nové priority a nové finanční závazky, které před vypuknutím války proti terorismu a před teroristickými útoky na New York a na Washington 11. září 2001 neexistovaly,“⁹⁵ uvedl na tiskové konferenci Thomas Dine. České vysílání Rádía Svobodná Evropa stálo ročně 650 000 dolarů (zhruba 20 milionů korun). Prezidentka českého vysílání RSE Olga Kopecká na

téže tiskové konferenci oznámila, že chce nalézt náhradní zdroj peněz a pokračovat dál, protože vysílání má podle ní stále smysl: „Podniknu všechno pro to, abychom v nějaké formě mohli pokračovat.“

Peníze na zachování českého vysílání Rádía Svobodná Evropa se Olze Kopecké sehnat nepodařilo, a tak česká redakce RSE k 30. září 2002 zanikla. Od 1. října 2002 vymizela z názvu publicisticko-zpravodajského okruhu ČRo 6 zkratka Rádía Svobodná Evropa (RSE) a změnilo se i vysílací schéma.

Uživatelský poplatek – hlavní příjem Českého rozhlasu

Zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, definoval tři zdroje příjmů rozhlasu veřejné služby: 1) **výnos ze sazeb za používání rozhlasových přijímačů** (zkráceně označované jako uživatelské či rozhlasové poplatky), 2) **výnos z reklamního vysílání** a 3) **příjem z vlastní podnikatelské činnosti**. Hlavním zdrojem příjmů Českého rozhlasu byly a jsou právě výnosy ze sazeb za používání rozhlasových přijímačů. Uživatelské poplatky se na příjmech rozhlasu veřejné služby podílely v devadesátých letech z více než 85 procent.

Při svém prvním veřejném vystoupení ve funkci generálního ředitele Českého rozhlasu konstatoval Vlastimil Ježek, že „*jedním ze zásadních problémů vysílatele veřejné služby je výše koncesionářských poplatků a nutnost zákonného vymezení na vymáhání těchto poplatků*“.⁹⁶ Podle tehdejší právní úpravy nehrozily neplatičům poplatků žádné sankce a rozhlas neměl ani šanci je soudní cestou vymáhat.

Hospodaření Českého rozhlasu skončilo v roce 1993 účetní ztrátou přesahující 21 milionů korun a platební neschopností ve výši 46 milionů korun. V roce 1994 se platební neschopnost ČRo podařilo vyrovnat, účetní ztráta za tento rok přesáhla 6 milionů korun.⁹⁷

Zvyšující se ztráty Českého rozhlasu vedly generálního ředitele k tomu, že v listopadu 1993 požádal vládu a ministerstvo financí o zvýšení rozhlasového poplatku. Žádost však nebyla vyslyšena.

Vlastimil Ježek oznámil, že Český rozhlas pro nedostatek peněz ve svém rozpočtu ukončí od 1. ledna 1994 vysílání stanice ČRo 1 – Radiožurnál na dlouhých vlnách a po-

stupně omezí vysílání i na vlnách středních: „Kdybychom v roce 1994 užívali všechny vysílací sítě, museli bychom místo dosavadních zhruba 250 platit spojům 316 milionů korun. Po plánované redukci vysílacích sítí to však bude jen 226 milionů korun.“⁹⁸ S plánem rozhlasu zrušit vysílání na dlouhých a omezit vysílání stanice ČRo 1 – Radiožurnál na středních vlnách nesouhlasila Rada ČR pro rozhlasové a televizní vysílání. Spolu s Radou Českého rozhlasu se proto znovu obrátila na ministra financí Ivana Kočárníka, aby nově posoudil finanční situaci rozhlasu veřejné služby. V březnu 1994 podpořila návrh Českého rozhlasu na zvýšení uživatelských poplatků z 20 na 25 korun i stálá komise Poslanecké sněmovny pro sdělovací prostředky a začal vznikat samostatný zákon o rozhlasových a televizních poplatcích.

8. prosince 1994 Poslanecká sněmovna schválila **zákon č. 252/1994 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích**. Podle této právní normy se rozhlasový poplatek platil ze zařízení technicky způsobilého k příjmu a k reprodukci vysílání Českého rozhlasu (dále jen „rozhlasový přijímač“). Fyzické osoby měly povinnost platit rozhlasový poplatek z jednoho přijímače, z druhého a každého dalšího přijímače poplatky neplatily. Právníkům osobám zákon stanovil povinnost platit rozhlasový poplatek z každého rozhlasového přijímače. Zákon č. 252/1994 Sb. rovněž zakotvil sankce pro neplatiče, které do té doby v právní normě chyběly. Porušil-li poplatník některou z povinností, měl kromě dlužných částek zaplatit i přírůstek 5000 Kč za každý rozhlasový přijímač. Dlužnou částku mohl Český rozhlas vymáhat prostřednictvím soudu. V praxi však bylo nadále obtížné prokazatelné, zda lidé neplatičí uživatelský poplatek skutečně nevlastnili rozhlasový přijímač, či byli záměrnými neplatiči.

Zákon č. 252/1994 Sb. zároveň zvýšil od 1. dubna 1995 rozhlasový poplatek z 20 Kč na 25 Kč.

Ještě před začátkem platnosti nové právní normy o rozhlasových a televizních poplatcích zahájily Český rozhlas a Česká televize společnou kampaň proti neplatičům poplatků. Jejím cílem bylo nejen zvýšit platební morálku majitelů přijímačů, ale zároveň vytvořit u veřejnosti širší povědomí o tom, co to jsou uživatelské poplatky a proč se platí.

„Neplatič si nyní musí uvědomit, že porušuje zákon se všemi důsledky“, konstatoval Vlastimil Ježek. Podle něj ne-

šlo věc stavět jako otázku dobrých nervů neplatičů, i když nový zákon neumožňoval přímou kontrolu domácností. „Není to jako jízda v metru, kde si může někdo spočítat, že se vyplatí riskovat občasnou pokutu než řádně platit jízdné,“ prohlásil Ježek. Neplatič by podle něj totiž musel unikat postihu 16,5 roku. Teprve pak by ušetřené poplatky vydaly na pokutu.⁹⁹

Společná kampaň vysílatelů veřejné služby v první polovině roku 1995 za zlepšení platební morálky uživatelů rozhlasových a televizních přijímačů vedla k tomu, že se počet plátců rozhlasového poplatku během necelých šesti měsíců zvýšil o 160 000 fyzických osob. V červenci 1995 platilo poplatek za rozhlas 2 900 000 domácností.

Ředitelé Českého rozhlasu a České televize Vlastimil Ježek a Ivo Mathé shodně označili za chybu nového zákona, že nezavedl institut tzv. **indexace rozhlasových a televizních poplatků** (tj. pravidelné zvyšování sazby poplatku v závislosti na inflaci). Pravomoc zvýšit poplatky si ponechala politická reprezentace, která tak mohla učinit pouze formou změny zákona.

Indexaci poplatků se nepodařilo vysílatelům veřejné služby (Českému rozhlasu a České televizi) prosadit do zákona ani do konce roku 2002. Pravidelné navyšování koncesionářských poplatků v závislosti na inflaci by nepochybně posílilo nezávislost médií veřejné služby na politicích. To byl pravděpodobně hlavní důvod, proč politická elita ve své většině se zakotvením indexace poplatků do zákona nesouhlasila. Negativní stanovisko politické většiny bylo v tomto případě ku škodě smíšeného (duálního) systému fungování elektronických médií. Politici odmítali připustit, že vysílatel veřejné služby je primárně odpovědný široké veřejnosti (poplatníkům), a teprve sekundárně moci výkonné a zákonodárné. K prvnímu náznaku změny postoje většiny politické elity došlo po volbách v červnu 2002, kdy koaliční vláda premiéra Vladimíra Špidly (ČSSD) zapracovala do svého programového prohlášení formulaci, že *„vláda bude prosazovat naplnění všech zákonných ustanovení směřujících k vymahatelnosti rozhlasového a televizního poplatku a zváží způsob jeho indexace.“*¹⁰⁰

Zde je přehled vývoje počtu plátců uživatelských poplatků (fyzických osob-domácností a právnických osob-organizací) za používání rozhlasového přijímače v České republice v letech 1992 až 2002 (sloupec srovnání obsahuje velikost přírůstku či úbytku v porovnání s předchozím rokem).

Rok	Fyzické osoby k 31. 12.	Srovnání	Organizace k 31. 12.	Srovnání
1992	2.605.171	- 57.036	230.791	- 16.146
1993	2.697.103	+ 91.932	203.421	- 27.370
1994	2.711.850	+ 14.747	196.714	- 6.707
1995	2.958.911	+247.061	422.007	+225.293
1996	2.922.598	- 36.313	423.362	+ 1.355
1997	2.845.114	- 77.484	416.884	- 6.478
1998	2.811.891	- 33.223	415.217	- 1.667
1999	2.806.197	- 5.694	404.464	- 10.753
2000	2.772.101	- 34.096	394.341	- 10.123
2001	2.738.888	- 33.213	391.652	- 2.689
2002	2.682.414	- 56.474	385.840	- 5.812

Po navýšení rozhlasových poplatků od 1. dubna 1995 se finanční situace Českého rozhlasu radikálně změnila. V roce 1995 dosáhl poprvé zisku, a to ve výši 50 milionů korun, přičemž byly vypořádány účetní ztráty z let 1993 a 1994.¹⁰¹

S další žádostí o zvýšení rozhlasového poplatku se vedení Českého rozhlasu obrátilo na Poslaneckou sněmovnu ve druhé polovině roku 1996, kdy navrhlo, aby se poplatky za užívání rozhlasového přijímače zvýšily z 25 Kč na 45 Kč. Předseda Stálé komise Poslanecké sněmovny pro sdělovací prostředky Jan Kasal označil navrhované navýšení za nadsazené. Doplnil však, že žádost rozhlasu o zvýšení poplatku poslance nepřekypovala: „*Je to nepoměr ve srovnání s tím, co rozhlas poskytuje, jestliže domácnost nyní zaplatí rozhlasový poplatek 25 korun měsíčně a za jeden lístek do kina 35 korun.*“¹⁰²

Vedení Českého rozhlasu zároveň předložilo poslancům variantní řešení, které spočívalo v zavedení principu indexace poplatku do textu zákona o rozhlasových a televizních poplatcích. Rozhlasový poplatek se měl podle tohoto návrhu zvýšit od 1. ledna 1997 jen o 11 korun, v následujících letech by se zvyšoval každoročně podle míry inflace.

Návrh novely zákona o rozhlasových a televizních poplatcích začala Poslanecká sněmovna projednávat v únoru 1997. Zákonodárci schválili tuto právní normu v tzv. prvním čtení. Novela zákona počítala s tím, že se rozhlasový poplatek zvýší z 25 na 35 korun. Návrh obsahoval i indexaci poplatku; s automatickou valorizací se počítalo v případě, že inflace přesáhne 5 %.

Ozvala se však soukromá rádia. Asociace provozovatelů soukromého vysílání (APSV) napsala zákonodárcům dopis, v němž v souvislosti s uvažovaným zvýšením poplatků za rozhlasový přijímač žádala radikální omezení vysílání reklamy v Českém rozhlasu včetně odstranění veškerých jeho komerčních aktivit.

Generální ředitel Českého rozhlasu Vlastimil Ježek uzavřel v květnu 1997 s APSV dohodu. Rozhlas veřejné služby v ní přistoupil na snížení vysílání reklam z 0,2 % vysílacího času na maximálně tři minuty pro každý celoplošný okruh a pět minut pro regionální okruhy denně s tím, že čas nevyužitý na jednom okruhu nesměl být převeden na okruh jiný. Kompenzací za snížené příjmy z reklamy bylo podle textu dohody dvoukorunové navýšení rozhlasového poplatku oproti zamýšleným 35 korunám na 37 korun měsíčně. Tuto změnu schválil Parlament ČR zákonem č. 135/1997 Sb. Významně se snížil objem reklamy ve vysílání Českého rozhlasu.

Soukromí vysílatelé se na oplátku zavázali vysílat účinnou reklamní kampaň za placení rozhlasových poplatků. Dohodu uvítali nejen poslanci, ale i Rada ČR pro rozhlasové a televizní vysílání. Regulační orgán ve své výroční zprávě za rok 1997 (v souvislosti s dohodou mezi ČRo a APSV) konstatoval, že „*vstřícnost a kooperativnost obou sektorů vysílání je ku prospěchu nejen samotným provozovatelům, ale i posluchačské veřejnosti.*“¹⁰³

Dohoda mezi vedením Českého rozhlasu a APSV odňala odpovědnost politikům a Radě ČR pro rozhlasové a televizní vysílání za financování vysílatele veřejné služby a přenesla ji na obě složky smíšeného (duálního) systému vysílání, což bylo přinejmenším nestandardní řešení.

O další navýšení rozhlasových poplatků z 37 Kč na 42 Kč požádala Rada ČRo Poslaneckou sněmovnu koncem roku 1998. Poslanci však návrh odmítli s tím, že ke zvyšování poplatku nejsou žádné ekonomické důvody. Poplatek tak zůstal zachován ve výši 37 Kč měsíčně a tento stav trval do konce roku 2002.

Vlastimil Ježek odchází, Václav Kasík přichází

Začátkem září 1998 se Rada Českého rozhlasu rozhodla, že bez konkurzního řízení prodlouží mandát dosavadnímu generálnímu řediteli Vlastimilu Ježkovi, se kterým zahájila jednání o koncepci řízení Českého rozhlasu do roku 2005. V listopadu 1998 předal Vlastimil

Generální ředitel ČRo V. Kasík hovoří při propagační akci napodporu placení koncesionářských poplatků (únor 2000)

Ježek Radě ČRo materiál Koncepce řízení Českého rozhlasu v letech 1999–2005.

O necelé tři měsíce později V. Ježek dopisem oznámil Radě Českého rozhlasu, že ze své funkce odejde k 30. červnu 1999, kdy skončí jeho první funkční období. Hlavním důvodem jeho rozhodnutí byl odpor některých lidí (například redaktora ČRo Miloše Rejcherta, jehož otevřený dopis v této věci zveřejnily Lidové noviny 1. února 1999) proti tomu, aby byl do své funkce opětovně uveden bez výběrového řízení. Ježek v dopise uvedl, že vleklé a veřejně prezentované zpochybňování jeho druhého mandátu by rozhlas veřejné služby poškodilo.

Generální ředitel ČRo ocenil, že se Rada rozhodla nevypisovat výběrové řízení a zahájit s ním jednání o druhém funkčním období, ovšem podle svých slov podcenil „názory těch kolegů, pro které je jakýsi ‚vyšší princip veřejného konkursu‘ více než hodnocení práce samotné“. Zmínění „kolegové“ byli podle Ježka zjevně rozhodnuti použít jakoukoli formu veřejného nátlaku na Radu ČRo, ať již před jmenováním nebo po něm. „Vzhledem k tomu, že jsem svůj názor na konkursy a veřejné soutěže nezměnil a měnit nechci, považuji ukončení své práce ve funkci generálního ředitele Českého rozhlasu s vypršením prvního funkčního období za jediné možné řešení,“ stálo v dopise V. Ježka Radě ČRo.¹⁰⁴

Koncem března 1999 vyhlásila Rada ČRo výběrové řízení na funkci generálního ředitele Českého rozhlasu, do kterého se přihlásilo 38 zájemců. Do závěrečného kola postoupilo pět kandidátů: stávající programový ředitel ČRo **Josef Havel**, bývalý ředitel soukromého celoplošného Rádía Alfa **Václav Kasík**, redaktor Rádía Svobodná Evropa **Milan Bouška**, šéfredaktor ústeckého studia ČRo **Pavel Ryjáček** a prezident Unie občanských elektronických médií **Milan Brunclík**.

9. června 1999 Rada ČRo oznámila, že vítězem výběrového řízení se stal **Václav Kasík**.

Václav Kasík (1947)

V roce 1971 absolvoval studia na ČVUT, obor přesná mechanika a optika, nedokončil studia sociologie na FF UK v Praze. V letech 1975–1986 byl šéfem orchestru, který doprovázel například Evu Pilarovou a Hanu Zagorovou. V letech 1982–1984 byl externím hudebním redaktorem Čs. rozhlasu, v letech 1993–1999 předsedou představenstva a ředitelem Rádía Alfa.

Ve svém prvním veřejném vystoupení ve funkci generálního ředitele ČRo Václav Kasík popsal čtyři hlavní oblasti, kterým se chce věnovat: program, technika, finanční otázky a mezilidské vztahy. Deklaroval, že v oblasti programu se hodlá zabývat regionálními studii; mrzelo jej totiž, že „*v jednotlivých regionech dávají posluchači většinou přednost soukromým stanicím*“. Zaměřil se rovněž na programovou skladbu ČRo 2 – Praha. V oblasti techniky půjde hlavně o dobudování a vybavení Studiového domu. Ve finančních otázkách zdůraznil Kasík naléhavost prodeje rozestavěného rozhlasového střediska v Praze na Pankráci. A konečně: mezilidské vztahy patří podle nového generálního ředitele ČRo k tomu nejdůležitějšímu, čemu se hodlá věnovat, „*neboť v tomto směru není žádné úsilí dostatečné. (...) Představuji si vedení organizace, které právě přebírá, asi jako řízení symfonického orchestru. Nechci a nebudu vstupovat houslistům, hráčům na žestě či kontrabasistům do jejich odbornosti, ale chtěl bych, aby všichni přijali jednotnou filozofii. Obdobně jako dirigent vyžaduje u členů hudebního tělesa jednotnou koncepci. (...) Chci posilovat prestiž Českého rozhlasu. (...) Jsem si vědom, že vstupuji do konsolidované organizace a že to patrně budu mít snazší, než to měl pan Ježek před šesti lety.*“¹⁰⁵

Pod vedením Václava Kasíka Český rozhlas dokončil výstavbu a zahájil provoz Studiového domu, v souvislosti s novým územněsprávním členěním České republiky začal budovat nová regionální studia (například v Pardubicích a Jihlavě) a do organizační struktury Českého rozhlasu zapracoval zcela nový útvar, **ČRo 8 – Internet**.

Novinky technických možností

Proměna technických možností rozhlasu jako masového média byla v posledních třinácti letech především ve znamení tří jevů – **digitalizace, miniaturizace a rozvoje počítačové techniky**.

Rozhlas vstupoval do posledního desetiletí dvacátého století s **analogovou technologií**. Devadesátá léta znamenala přechod z analogového zpracování zvukového záznamu na zpracování **digitální**, což bylo podmíněno zásadní modernizací a rekonstrukcí záznamových a vysílacích pracovišť Českého rozhlasu, která vyvrcholila v roce 2000 slavnostním otevřením **Studiového domu** v Římské ulici 13 (jako stavby rozšiřující historickou budovu na Vinohradské třídě 12).

Analogová technologie – jde o charakteristiku elektronického procesu, který prezentuje informaci v průběžných souvislých vlnách. Při analogovém přenosu dat tudíž změny a kolísání elektromagnetických vln odpovídají hodnotám kolísání původního signálu; protikladem k analogovému způsobu je zpracování digitální.

Digitální technologie – zpracovává informaci v binárních pulsech – bitech, které jsou v podstatě číslicemi dvojkové soustavy. Digitální informace je jednoduchá a číslicová, dá se s ní lépe a mnohotvárněji pracovat a při jejím zpracování či reprodukci se její kvalita nezhoršuje jako u zpracování analogového.¹⁰⁶

Digitální zpracování zvukových záznamů omezilo roli klasických magnetofonových páسů a kazet, které byly nahrazeny digitálními nosiči (harddiskovými systémy, kompaktními disky, DAT-kazetami a minidisky).

K prvním krokům v postupné digitalizaci rozhlasové výroby došlo již začátkem devadesátých let (například

system Studer Dyaxis použitý pro záznam klasické hudby na pracovišti R1 na Vinohradech, system Sonic Solution používaný pro restaurování historických záznamů nebo celková rekonstrukce produkčního pracoviště „B“ Českého rozhlasu v Karlíně v roce 1996).

„Z technologického hlediska došlo k zásadní změně ve výběru použitého směšovacího zvukového stolu a více-stopého záznamu,“¹⁰⁷ charakterizoval rekonstrukci karlínského pracoviště tehdejší ředitel Úseku techniky ČRo Jaromír Holý. Pro možnost standardní analogové výroby byl sice na produkčním pracovišti „B“ v Karlíně zachován klasický magnetofonový záznam, nově však byly použity šestnáctistopý digitální harddiskový záznamový systém Otari Radar a digitální efektové zařízení. Karlínské pracoviště bylo v polovině devadesátých let nejmodernějším rozhlasovým studiem na území České republiky.

Následovala modernizace a digitalizace produkčních a vysílacích pracovišť v jednotlivých regionálních studiích i v hlavní budově ČRo na Vinohradech. Prvním skutečně „celodigitálním“ provozem v rámci Českého rozhlasu se počátkem roku 1999 stala nově otevřená pracoviště regionálního studia ČRo v Hradci Králové.

Studiový dům – moderní rozhlasové pracoviště

„Malý krůček pro lidstvo, ale velký krok pro Český rozhlas“ – těmito slovy označil programový ředitel ČRo Josef Havel akt přestřížení pásky při slavnostním otevření Studiového domu 18. května 2000, při příležitosti 77. výročí zahájení pravidelného rozhlasového vysílání na území České republiky.

Výstavba Studiového domu, který v roce 2000 vytvořil společně s historickou budovou Českého rozhlasu jednotný rozhlasový komplex, začala 31. března 1998 a dokončena byla po dvou letech. „Zahájení stavby Studiového domu je symbolickým ukončením debat o tom, zda rozhlas bude za zhruba dvě miliardy korun dostavovat projektově nevyhovující výškovou budovu na Pankráci, či zda zůstane na tradičním místě a pokusí se toto sídlo dotvořit tak, aby z něj mohl v příštím tisíciletí vysílat digitálně,“ prohlásil při položení základního kamene tehdejší generální ředitel ČRo Vlastimil Ježek.

Investice do Studiového domu nepřesáhla 600 milionů korun, přičemž část stavebně-technologická představovala

Generální ředitel Českého rozhlasu V. Ježek zahajuje stavbu Studiového domu ČRo (31. 3. 1998)

zhruba dvě třetiny celkových nákladů. Zastavěná plocha nového objektu je 1340 metrů čtverečných, obestavěný prostor 38 300 metrů krychlových. Klimatizovanou budovu tvoří dva bloky: administrativní (A) se třemi podzemními a šesti nadzemními podlažními a technický (B) se třemi podzemními a devíti nadzemními podlažními. V budově je 98 kanceláří a pět archivních depozitářů pro uložení patnácti tisíc metrů písemných a zvukových dokumentů, 36 akusticky upravených technologických místností určených pro vysílání a programovou přípravu (z toho je například šestnáct režijních pracovišť, jedno samoobslužné pracoviště umožňující práci až tří novinářů, tři přepisová pracoviště pro odbor Archivních a programových fondů atd.). Ze Studiového domu se může vysílat až sedm rozhlasových programů současně. Ve studiích je 22 mixážních pultů, 52 přehrávačů

Studioy dům Českého rozhlasu, Římská 13, slavnostně otevřen 18. 5. 2000

kompaktních disků, 40 párů reproduktorů a 86 mikrofonů. Počítačová a telefonní síť v budově čítá přes 60 kilometrů kabelů a zhruba tři kilometry optických vláken.¹⁰⁸

Vysílání ze Studiového domu bylo zahájeno 5. listopadu 2000 a předcházelo mu zhruba osmiměsíční období instalace, testování a zkušebního provozu.

„Všechny režie ve Studiovém domě Římská (SDŘ) jsou vybaveny jednotnou digitální technologií, pátevní rozvody jsou vedeny po optických vláknech a veškerá distribuce signálů probíhá v digitální formě. SDŘ je také vybaven počítačovým systémem Dalet s celkem 35 klientskými stanicemi a centrálním serverem s kapacitou přibližně 2500 hodin zvukového záznamu. Hlavní přepojovač je osazen

technologií Studer Madi Router, která umožňuje jak ruční, tak automatické přepojování všech vstupních a výstupních signálů a má celkem sedm řídicích stanic umístěných nejen přímo v prostoru hlavního přepojovače, ale také ve všech vysílacích režiiích,¹⁰⁹ uvedl k zahájení provozu Studiového domu v Římské ulici ředitel Úseku techniky ČRo Martin Zdražil.

Počítačový odbavovací a editační systém **Dalet** umožňuje operativní práci se zvukovými záznamy, což je výhoda například při tvorbě rozhlasového zpravodajství, jehož hlavním požadavkem je pohotovost a poměrně jednoduchá obsluha při vysílání. To umožňuje odbavování zvukových prvků i moderátorem programu. Nevýhodou je velká finanční náročnost a nekompatibilita

Daletu s levnějšími editačními programy. Koncem roku 1998 byl tento systém zkušebně zaveden na pracoviště ČRo 1 – Radiožurnál a ČRo – Regina. V roce 2000 jím byla vybavena všechna záznamová a odbavovací pracoviště ve Studiovém domě Římská a v průběhu roku 2001 pak všechna regionální studia Českého rozhlasu, což následně umožnilo on-line přebírání zejména zpravodajských příspěvků mezi celoplošnými i regionálními stanicemi ČRo.

Proces digitalizace rozhlasového vysílání se v uplynulých třinácti letech netýkal pouze záznamu a zpracování zvuku, a tudíž vybavení produkčních a vysílacích pracovišť, ale i šíření rozhlasového signálu. V roce 1997 vedení Úseku techniky ČRo rozhodlo o novém způsobu dopravy modulační na pozemní vysílače jednotlivých celoplošných okruhů ČRo, aby bylo možné co nejefektivněji společně se zvukovou modulací dopravovat i dynamická data pro systém RDS (Radio Data System). Český rozhlas zvolil digitální satelitní distribuční systém, který provozovala společnost Czech-Link. Na společném šíření rozhlasových a televizních programů pak vzájemně spolupracovaly Česká televize, TV Prima, Kabel Plus, České radiokomunikace a Český rozhlas. Vysílací satelitní středisko bylo umístěno v areálu České televize na Kavčích horách a pro přenos byl využíván transpondér satelitu Kopernikus. V roce 1997 začal být prostřednictvím satelitu šířen signál okruhů ČRo 2 – Praha a ČRo 6/Rádio Svobodná Evropa. Začátkem roku 1998 využily tento způsob přenosu i ČRo 1 – Radiožurnál a ČRo 3 – Vltava.

V roce 1999 zahájil Český rozhlas ve spolupráci s Českými radiokomunikacemi na dvou vysílacích (Žižkov a Cukrák) experimentální vysílání DAB (Digital Audio Broadcast). Jde o digitální rozhlasové vysílání, v kvalitě zvuku srovnatelné s CD přehrávači, které má v budoucnosti nahradit dosavadní FM vysílání v pásmu VKV. Digitální rozhlasové vysílání rozšíří počet rozhlasových stanic, které mohou být šířeny na jedné rozhlasové frekvenci.

Zpravodajské centrum Českého rozhlasu – newsroom

Proti původnímu projektu Studiového domu, v němž se nepočítalo s umístěním redakčních pracovišť, se v roce 1996 postavil šéfredaktor ČRo 1 – Radiožurnálu Alexandr Pícha. Jeho hlavním argumentem bylo, že po

zprovoznění nové budovy by se neúměrně prodloužila komunikační vzdálenost mezi vysílacím pracovištěm a redakčními místnostmi zpravodajství umístěnými ve staré budově. Nakonec prosadil umístění redakční místnosti zpravodajství do Studiového domu, a to namísto tří studiových místností ve třetím patře. Kvůli tomuto projektu musela být dodatečně změněna stavební dispozice budovy včetně její statiky.

Kvůli projektu zpravodajského sálu (newsroomu) se dostal šéfredaktor ČRo 1 – Radiožurnálu do ostrého sporu s pracovníky zpravodajské směny. Většina redaktorů směny odmítala pracovat kromě textů i se zvukovými příspěvky, jak to umožňovaly nové digitální technologie. Redaktoři směny rovněž nesouhlasili s prací ve větším zpravodajském sále se zástupci jednotlivých redakcí (domácí, zahraniční a sportovní). Spor vyvrcholil stížnostmi u Rady Českého rozhlasu, polovina redaktorů směny nakonec z ČRo 1 – Radiožurnálu odešla.

Ke slavnostnímu zprovoznění zpravodajského sálu došlo 5. listopadu 2000. V jedné redakční místnosti tak začali pracovat editoři, zprávaři, redaktoři zajišťující domácí, zahraniční, ekonomický a sportovní servis, moderátoři Ozvěn dne a zpravodajských bloků a redaktoři zpravodajského serveru ižurnál. Ze zpravodajského sálu se přímo vchází do dvou vysílacích studií ČRo 1 – Radiožurnálu, v nichž se čtyřicet hodin denně prolíná živé vysílání zpravodajských relací a dalších zpravodajských a publicistických pořadů.

Technika ve službách zpravodajství

Možnost digitalizace zvukového záznamu s sebou přinesla i proces miniaturizace, což se projevilo například u záznamových zařízení pro účely rozhlasového zpravodajství. Několikakilogramové magnetofonové přístroje, v nichž byl jako záznamové médium používán pás či kazeta, nahradil přístroj o hmotnosti dvě stě gramů označovaný slovem **minidisk** (originální označení Mini Disc).

Minidisk je přístroj a systém záznamu zvuku v digitální podobě, který vyvinula firma Sony a později jej začali vyrábět i další výrobci. Zvuk je nahráván na výměnné disky o průměru dva a půl palce, se kterými se manipuluje podobně jako s tříapůlpalcovými disketami počítačů. Výhodou přístroje je malá hmotnost, operativnost a jednoduchá obsluha. Rozhlasový novinář, který na tiskové konferenci

Pohled do zpravodajského sálu, tzv. newsroom ve Studiově domě ČRo

pořídí zvukový záznam, jej může – doslova – sestříhat v tramvaji či autobuse a při příchodu na vysílací pracoviště ihned odvysílat.

V roce 1995 rozhlas nakoupil dva malé **operativní přenosové vozy** na bázi skříňového automobilu Volkswagen Transporter, které byly vybaveny směšovacími pulty a bezdrátovými mikrofony; jejich výhody se promítly především při tvorbě rozhlasového zpravodajství a publicistiky.

Pro zajištění přenosu modulace byly instalovány modulační vysokofrekvenční trasy Marti a pro zpětný poslech a dorozumivací zařízení (tzv. komando) pak VKV technologie

firmy Motorola. Tato technologie, která sice v rozhlase již existovala¹¹⁰, byla nyní výrazně zmodernizována. Umožnila Českému rozhlasu zajišťovat přímé vysílání bez potřeby klasických linek, které si musel dosud pronajímat při dlouhých objednacích lhůtách u Českého Telecomu (dříve SPT Telecom). Jednoduše řečeno: dvě menší autíčka, v rozhlasové hantýrce přezdívaná jako „kávěčka“ či „krátkovlnky“, umožnila operativní zajištění přímého přenosu bez zdlouhavého zařizování pevných přenosových tras.

Výhody těchto malých přenosových vozů se uplatnily například při vládní krizi na konci roku 1997, kdy ČRo 1 – Radiožurnál přinášel jejich prostřednictvím v přímém přenosu zásadní tiskové konference a mimořádná

vystoupení aktérů událostí. První okruh Českého rozhlasu se v té době stal nejaktuálnějším zpravodajským médiem v zemi. Podobně tomu bylo při zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v Praze v roce 2000, kdy reportéři prostřednictvím přenosových vozů zprostředkovávali posluchačům pouliční protesty odpůrců globalizace, či při záplavách a evakuaci centra Prahy v srpnu 2002.

Další technickou novinkou, která posílila a pravděpodobně v budoucnu ještě zásadním způsobem posílí aktuálnost rozhlasového zpravodajství, je technologie **digitální sítě integrovaných služeb ISDN** (Integrated Service Digital Network).

Tato dynamicky se rozvíjející širokopásmová telekomunikační síť umožňuje nejen přenos zvuku, ale i dat, textů a obrazu. V praxi to znamená, že na úřadech, institucích, ale například i na sportovních stadionech, které jsou propojeny ISDN, si reportér může (s pomocí zařízení Codec) zřídit improvizované studio a vysílat přímo z místa, a to v téměř studiové kvalitě a za minimálních nákladů.

Český rozhlas začal síť ISDN významněji využívat v roce 2002 pro vysílání přímých přenosů zápasů z fotbalových a hokejových stadionů. Zejména pro mezinárodní výměnu mezi jednotlivými členy EBU se však ISDN linky používaly již několik let před rokem 2002. Tuto technologii využil Český rozhlas i při propojení svých zahraničních zpravodajů s pražským centrem.

Pavoučí síť

Třetím jevem, který není možné v devadesátých letech v souvislosti s technologickými novinkami pominout, je **rozvoj výpočetní techniky**. Až do konce roku 1997 byl Úsek výpočetní techniky samostatnou jednotkou v organizační struktuře Českého rozhlasu. V roce 1998 byl začleněn jako odbor do Úseku techniky ČRo.

První polovina devadesátých let byla ve znamení rychlého rozvoje počítačové sítě Českého rozhlasu. Úsek výpočetní techniky v této souvislosti zajišťoval například provoz zpravodajského systému **Basys**, který byl v rozhlase zaveden v roce 1992. Ke konci roku 1994 na něj bylo v rámci Českého rozhlasu napojeno více než 350 počítačů, s nimiž pracovalo bezmála pět stovek oprávněných uživatelů. Centrální zpravodajský systém Basys sloužil pro příjem a zpracování satelitně šířených

informací ze zpravodajských agentur ČTK, Reuters, AFP (později DPA) a dalších. Zprávy v něm byly upraveny počítačovým editorem a připraveny k vysílání. Hlasatel je pak četl vytištěné na papíře, ale aktuality od zpravodajů nebo z agentur četli moderátoři přímo z obrazovky počítače. Systém Basys, který pracoval v operačním prostředí MS-DOS, začal být již v roce 1998 nahrazován systémem novým – **AVIDNews** (později přejmenovaným na **AVSTAR**, resp. **iNews**). iNews, který pracuje v prostředí Windows, se v ČRo používá dosud.

Zpravodajský systém Basys sehrál klíčovou roli při vzniku Centra dopravních informací (CDI) v roce 1994. Šlo o společný projekt Policie ČR a Českého rozhlasu, který navázal na dlouholetou spolupráci obou partnerů při vysílání dopravních informací v rámci pořadu Zelená vlna. Informační systém CDI fungující na základě zpravodajského systému Basys byl 1. ledna 1995 uveden do plného provozu. Vstupní informace pro CDI dodávala Policie ČR a Policie hlavního města Prahy s využitím svých informačních zdrojů (například hraniční přechody, silniční správy, dálniční provoz, motohlídky, vrtulníky ministerstva vnitra atd.), technickou stránku zajišťoval Český rozhlas. Tyto veřejně prospěšné informace Český rozhlas vysílal a v současnosti i nadále vysílá ve svém dopravním zpravodajství a CDI tyto informace ze zákona poskytoval i dalším odběratelům (například soukromým rozhlasovým stanicím či autoklubům) pouze za úhradu provozních nákladů. CDI existuje dosud a původní zpravodajský systém Českého rozhlasu Basys užívalo ještě na konci roku 2002.

Vytváření jednotné počítačové sítě v Českém rozhlase začalo na začátku devadesátých let. V první polovině roku 1994 se podařilo dokončit spojení regionálních studií s pracovištěm Vinohradská pomocí pevných datových linek. Postupně byla všechna pracoviště v regionálních studiích i v Praze zapojena do společné sítě.

Výrazný rozvoj informačních technologií v Českém rozhlase dokládají následující čísla: v roce 1994 bylo k počítačové síti Českého rozhlasu napojeno bezmála 400 počítačů, o dva roky později šlo již o 700 osobních počítačů, v roce 1999 se toto číslo zvýšilo o další stovku a koncem roku 2002 čítala síť ČRo téměř 1100 počítačů.

Zmiňujeme-li se o síti, není možné ponechat stranou „sítí sítí“, jak je označován celosvětový systém propojení počítačových sítí, které jsou schopny navzájem si vymě-

ňovat data a jehož mezinárodní označení zní internet. K této celosvětové počítačové síti byl Český rozhlas připojen 1. listopadu 1994 prostřednictvím CESnetu (Czech Educational and Scientific Network) ve výpočetním středisku na Českém vysokém učení technickém v Praze. Od tohoto okamžiku začal Český rozhlas svou přítomnost na internetu systematicky podporovat a neustále rozšiřovat, čehož důkazem bylo k 1. lednu 2000 ustavení divize ČRo 8 – Internet. V roce 2002 se Český rozhlas mohl pyšnit rozsáhlým zpravodajským serverem (včetně zpravodajského serveru iŽurnál), kterým rozšířil a doplnil spektrum služeb nabízených posluchačům.

Žurnalistická rozhlasová slovesnost

Pravděpodobně největšími proměnami z hlediska obsahu rozhlasových programů v uplynulých třinácti letech prošla rozhlasová žurnalistika, a to jak zpravodajství, tak publicistika. Státní rozhlas, který byl nástrojem propagandy a v němž se uplatňovaly především názorové žánry (například komentovaná zpráva, komentář či poznámka), začal po listopadu 1989 redefinovat hlavní poslání zpravodajství a publicistiky: „*Prvním cílem je zabezpečit, aby celé vysílání Čs. rozhlasu bylo naprosto objektivní, nikým neovlivňované, nestranné, úplné a pravdivé.*“¹¹¹ Do Československa přijížděli na semináře novináři ze západní Evropy a Spojených států amerických a seznamovali československé kolegy s kritérii zpravodajství a publicistiky, která se uplatňují v žurnalistice demokratických států. Postupně začalo docházet k oddělování zpráv a komentářů, prostor ve vysílání dostávaly také opozice a názorové menšiny.

Požadavek nestranného a na faktech založeného zpravodajství a publicistiky byl 7. listopadu 1991 zakotven i do zákona o vzniku samostatného Českého rozhlasu. Úkolem rozhlasu veřejné služby „*je poskytovat objektivní, ověřené, všestranné a vyvážené informace pro svobodné vytváření názorů*“. Novela zákona o Českém rozhlasu z 9. dubna 2002 (č. 192/2002 Sb.) výše citovanou definici zpřesnila: „*Hlavními úkoly veřejné*

služby v oblasti rozhlasového vysílání jsou zejména: a) poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření názorů, (...) c) vytváření a šíření programů a poskytování vyvážené nabídky pořadů pro všechny skupiny obyvatel se zřetelem na svobodu jejich náboženské víry a přesvědčení, kulturu, etnický nebo národnostní původ, národnostní totožnost, sociální původ, věk nebo pohlaví tak, aby tyto programy a pořady odrážely rozmanitost názorů a politických, náboženských, filozofických a uměleckých směrů, a to s cílem posílit vzájemné porozumění a toleranci a podporovat soudržnost pluralitní společnosti.“

6. prosince 1993 vydalo vedení Českého rozhlasu závazný dokument pro programové pracovníky ČRo (včetně novinářů) nazvaný Hlavní programové zásady ČRo. V něm byly kromě jiného upraveny zásady zpravodajství a publicistiky rozhlasu veřejné služby. Šlo například o ověřování informací, definici objektivity, oddělování zpravodajství a publicistiky, vysílání publicistických pořadů diskusní povahy, vysílání komentářů, zpravodajství o soudních jednáních, zpravodajství z oblasti konfliktů atd. Součástí Hlavních programových zásad byla Deklarace Mezinárodní federace novinářů o zásadách chování novinářů z roku 1954.¹¹²

Zůstalo pouze u prvního kroku: generální ředitel ČRo Vlastimil Ježek ani jeho nástupce Václav Kasík v devadesátých letech s Hlavními programovými zásadami dále nepracovali a nepřetvořili je v ucelenější materiál. Na podrobných redakčních zásadách či směrnících nepracovaly ani jednotlivé okruhy Českého rozhlasu. Ke změně došlo v červenci 2002, kdy vedení ČRo 1 – Radiožurnálu vypracovalo vlastní redakční zásady.¹¹³

Princip samoregulace médií v České republice (včetně Českého rozhlasu) nebyl v devadesátých letech, co se týče zpravodajství a publicistiky, zcela využit. Těto situace využila na přelomu let 2000 a 2001 politická elita, která při krizi v České televizi zapracovala do novely zákona o televizi veřejné služby paragraf o vzniku Kodexu České televize a jeho následném schválení Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR. Identická pasáž se posléze objevila i v novele zákona o Českém rozhlasu, kterou Parlament ČR schválil 9. dubna 2002.

Zpravodajství

Devadesátá léta znamenala ústup od dlouhých (třicetiminutových a delších) hlavních zpravodajsko-publicistických relací. Začalo se uplatňovat to, co je pro rozhlasové zpravodajství typické – být pohotově u aktuální události a informaci o ní co nejrychleji poskytnout posluchačům, pokud možno v autentické, zvukové podobě. Tradiční hlasatelský projev byl postupně nahrazován personifikovaným zpravodajstvím (profese hlasatele zpráv byla sloučena s profesí redaktora, zprávy autorsky připravuje a interpretuje redaktor nebo moderátor). Ve větší míře než v sedmdesátých a osmdesátých letech se využívá zvukových materiálů – zpravodajských vstupů a přenosů apod., které zvyšují autentičnost a dokumentárnost zpravodajství.¹¹⁴ Využívání zvukových materiálů v letech devadesátých však nedosáhlo takové míry jako v šedesátých letech.

Změnila se také skladba zpravodajských relací: většina nepřevyšovala rozsah pěti minut. Obvykle byly tvořeny zprávami v průměrném rozsahu od půl do jedné minuty. Příímý vstup reportéra, zvukové záznamy z tiskových konferencí nebo zvukové záznamy telefonátů zpravidla nepřekračovaly hranici jedné minuty.

Zkracování příspěvků ve zpravodajských relacích vedlo často k tomu, že jednotlivé zprávy byly obtížně srozumitelné, protože krácení neakcentovalo důležité souvislosti zprávy.

Dalším problémem zpravodajství rozhlasu veřejné služby byla inspirace zpravodajstvím soukromých stanic – například při používání jazykových prostředků. V některých případech se v rozhlasu veřejné služby objevila obecná čeština ve snaze učinit zpravodajství posluchačům stravitelnější (například: „*ministerstvo obrany vrazilo do opravy objektu 340 milionů korun...*“). V jiných případech používalo zpravodajství Českého rozhlasu pro posluchače obtížně srozumitelný administrativní styl jazyka. Zpravodajství zůstávalo hodně závislé i na agenturních zdrojích (především České tiskové kanceláři), což se týkalo jak klasifikace důležitosti zpráv, tak jazykových prostředků.

Rozhovor se v devadesátých letech stal v rozhlasovém zpravodajství a publicistice nejčastěji frekventovaným žánrem, někdy na úkor rozhlasového vysílání jako celku i jednotlivých žánrů (například reportážní zprávy,

reportáže, analýzy, montáže či pásma). Ponecháme-li stranou sport, pak reportážní žánry z rozhlasu téměř vymizely, stejně jako reportážní zpráva.

Již v prosinci 1989 se v poledne objevila na stanici Československo nová hlavní zpravodajská relace **Ozvěny dne**. Následně i večerní zpravodajství ve 22.30 hod. bylo na federálním okruhu pojmenováno jako Ozvěny dne. Začátkem devadesátých let se počet vydání Ozvěn dne rozšířil (zavedeny byly ranní Ozvěny dne, které se vysílaly v 7.00 hod., a večerní relace byla z 22.30 hod. posunuta na 22.00 hod.). Stanice Československo vysílala hlavní zpravodajské relace Ozvěny dne až do svého zániku k 31. prosinci 1992. Pětiminutové zpravodajské relace vysílala každou celou hodinu.

Po zániku stanice Československo si titul **Ozvěny dne** ponechal od 1. ledna 1993 okruh Radiožurnál (resp. ČRo 1 – Radiožurnál). Postupně se však délka Ozvěn dne zkracovala až na dnešních dvacet minut. Od září 1997 byla hlavní zpravodajská relace Ozvěny dne vysílána také v sobotu v 8.00 hod. Ve stejné době došlo k posílení autorské úlohy moderátorů poledních Ozvěn dne. Jejich publicistická část byla založena na daleko větším množství živě vysílaných a tematicky propojených příspěvků zpravodajů, publicistů, politiků a dalších aktérů událostí. Ojedinelým žánrem se v této části staly čtené komentáře. V roce 1998 se počet hlavních zpravodajských relací na okruhu ČRo 1 – Radiožurnál ve všední dny rozšířil o druhé ranní Ozvěny dne v 8.00 hod. (dosud se vysílaly pouze v 7.00 hod.) a v roce 2002 o Ozvěny dne v 6.00 hod. Šlo o reakci na pozvolnou změnu životního rytmu. Výraznou proměnou prošly Ozvěny dne v 18.00 hodin. Bylo z nich vyčleněno sportovní zpravodajství, které se stalo součástí navazujícího **Sportovního magazínu**. Nově byla do Ozvěn dne ve 12.00 a v 18.00 hod. zavedena rozšířená relace o počasí s telefonickým vstupem meteorologa z Českého hydrometeorologického ústavu. V roce 2002 ČRo 1 – Radiožurnál vysílal ve všední dny celkem šest relací Ozvěny dne (6.00, 7.00, 8.00, 12.00, 18.00 a 23.00 hod.).

Stanice ČRo 2 – Praha si po listopadu 1989 zachovala půlhodinovou hlavní zpravodajskou relaci **Rozhlasové noviny**, která se vysílala od pondělí do neděle od 18.30 do 19.00 hod. Při změně vysílacího schématu 4. listopadu 1991 byly Rozhlasové noviny přejmenovány na

Radiožurnál. Kromě tradičního vysílacího času v 18.30 hodin byla hlavní zpravodajská relace Radiožurnál nově zavedena i dopoledne od 9.30 do 10.00 hod. Po zániku Čs. rozhlasu a okruhu Československo a vzniku nového zpravodajského okruhu Radiožurnál se stanice Praha 1. ledna 1993 vrátila k označení hlavních relací titulem Rozhlasové noviny, které podruhé zanikly na podzim 1994, kdy stanice ČRo 2 – Praha začala simultánně vysílat Ozvěny dne ve 12.00 a v 18.00 hodin.

Situace, kdy se Český rozhlas vzdal názvu Rozhlasové noviny, využila soukromá celoplošná stanice Frekvence 1, která začala hlavní zpravodajskou relaci Rozhlasové noviny vysílat od 3. března 1997 (nejprve v 17.45 hod., později v 18.00 hod.).

Na stanici ČRo 2 – Praha se Rozhlasové noviny vrátily v roce 2001, kdy byla zavedena relace ve 23.00 hodin. Byl to jeden z prvních kroků k vytvoření samostatné zpravodajské redakce ČRo 2 – Prahy, která čerpala ze zdrojů ČRo 1 – Radiožurnálu, ale i z příspěvků vlastních redaktorů a spolupracovníků. Ve 12.00 a 18.00 hodin ČRo 2 – Praha nadále simultánně vysílala Ozvěny dne. To se změnilo o rok později, kdy ČRo 2 – Praha zavedla hlavní zpravodajské relace Rozhlasové noviny ve 12.00 a 18.00 hodin.

I kulturní okruh ČRo 3 – Vltava nabízel v tomto období zpravodajství, šlo však o krátké zprávy zaměřené především na dění v kultuře.

Hlavní relací ČRo 6/RSE byly **Události a názory**, známé posluchačům Svobodné Evropy z dob před listopadem 1989 a vysílané po 18.00 hod. Postavena byla hlavně na publicistických žánrech: komentáři, analýze, rozhovoru apod. Po zániku českého vysílání Rádia Svobodná Evropa začal ČRo 6 vysílat od 1. října 2002 hlavní relaci **Události a argumenty**.

Po listopadu 1989 zůstaly ve vysílání tradiční pořady pro příznivce sportu – **S mikrofonom za fotbalem** a **S mikrofonom za hokejem**. Vysílaly se na ČRo 1 – Radiožurnálu. Došlo však ke zkrácení vysílacího času a sportovní reportéři zprostředkovávali posluchačům převážně druhé poločasy a třetí třetiny, nikoliv kompletní zápasy. Tradičně vysokou úroveň sportovních přenosů a reportáží v rozhlasovém éteru prokazovala sportovní redakce Českého rozhlasu i při letních a zim-

ních olympijských hrách a mistrovství světa v ledním hokeji.

V roce 1999 televizní práva na vysílání mistrovství světa v hokeji v Norsku získala soukromá stanice TV Nova. Výkony sportovních komentátorů Novy byly předmětem kritiky jak fanoušků hokeje, tak tisku. Lidové noviny k tomu 18. května 1999 napsaly: „Ve finále proti Finům například komentátor TV Nova několikrát tvrdil, že hrajeme se Švédy. Při závěrečném ceremoniálu zase samou nedočkavostí pasoval Fina Selänneho na českého kapitána, který si jede převzít mistrovskou trofej. Způsob práce hokejových komentátorů z Novy dokonce dal vzniknout speciální internetové stránce s nejlepšími perličkami. Někteří diváci s nižším prahem trpělivosti řešili otázku komentáře finálových duelů tím, že u televizorů vypnuli zvuk a pustili si k obrazu přímou reportáž Českého rozhlasu...“

Zpravodajství a publicistika zůstávaly i po listopadu 1989 hlavní součástí ranního pořadu **Dobré jitro**, který vysílal a dodnes vysílá ČRo 2 – Praha. 8. listopadu 1994 se pořad Dobré jitro a Český rozhlas zapsaly do rozhlasové historie, když uskutečnily světovou premiéru přímého přenosu z rychlíku R 651 na trati Cheb–Praha. „*Vše začalo před několika lety, když jsem jel jako vášnivý obdivovatel železnic načerno přímo v lokomotivě z Chebu do Plzně. Od strojvedoucího jsem se dozvěděl, že během jízdy na této trati se dá dorozumívat z jedoucího vlaku s dispečerskými stanovišti v Plzni a v Praze. Žádná jiná trať toto technické zařízení nemá. Jízda tenkrát dopadla dobře – bez pokuty pro mě i pro mašinfíru. Letos na jaře, když jsme s vedoucím redakce Karlem Tejkalem sestavovali program Dobrého jitra, vzpomněl jsem si, že tato technická vymoženost by se dala využít pro vysílání v rádiu,*“¹⁵ popsal vznik nápadu jeho autor, hudební redaktor **Jiří Dohnal**.

Rychlík vyrazil z Chebu o půl páté ráno a do Prahy přijel před devátou hodinou. Kromě vstupů moderátorů z pražského studia se vysílaly rozhovory s cestujícími ve vlaku, personálem a několik slov řekl posluchačům i strojvedoucí. Od začátku cesty i vysílání Dobrého jitra zněla hudba, která měla přímý vztah k železnici nebo místům, kudy rychlík právě projížděl. Po sedmé hodině přistoupil v Berouně do rychlíku i tehdejší ministr dopravy Jan Stráský. Na adresu Dobrého jitra z rychlíku prohlásil: „(...) chci ještě pochválit profesionalitu všech rozhlasáků, kteří

Vysílání ČRo 2 – Praha z prezidentského vagonu TG. Masaryka 25. 6. 2000; zleva redaktor R. Tamchyna, železniční modelář V. Dusil, redaktor J. Dohnal, dopravní náměstek železniční stanice v Českých Budějovicích J. Mejzlík, redaktorka S. Lavičková

se dnes podíleli na, dá se říci, železničním Dobrém jitru, profesionalitu především ve vztahu k železničním specifikám.“¹¹⁶ Přímý přenos z jedoucího rychlíku Český rozhlas zopakoval 27. června 1995 při příležitosti 150. výročí zahájení železničního provozu na trati Olomouc–Praha.

Zahraniční zpravodajové Českého rozhlasu

Po zániku stanice Československo v roce 1992 se zpravodajství Českého rozhlasu muselo potýkat s redukcí sítě zahraničních zpravodajů na polovinu. Českému rozhlasu zůstali zpravodajové ve Spojených státech, Německu, Velké Británii a Polsku. Zpravodajské

posty Čs. rozhlasu v Rusku, Maďarsku, Chile a Itálii byly zrušeny nebo případně Slovenskému rozhlasu.

Jako první byl od 5. ledna 1993 na krátkou dobu zřízen post zpravodaje Českého rozhlasu v samostatné Slovenské republice, ale brzy bylo místo zrušeno a ČRo zajišťoval zpravodajství ze Slovenska pomocí externího spolupracovníka.

V roce 1994 si vedení ČRo 1 – Radiožurnálu, v jehož kompetenci byla síť zahraničních zpravodajů, stanovilo jako prioritu zajistit vlastní autentické zpravodajství ze sousedních zemí a dvou hlavních světových mocností – Spoje-

ných států amerických a Ruské federace. Nejprve bylo od 1. července 1994 obsazeno místo zahraničního zpravodaje v Moskvě. Zároveň byl vytvořen ekonomicky efektivnější model zahraničních zpravodajů, kteří exkluzivně pracovali pro Český rozhlas, přestože neměli vybudovanou vlastní kancelář. Postupně tak bylo zajištěno zpravodajství ze Slovenska, Rakouska, ze zemí Blízkého východu a z dalších oblastí.

Začleňování České republiky do euroatlantických struktur vedlo ke zřízení místa zahraničního zpravodaje Českého rozhlasu v Bruselu. Z ekonomických důvodů byla naproti tomu zrušena kancelář zahraničního zpravodaje Českého rozhlasu ve Velké Británii, odkud zpravodajství nově zajišťoval externí spolupracovník ČRo.

Publicistika

Pravděpodobně nejznámějším publicistickým pořadem Čs. rozhlasu a později Českého rozhlasu se v devadesátých letech staly **Hovory z Lán**. „Potkaly se dva záměry. My jsme uvažovali o pořadu, v němž by se pan prezident setkával s jinými umělci a mohl se tak vyjadřovat jako tvůrčí člověk, jako esejista, spisovatel a dramatik, protože jsme cítili, že televizní šoty, ať už z Elysejského paláce nebo třeba z náměstí v Kyjově, přece jen zobrazují jeho mnohorozměrnou osobnost trochu ploše. Pan prezident a jeho tiskový tajemník mysleli více politicky. Naši nabídku přijali, ale od počátku pan Havel chápal svoje Hovory jako příležitost nahlas přemýšlet o své funkci, svěřovat se s předestiskými starostmi, vysvětlovat politiku,“¹¹⁷ popsal vznik pořadu jeho autor **Ota Nutz**. Poprvé se znělka Hovorů z Lán, písnička Na shledanou v lepších časech v podání dvojice Voskovec–Werich, ozvala na stanici Československo v neděli 11. března 1990 ve 14.05 hodin. Žánrové zařazení pořadu s týdenní periodicitou nebylo a dosud není zcela jednoznačné. Ota Nutz se bránil označení „půlhodinový publicistický rozhovor s prezidentem Václavem Havlem“: „Pro mne je to především monolog pana prezidenta, i když jej místy přerušuji. Novinářský rozhovor má své zákonitosti; v tomto případě spíše otevírám další témata, než abych se vyptával. Z toho vyplývá i způsob přípravy. Pan prezident přichází se základními náměty, jimž se chce věnovat. Spolu s tiskovým tajemníkem Michaelem Žantovským náměty utřídíme, pan prezident si je přehledně napíše,

minutku se soustředí rázným přecházením po místnosti a pak natáčíme v podstatě jako bychom vysílali živě.“¹¹⁸ Hovory z Lán se na stanici Československo, později Radiožurnál (resp. ČRo 1 – Radiožurnál) vysílaly každou neděli až do 1. února 1998. Získaly si značnou přízeň posluchačů, staly se často citovaným pořadem, jejich výňatky vycházely v tištěné podobě například v Lidových novinách a v Týdeníku Rozhlas. Za zhruba devět let existence se u mikrofonu při rozhovoru s Václavem Havlem vystřídali i další redaktori, například **Jiří Vejvoda, Zuzana Vagrčková, Robert Tamchyna, Stanislava Dufková** či **Eva Hůlková**.

Prezident Václav Havel o svém vztahu k rozhlasu, vzniku a zániku pořadu Hovory z Lán uvedl v rozhovoru pro Český rozhlas 30. ledna 1998: „Jsem rádiu velmi vděčen, že mi umožnilo po mnoho let každou neděli komunikovat s občany, promlouvat k nim. Uznávám, že to není nejobvyklejší (a asi je správné, že s tím končíme), aby nějaký politik měl pravidelně ve veřejnoprávním prostředku své místečko a tam si říkal, co ho napadne. Spíš má mluvit tehdy, když je tázán, a ne mít své vyhrazené místo. Možná se to trochu přežilo. Rád bych ale řekl jednu věc: když jsme začínali s Hovory z Lán, což bylo v březnu 1990, tedy už dosti dávno, rozhodl jsem se vědomě pro rádio, i když jsem věděl, že žijeme v éře televize, že televize má tisíckrát víc diváků než rádio posluchačů a že neoslovují své spoluobčany prostřednictvím nejmasovějšího média. Ale schválně jsem se rozhodl pro rádio a měl jsem k tomu své dobré důvody. Jsem totiž rád, když to, co říkám, je posloucháno. Já sám jako fyzická osoba jsem nerad neustále vystavován zrakům jiných lidí. Samozřejmě, že toto pozorování je na úkor poslouchání toho, co říkám. Navíc v televizi musí být vystoupení krátké a nelze v něm stříhat, když se například přeréknu, zakašlu a tak dále. Uznávám, že žijeme v éře televize, ale kdyby to šlo, nejraději bych ke svým spoluobčanům promlouval pouze rádiem. Neloučíme se definitivně. Konec těchto Hovorů, tak jak dosud po léta fungovaly, neznamená konec mého kontaktu s občany, s posluchači prostřednictvím Českého rozhlasu.“¹¹⁹

28. března 1998 se vysílala na stanici ČRo 2 – Praha premiéra nového pořadu, který nahradil Hovory z Lán. Šlo o **Rozhovory v Lánech**. Formát nového pořadu se lišil tím, že kromě dvou redaktorů rozmlouval prezident

Natáčení pořadu Rozhovory v Lánech 24. 7. 1998; zleva V. Ježek, J. Pehe, R. Tamchyna, prezident V. Havel

Václav Havel se svým hostem. Pořad měl měsíční periodicitu (vysílal se každou poslední sobotu v měsíci), delší stopáž (45 minut) a hrála se v něm hudba (což bylo ku škodě Rozhovorů v Lánech v porovnání s Hovory, které hudbu neobsahovaly). Hostem prvního vydání pořadu byl bývalý ministr kultury, spisovatel a novinář Pavel Tigrid. Pozvání do Rozhovorů v Lánech postupně přijali například sociolog Miloslav Petrušek, politolog Jacques Rupnik, sociolog a kněz Tomáš Halík, předseda ODS Václav Klaus a další. Pořadem provázeli redaktor **Robert Tamchyna** a generální ředitel ČRo **Vlastimil Ježek**.

Značnou oblibu u rozhlasových posluchačů si získal i další publicistický pořad, u jehož zrodu stál redaktor Ota Nutz. V sobotu 13. ledna 1990 v 16.00 hod. uvedl

poprvé na stanici Praha společně s Jiřím Vejvodou hodinový pořad s týdenní periodicitou **Káva u Kische**. Jeho název vznikl podle kavárny v pražské Celetné ulici, která nesla jméno legendy české i světové žurnalistiky Egona Ervína Kische.

„Je pro nás v tomto případě navíc symbolem toho, jaký typ hostů chceme k našemu kavárenskému stolku zvát. Zajímají nás osobití, nezkompromitovaní novináři od nás i ze světa, prostě zajímaví muži pera, kteří si ovšem s sebou mohou kdykoli přivést dalšího hosta. Kolegyni z branže, kamaráda ze sousedství... Dá se logicky předpokládat, že z takové společnosti vznikne ne jeden podnět, myšlenka,“¹²⁰ prozradili princip výběru hostů při vzniku pořadu Ota Nutz a Jiří Vejvoda. Hosty prvních Káv u Kische byli novináři Rudolf

Zeman, Rudolf Křesťan, A. J. Liehm, Jindřich Fairaizl či Karel Hvizďala.

Autoři pořadu začali zvat i hosty z dalších oborů života společnosti: „Především: nezmene politiky. Nevěřme na pořad s nimi, protože si myslíme, že jsou ve svých názorech přece jen svázáni s názory partaje a svého politického trendu. Vesměs zmene humanitně vzdělanou inteligenci – od novinářů přes spisovatele až po výtvarníky. Ale nebráníme se výtečným manažerům nebo vědcům. Důležité je, aby uměli na realitu kolem nás vrhnout pohled z nového úhlu, který by byl něčím poučný a zajímavý pro nás i posluchače,“¹²¹ popsal výběr hostů v roce 1996 Jiří Vejvoda.

Káva u Kische byla založena na publicistickém (často portrétním) rozhovoru zpovídané osobnosti. Od ledna 1990 do března 1998, kdy pořad zanikl, bylo odvysíláno téměř 400 dílů. Nejzajímavější rozhovory vyšly knižně.

Dalším publicistickým a posluchači vyhledávaným pořadem byl a dosud je čtvrtéční rozhovor s následnými reakcemi posluchačů nazvaný **O kom se mluví**, který se na stanici ČRo 1 – Radiožurnál zrodil 18. července 1996. Prvním hostem byl nově zvolený předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Miloš Zeman. Netradičním principem pořadu (čas vysílání od 12.30 do 13.00 hod.) je rozhovor s osobností, o níž se mluví (především jde o politiky), za kterým následují reakce posluchačů. Ti se vyjadřují k názorům zpovídaného hosta, aniž by na ně mohl host reagovat. Pořad **O kom se mluví** je postaven na osobnosti redaktora **Jana Pokorného**.

Jan Pokorný (1960)

Redaktor. V letech 1980–1984 studoval na Fakultě žurnalistiky UK v Praze. Do Československého rozhlasu nastoupil v roce 1984. V letech 1993 až 1994 působil v soukromé televizní stanici Premiéra. V roce 1994 se vrátil do Českého rozhlasu formou externí spolupráce. Od roku 1998 je vedoucím redakce publicistiky ČRo 1 – Radiožurnálu.

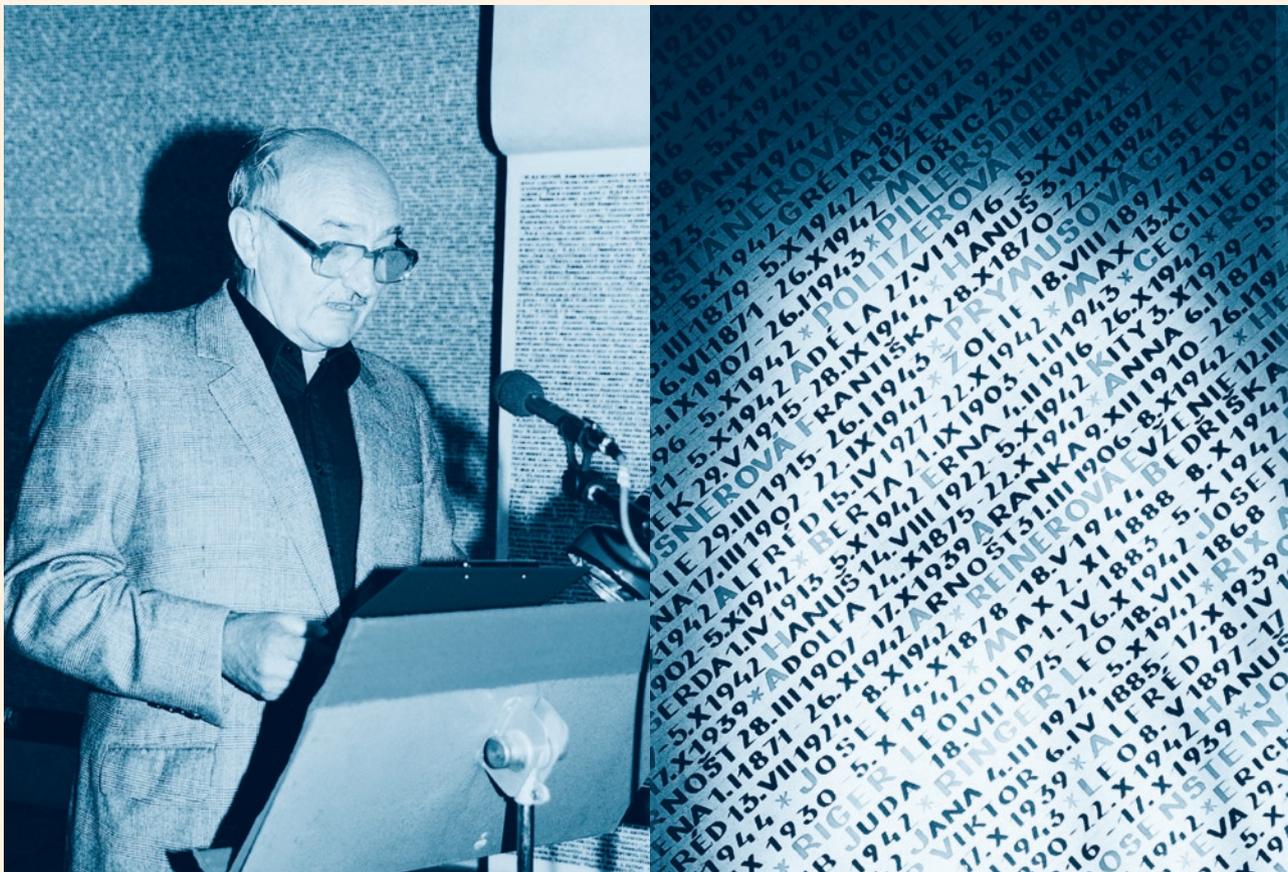
V předchozí části byla zmínka o vzniku vysílání Občanského fóra, které následně změnilo název na **Radioforum**. Radioforum se v devadesátých letech stalo dominantním publicistickým pořadem stanice Československo, později Radiožurnálu (resp. ČRo 1 – Radiožurnálu). Vysílá se dosud. Radioforum prošlo mnoha proměnami: snížil se počet hostů ve studiu (z pěti na maximálně tři) a došlo k postupné profilaci jednotlivých

typů Radiofóra. V roce 1998 se páteční Radioforum stalo Radioforem bilančním, v němž publicisté, sociologové, politologové a další nepolitické osobnosti hodnotí události týdne. Zcela novým pořadem, který byl zaveden rovněž v roce 1998, se stal sobotní dvacetiminutový **Duel Radiofóra** (čas vysílání 17.10 hod.), názorový střet dvou osobností nad aktuálními problémy společnosti. V neděli byl v témže čase zařazen do programového schématu **Host Radiofóra** (portrétní rozhovory se zajímavými lidmi). Od 2. ledna 2002 došlo ke změně vysílacího času Radiofóra z 17.10 hod. na 18.20 hod. (ihned po skončení hlavní zpravodajské relace **Ozvěny dne**).

ČRo 1 – Radiožurnál ve sledovaném období vysílal i zpravodajsko-publicistické pořady určené národnostním a společenským menšinám: romské vysílání **O Roma vakeren**, vysílání pro slovenskou menšinu žijící v ČR **Stretnutie** či vysílání pro německou menšinu ad. V roce 1998 vznikl půlhodinový pořad pro homosexuální menšinu **Bona Dea**, který se věnuje začlenění homosexuálů do společnosti. Z dalších publicistických pořadů stanice ČRo 1 – Radiožurnál je třeba zmínit večerní souhrn nejdůležitějších událostí dne obsahující analýzy, rozhovory a reportáže **Stalo se dnes**, dopolední pořad o tématech, která zajímají posluchače, jehož se mohou posluchači prostřednictvím telefonu zúčastnit, **O všem s vámi**, pondělní půlhodinový rozhovor dvou moderátorů se zajímavou osobností **Dva na jednoho** či pořad založený na investigativní (pátrací) žurnalistice **Pod kůží**.

Mezi posluchačsky oblíbené publicistické pořady stanice ČRo 2 – Praha se v devadesátých letech zařadil rozhovor s osobností nazvaný **Host do domu**. Premiérové vydání pořadu se vysílalo 4. listopadu 1991. Pořad **A léta běží...** nahradily **Letokruhy** a starším posluchačům byla určena i **Stříbrná mozaika**. Dalším oblíbeným pořadem se postupem času stal **Profil** (portrétní rozhovor zajímavé osobnosti). Od 2. ledna 2000 začal ČRo 2 – Praha vysílat každý všední den mezi 16.05 a 17.00 hod. besedy na témata, která se dotýkají běžného života občanů, **Káva o čtvrté**.

ČRo 3 – Vltava se věnoval především kulturní publicistice, a to v pořadu **Naše téma**, v magazínu o dění v zahraniční kultuře **Spektrum**, v nedělním **Setkávání** či v ranní zpravodajsko-publicistické devadesátiminutovce **Mozaika**. K výrobě a vysílání publicistických pořadů v programu ČRo 3 – Vltavy přispěla reorganizace

J. Somr při čtení jmen obětí v Pinkasově synagoze

Detail nápisu na zdi Pinkasovy synagogy

v roce 1992. Přechod ze systému hlavních redakcí na systém programových okruhů umožnil vznik „nadredakčních“ projektů, což se týkalo především publicistiky. Ve vysílání ČRo 3 – Vltavy se v devadesátých letech uskutečňovaly nové programové projekty. Šlo o čtyřicetihodinová vysílání o Paříži, Vídni, Portugalsku, Švýcarsku, Španělsku (v letech 1995 až 2002). Jejich iniciátory byli **Blanka Stárková** a **Jiří Kamen** a podíleli se na nich i špičkoví autoři jako například **Tomáš Sedláček** z brněnského studia ČRo. Východiskem a tvarovým předobrazem těchto projektů se stal pořad **Víkendová příloha stanice Vltava** (vysíláný od roku 1994), který kombinoval prvky živého vysílání se zázna-

mem a užíval téměř všechny rozhlasové žánry s akcentem na publicistické postupy.

Publicistické pořady byly v devadesátých letech rovněž součástí velkých prezentací zahraničních kultur ve vysílání ČRo 3 – Vltavy: Dnů, Týdnů a Měsíců francouzské, německé, norské, slovenské, japonské a dalších kultur. Citované projekty svým rozměrem přesáhly podobné akce v jiných českých médiích a institucích. V této souvislosti zmiňme **Dny české židovské kultury** (od 3. do 16. září 1999), které se soustředily na historické i současné aspekty života židovské komunity na území Čech a Moravy, na soužití a vzájemné ovlivňování obou kultur. V rámci tohoto projektu bylo odvysíláno osmde-

sát premiérových pořadů, na kterých se podílely všechny redakce ČRo 3 – Vltavy a regionální studia v Brně a Plzni. Některé pořady přinesly jedinečná svědectví, v jiných se mimořádně významný obsah spojoval se špičkovou rozhlasovou kvalitou: například vyprávěné memoáry Dity Skálové z období holocaustu, kompozice Šulchan áruch o židovských tradicích a obřadech, rozhlasová kompozice o životě a díle Karla Poláčka. Vyvrcholením Dnů české židovské kultury byla unikátní akce **Každý člověk má své jméno** (16. září 1999), čtyřhodinový přímý přenos z pražské Pinkasovy synagogy, v němž na tři stovky osobností kulturního a společenského života ČR předčítaly více než tři tisíce jmen ze seznamu obětí holocaustu. Rozhlasové tryzny se zúčastnili například prezident Václav Havel, představitelé vlády, zástupci zahraničních ambasad a lidé, kteří přežili holocaust. Symbolicky – prostřednictvím zvukového záznamu – se zapojili ministryně zahraničí USA Madelaine Albrightová, Arthur Miller, filozof Noam Chomsky a spisovatel Viktor Fischl. Autorkou projektu byla redaktorka ČRo 3 – Vltavy **Vladimíra Lukařová**.

Ani názorová publicistika v devadesátých letech z vysílání rozhlasu veřejné služby nevymizela. Důkazem jsou Malé meditace Jindry Klímové, které začala stanice Praha vysílat v roce 1990 (každý pátek v 10.15 hod.). Žánrově je možné čtvrt hodinové meditace zařadit mezi úvahu a esej. „*Zdálo se mi, že klasický komentář je pro tuto dobu příliš těsná kazajka. Komentuje obyčejně události, dává na vědomí souvislosti dějů. Může být jakkoli precizní, ale je vždycky strohý. A lidé u nás se musejí po těch čtyřiceti letech totality naučit, přemýšlet, rozebírat, poznávat příčiny a podstaty jevů, tvořit pro to všechno nové odpovídající pojmy. A o tom jsou meditace, které jsem se rozhodla psát, o jevech. Je mou ctížádostí, aby si po jejich odposlechnutí lidé řekli: aha, takhle to vidí ona. Je to tak? Myslím si totéž, nebo ne? V takovou chvíli si člověk dělá a tříbí svůj názor. O to mi jde,*“¹²² uvedla v roce 1997 na adresu Malých meditací jejich autorka **Jindra Klímová**. Malé meditace vycházely pravidelně v Týdeníku Rozhlas a byly vydány i knižně.

Názorovou publicistiku zastupovala na stanici Radiožurnál Poznámka Radiofóra vysílaná každý den ráno. V psaní poznámek se kromě jiných střídali publicisté **Jiří Ješ, Pavel Tigríd, Petr Hartman a Antonín Ze-**

lenka. Od září 1995 začal dvakrát týdně psát poznámky Ivan Hoffman.

Ivan Hoffman (1952)

Komentátor, publicista. Vystudoval střední výtvarnou školu. V letech 1976–1989 pracoval v restaurátorských ateliérech jako fotograf. K roku 1979 se datuje počátek Hoffmanovy dráhy folkového písničkáře. Před listopadem 1989 publikoval v samizdatu. V letech 1990–1992 působil jako komentátor Rádia Svobodná Evropa (RFE/RL). V letech 1992–1995 pracoval v soukromém Rádiu Alfa (nejprve jako ředitel, poté jako redaktor). Od roku 1995 pracuje pro Český rozhlas.

Koncem téhož roku šéfredaktor ČRo 1 – Radiožurnálu Alexandr Pícha po dohodě s Ivanem Hoffmanem rozhodl, že od 1. ledna 1996 bude ČRo 1 – Radiožurnál vysílat každý všední den s výjimkou dvou až tří prázdninových týdnů **Poznámku Ivana Hoffmana**. „*Pokud jde o poznámky, obávám se, že mají příběh stále stejný. Představ si osamělého čtenáře, který v nočním tichu tak dlouho pročítá agenturní zprávy, až ho najednou některá překvapí, nadchne nebo rozzuří. Mezitím vykouří krabičku cigaret a jednou dvakrát se sám pro sebe potutelně anebo potouchle usměje,*“¹²³ říká o psaní poznámek, které se vysílají v Ranním Radiožurnálu do dnes, jejich autor Ivan Hoffman.

Rozhlasová umělecká slovesnost

Devadesátá léta byla pro rozhlasovou slovesnost charakteristická především dvěma jevy: 1) **do rozhlasu se vrátila tvorba zakázaných autorů** a 2) **kvůli finanční situaci rozhlasu byla výrazně omezena výroba slovesných uměleckých pořadů** (rozhlasových her, dokumentů, literárních pořadů atd.). Například v roce 1994 došlo při srovnání s rokem 1993 ke snížení prvovýroby rozhlasových her o plnou třetinu. Finanční situace rozhlasu veřejné služby a ekonomické tlaky vedly k výraznému snižování počtu zaměstnanců jednotlivých redakcí, které se zabývaly slovesností.

Přes finanční obtíže a vznik soukromého rozhlasového vysílání zůstal Český rozhlas jediným auditivním médiem v České republice, které se soustavně věnuje tvorbě rozhlasových her, literárních pořadů a dokumentů.

Rozhlasové hry

O rozhlasovou hru jako o jeden z výjimečných žánrů, který charakterizuje rozhlas veřejné služby, se starala redakce rozhlasových her a dokumentu (RRHD)¹²⁴, která byla po reorganizaci na začátku devadesátých let začleněna pod ČRo 3 – Vltavu, byť se v uplynulých třinácti letech produkce RRHD uplatňovala i v programu ČRo 2 – Prahy.

V roce 1990 se do vedení redakce rozhlasových her vrátil **Miroslav Stuchl**, který musel po roce 1968 Čs. rozhlas z politických důvodů opustit. Po třech letech jej vystřídal **Oldřich Knitl** a od roku 1995 až do současnosti vede RRHD **Jana Paterová**.

Redakce rozhlasových her a dokumentu připravila v devadesátých letech několik významných projektů. Za všechny zmiňme cyklus **Velké divadlo světa** (programová řada věnovaná velkým inscenacím, kterou začala stanice ČRo 3 – Vltava vysílat od ledna 1995) či pravidelné **Týdny slovenské hry a dokumentu**. V současné době je rozhlasová hra jako žánr zastoupena ve čtyřech programových řadách ČRo 3 – Vltavy (**Klub rozhlasové hry**, **Hra pro tento večer**, **Rozhlasové jeviště a Seriál**) a ve třech programových řadách ČRo 2 – Prahy (**Hra humoru a napětí**, **Seriál** a **Nedělní divadelní večer**).

V devadesátých letech dosáhla česká rozhlasová hra i úspěchů ve světě. Například v roce 1994 obeslal Český rozhlas mezinárodní soutěž rozhlasových her Morišigova cena v Tokiu prací Jeleny Mašinové **Motýlí smrt** v režii Jiřího Horčíčky, která v konkurenci padesátky her z celého světa skončila na třetím místě. Text hry Daniely Fischerové **Velká vteřina** doporučila výběrová komise Evropské vysílací unie (EBU) v témže roce členským rozhlasům k realizaci, a to jednomyslně a na prvním místě. V rámci EBU Radio Play Selection byly oceněny texty dalších her: Květy Legátové **Pro každého nebe** a Ilji Hurníka **Ruce**. Textům realizovaným RRHD se dostalo pozornosti i na festivalech Prix Italia a Prix Europa

(například hry **Dabér** Jana Vedrala či **Babička slaví devětaadvadesáté narozeniny** Jiřího Kratochvila).

Na domácím poli byly v devadesátých letech úspěšné hry Oldřicha Daňka **Vzpomínka na Hamleta** (režie Josef Henke), která získala jednu ze dvou hlavních cen na festivalu Prix Bohemia Radio 1994 (ocenění za text), Plechatého dramaturgie povídky Františka Vinanta **Přes řeku** opět v režii Josefa Henkeho, která získala hlavní cenu na Prix Bohemia Radio 1996, a další.

Zájem o rozhlasovou hru se Český rozhlas pokoušel zvýšit v letech 1992 až 2002 vypsáním autorské vyzývací soutěže na mikrohru, autorské soutěže pro mladé tvůrce a čtyř soutěží na původní rozhlasovou hru. Všechny se setkaly se značným ohlasem. Například v roce 1999 bylo v soutěži na původní rozhlasovou hru osloveno více než sto padesát českých autorů. Porotě se sešlo jedenašedesát textů. Pro srovnání: v roce 1997 dostala porota 26 textů.

Počátkem roku 1997 zorganizovala RRHD přehlídku nejúspěšnějších rozhlasových her devadesátých let, na kterou reagovalo bezmála 450 posluchačů. Zvítězil **Posel hydrometeorologického ústavu** Zdeňka Svěráka.

Redakce rozhlasových her a dokumentu se v devadesátých letech věnovala všem žánrům a neopomíjela ani oblast rozhlasového experimentu. Trvale doplňovala a obnovovala tzv. zlatý fond Českého rozhlasu (například Shakespearův Hamlet, Ibsenova Heda Gablerová, Zeyerův Radúz a Mahulena, Čechovovy Tři sestry či Sofoklův Oidipus). Iniciovala vznik nových textů, přinášela dramaturgie české i světové literatury, které byly často podkladem posluchačsky úspěšných seriálů. Zmiňme například rozhlasový seriál z roku 1996 podle knížky Leo Rostena a Antonína Přídala **Pan Kaplan má stále třídu rád** v režii Antonína Přídala. Úspěšné byly rovněž seriály podle knih Umberta Eka **Jméno růže** či Johna Galsworthyho **Sága rodu Forsytů**. RRHD si připsala na své konto i některé významné projekty a cykly jako **Pohádky tisíce a jedné noci** v režii Ivana Chrže či Shakespearovy **Sonety** v režii Markéty Jahodové v česko-anglickém provedení s esejistickým komentářem překladatele Martina Hilského.

Zhoršující se finanční situace Českého rozhlasu postupně vedla k omezování produkce rozhlasových her: z původního průměrného počtu devadesáti her ročně

Režisérka M. Jahodová s J. Štátným při natáčení rozhlasové úpravy Hamleta

na počátku devadesátých let k současným necelým čtyřiceti.

Rozhlasové dokumenty

V oblasti rozhlasové dokumentaristiky v Českém rozhlasu po listopadu 1989 můžeme sledovat tři hlavní trendy: 1) **odstraňování bílých míst moderní české historie a nové pohledy, kterými se napravovala starší, totalitní ideologii poplatná pojetí** (v tomto úsilí byli nápomocni i redaktoři, kteří museli opustit rozhlas v období normalizace, například Čeněk Sovák či Alena Maxová); 2) **otevření se české rozhlasové dokumentaristiky světu** a 3) **zásadní redukce počtu**

redaktorů, kteří se věnují rozhlasovému dokumentu.

Zatímco zařazení redakce dokumentu se ve struktuře Českého rozhlasu často měnilo a počet redaktorů ubýval (postupně odešli **Dušan Všelicha, Lea Slámová, Nina Kynčlová, Miloslava Háková** a další; z redakce zábavy přešel do redakce dokumentu Zdeněk Bouček), podařilo se pro tvorbu dokumentu získat vysokoškolské studenty (převážně z brněnské JAMU a pražské FSV UK).

K otevření se českého rozhlasového dokumentu světu přispělo především členství Českého rozhlasu v EBU. Rozhlasoví dokumentaristé se pravidelně účastnili jednání IFC (International Feature Conference) a pokud to

finanční prostředky dovolily, navštěvovali evropské rozhlasové festivaly (například polský Macrophon) a soutěže (Prix Italia či berlínská Prix Futura, později přejmenovaná na Prix Europa).

Důkazem toho, že se český rozhlasový dokument v devadesátých letech – obrazně řečeno – integroval do Evropy, byla mezinárodní Feature konference, která se v dubnu v roce 2000 konala v prostorách velvyslanectví ČR v Berlíně. Spolupořadatelem byl Český rozhlas. Připravovala se od roku 1998 a redaktor ČRo **Zdeněk Bouček** byl pro toto období kooptován do dokumentaristické sekce EBU. K této příležitosti vysílal ČRo 3 – Vltava celoroční **Přehledku českého a slovenského dokumentu**.

Zdeněk Bouček (1941)

Redaktor, moderátor, režisér, pedagog, autor. V letech 1958–1964 studoval Institut osvěty a novinářství UK; v Čs. rozhlasu pracoval od roku 1963 (zpravodajská směna, dále programová skupina okruhu ČS II – Třetí program – týdeník pro lovce zvuku Halali, cyklus Jen tak s Ivanem Vyskočilem a Emanuelem Fryntou); od roku 1974 působil v Hlavní redakci zábavy, v letech 1989–1990 jako její vedoucí, nyní člen redakce rozhlasových her a dokumentu. Autor dokumentů, rozhlasových kompozic, reportáží, experimentů, dramatizací, zábavných pořadů a her, též statí z rozhlasové teorie a praxe. Obdržel řadu domácích a zahraničních ocenění (Prix Futura 1995, Prix Bohemia Radio 1996). Stál u počátků českého fonooamaterství, rozhlasové slovesné stereofonie a dokumentaristiky. Místopředseda Sdružení pro rozhlasovou tvorbu.

Propagace dokumentárních žánrů a péče o autory vedla k tomu, že v devadesátých letech dokumentaristé získávali na celostátní soutěžní přehlídce Report nejméně dvě ceny ročně a vedle absolutních prvenství v Reportu si připsali i tři absolutní vítězství na festivalu Prix Bohemia Radio (**Eva Svobodová: Kdo nám bude tančit, až budeme v ráji; Jitka Škápíková: Zrození Karolíny a Zdeněk Bouček a Tomáš Gregor: Stát se pasákem?**). V roce 1994 byl pořad autorské dvojice Zdeněk Bouček–Tomáš Gregor **Josh filmuje** vysílán jako první český feature v síti veřejných rozhlasových stanic National Public Radio (NPR) ve Spojených státech. Tento pořad zastupoval Českou republiku i na Světové konferenci rozhlasových publicistů a dokumentaristů

v Baltimore a zájem o něj projevily i další zahraniční rozhlasové stanice (například ABC Austrálie).

Za největší úspěch je možné označit vítězství koprodukčního dokumentu **Byl jsem taky bitšén** ČRo Praha a MDR Lipsko autora **Helmuta Kopetzkyho** na Prix Futura 1995.

V polovině devadesátých let se pracoviště stalo součástí redakce rozhlasových her a dokumentu ČRo 3 – Vltavy a tvorbu dokumentů zajišťoval jediný redaktor (Zdeněk Bouček). K němu od druhé poloviny devadesátých let přibyla redaktorka **Jitka Škápíková**.

Jitka Škápíková (1967)

Redaktorka, dramaturgyně a autorka. V roce 1996 absolvovala JAMU v Brně (obor rozhlasová a televizní dramaturgie a scenáristika). S Českým rozhlasem začala externě spolupracovat v roce 1993. V roce 1996 nastoupila do zaměstnaneckeho poměru v brněnském studiu ČRo jako hlasatelka, krátce působila v redakci kultury ČRo 3 – Vltavy. Od roku 1997 pracuje jako redaktorka a dramaturgyně redakce rozhlasových her a dokumentu (RRHD) ČRo 3 – Vltavy.

Kolem ní se soustředila velká skupina mladých autorů, resp. autorek. Tvůrčí dílny (1999–2001), pořádané i pro další rozhlasové pracovníky a studenty, přispěly ke zvýšení kvality i kvantity rozhlasových dokumentů v takové míře, že mohla být založena nová, posluchačsky úspěšná programová řada **Cesty**. V roce 2000 vzniklo díky grantu generálního ředitele ČRo a iniciativě Jitky Škápíkové při RRHD **Centrum mladých tvůrců**.

Rozhlasový dokument se uplatňoval i v rámci velkých cyklů (například v roce 1994 **Velký evropský feature**). V současnosti sekce dokumentu zajišťuje dvě pravidelné řady: hodinový středeční **Radiodokument** a půlhodinový sobotní **Radioateliér**, určený pro práce z široké oblasti Ars Acustica. Z dalších mimořádných projektů jmenujme například **Mezinárodní den divadla** (celodenní živé vysílání 26. března 2001), **Sonety** (viz Rozhlasové hry), **Ad fontes** (rekapitulace klíčových historických událostí s využitím dochovaných pramenů bez zavádějících komentářů).

„Typickými prvky současné dokumentární rozhlasové tvorby v ČR jsou: snaha po absolutní zvukovosti, testování nových možností komunikace s posluchačem, zvládnutí autorské a režijní složky jedinou osobou, ex-

*plaatování tvůrčích možností z regionálních studií, časté zařazování zahraničních prací v původní nebo české verzi, iniciování koprodukčních pořadů a objevování nových autorů (nyní již i ze zahraničí) a možností moderní digitální techniky,*¹²⁵ charakterizuje aktuální stav českého rozhlasového dokumentu Zdeněk Bouček.

Audiostudio

V květnu 1990 vznikla v organizační struktuře Českého rozhlasu nová redakce nazvaná Audiostudio, jejíž podtitul zněl „Studio rozhlasové paměti i slovesného a hudebního experimentu et cetera“. Šéfredaktorem Audiostudia se stal básník a překladatel **Václav Daňek**, který za předchůdce nové redakce označil Experimentální studio, jež vzniklo v Čs. rozhlasu v roce 1968 a po roce bylo zrušeno. Podle statutu bylo Audiostudio samostatným programovým útvarům Českého rozhlasu, jehož šéf podléhal přímo generálnímu řediteli ČRo.

Statut Audiostudia rovněž uváděl, že nová redakce svoji programovou náplň čerpá zejména:

- a) z dosavadní historie Čs. republiky a jejích tří odbojů s akcentem na výrazné osobnosti a oběti totalitních režimů i se zvláštním akcentem na osobnosti rozhlasové;
- b) ze společenských věd, zejména z filozofie, sociologie, sociální psychologie, sexuologie, politologie a podobně pro svá publicistická, reportážní pásma i pro formálně náročné feature;
- c) z dramatu a z literatury české i světové provenience, zejména z moderního audiodramatu elektroakustického a computerového, z tzv. absurdní a sci-fi literatury všech žánrů i z oblasti tzv. konkrétní sémantické, auditivní poezie a prózy, a z formálního experimentu literárních a auditivních koláží;
- d) z oblasti elektroakustické, elektronické, computerové, populární, scénické a prostorově i technicky ozvláštněné klasické a chrámové hudby domácí i zahraniční, vysílané především samostatně či jako rovnocenné i doprovodné složky slovesných kreač;
- e) „et cetera“ na samém konci podtitulu Audiostudia znamená, že se studio nechce vyhýbat literárním a dramatickým žánrům a minižánrům běžného typu, ale vždy vysoké umělecké úrovni, v interpretaci špičkových herců a spíků. Do radífu „et cetera“ patří zejména krátké intermedie mezi pořady, monology pro význačné interprety, ale i hříčky humoristické, školičky hrou pro děti atp.

Redakci Audiostudia tvořili zkušení rozhlasoví dramaturgové, režiséři a redaktori. Za všechny jmenujme **Jaromíra Ptáčka**, **Vladimíra Prikazského**, **Jana Jirásku**, **Zdeňka Hedbávného** a **Jarmilu Lakosilovou**. Ke stálým spolupracovníkům redakce patřili režiséři **Josef Henke**, **Josef Melč**, **Josef Červinka**, **Hana Kofránková**, **Lída Engelová**, **Jiří Hraše**, publicista **Boris Riegler**.

Za první rok existence odvysílalo Audiostudio více než tři desítky pořadů, například cyklus z knihy J. Dienstbiera a K. Lánského *Rozhlas proti tankům*, kdy spolu s oběma autory přišli před mikrofon i protagonisté vypjatých srpnových dnů roku 1968, uměleckou reportáž *Probuzení*, přibližující atmosféru pohřbu obětí vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968, poetické pásmo *Pražským přátelům z veršů moskevského básníka G. Korina*, jednoho ze sovětských intelektuálů, kteří okupaci odmítli, *Mrožkovu hru Na širém moři*, kterou pro rozhlas upravil a režisoval J. Melč, minihru B. Grögerové *Už jenom dýchat* aneb *Dum spiro spero* v režii H. Kofránkové, prózu A. Berkové *Magorie* v dramatinizaci a režii J. Henkeho či cyklus miniher a monologů z povídkové tvorby anglického humoristy Sakiho (K. H. Munroa) v režii L. Engelové.

Pořady Audiostudia nacházely své uplatnění především v programu okruhu ČRo 3 – Vltavy. V roce 1995, po odchodu Václava Daňka do důchodu, bylo Audiostudio zrušeno.

Za bezmála pět let existence zůstala po Audiostudiu v rozhlasových archivech úctyhodná řada titulů. Mezi pozoruhodné experimenty patřila řada **Ars acustica**, připravovaná v mezinárodní spolupráci (členy mezinárodní společnosti *Ars acustica* byla rozhlasová studia ze SRN, Rakouska, Francie, Španělska a dalších zemí). V Audiostudiu dále vznikl například rozsáhlý cyklus publicistických pořadů o věznicích padesátých let **Osudy** či živě vysílané nebo předtáčené improvizace souboru *Vizita herce Jaroslava Duška* a hudebníka **Alana Vitouše** (za dramatickou improvizaci *Nekonečný svět autoři* obdrželi čestné uznání na *Prix Futura* 1995). V Audiostudiu se zrodil i pokus o propagaci a záchranu revue *Světová literatura*. Čtyři a půl roku existovala obnovená (Gelova) poválečná **Bílá kronika** zachycující příkladné občanské činy ve prospěch měnící se společnosti.

Množství pořadů Audiostudia se dotýkalo podob experimentální a elektroakustické hudby. Byly tvořeny ve studiu nebo na veřejných nahrávkách (například při Pražském podzimu). Audiostudio během své existence navázalo úzkou spolupráci s Uměleckou besedou a využívalo její sál k pořadům s hosty a obecenstvem.

Pořady literární redakce

Literární redakci nezastihly listopadové události roku 1989 nepřipravenou. Po celou dobu „normalizace“ spolupracovali její redaktori prostřednictvím tzv. pokrývačů se zakázanými autory. K zásadní změně došlo ve vedení redakce 1. března 1990, kdy vedoucí redaktorku **Janu Kopeckou** vystřídal **Jan Halas**, který vede literární redakci dosud. V devadesátých letech patřili do literární redakce **Jana Štroblová**, **Rudolf Matys**, **Dagmar Janklová-Oravová**, **Blanka Stárková**, **Pavel Šrut**, **Jiří Hubička**, **Jiří Vondráček** a **Marek Toman**. V roce 2002 odešli do důchodu Rudolf Matys a Pavel Šrut, práci od nich převzal redaktor **Miloš Doležal**.

Jak již bylo řečeno, literární redakce byla na novou situaci po listopadu 1989 poměrně dobře připravena. Ještě do konce roku 1989 odvysílala cyklus významných esejů Václava Černého, Bedřicha Fučíka, Václava Havla a dalších do té doby zapovězených autorů. Základní typy literárních pořadů se po formální stránce příliš nezměnily, po obsahové stránce to však byly změny podstatné. V první polovině devadesátých let šlo především o vyplnění kulturní propasti, vzniklé čtyřicetiletým obdobím totality. Bylo nutné zařadit do literárního kontextu stovky jmen českých i zahraničních autorů. Vyplňování bílých míst na pomyslné literární mapě se dělo prostřednictvím všech programových řad: v četbách na pokračování, Schůzkách s literaturou, ve všech druzích pořadů poezie, ve Stránkách na dobrou noc atp.

Vedle základních a osvědčených literárních pořadů vznikaly (v některých případech i po čase zanikaly) četné nové druhy pořadů. Zpočátku šlo i o cykly víceméně publicistického typu, například **Ex libris** (patnáctiminutový pořad reagující na bouřlivý vývoj na knižním trhu – většinou rozhovor s autorem, překladatelem nebo editorem s krátkou ukázkou textu) a **Sympozion** (nejdříve hodinová, později tříčtvrtěhodinová moderovaná beseda odborníků o literárním či všeobecně kulturním

problému). Produkce pořadů tohoto typu logicky zanikla v literární redakci vznikem kulturní redakce.

Monumentálním torzem lze nazvat programový cyklus **Čtete Písmo**, který se začal vysílat na stanici ČRo 3 – Vltava 24. prosince 1993. Vedoucí literární redakce Jan Halas označil v roce 1993 cyklus za nejrozsáhlejší projekt ve slovesné oblasti v historii Českého rozhlasu. Plánována byla četba kompletního textu Starého i Nového zákona z nejnovějšího překladu, z tzv. Jeruzalémské bible. Režisér Josef Melč s interpretem Janem Hartlem natočili 176 dvacetiminutových dílů. Předčasné úmrtí Josefa Melče v roce 2002 zastavilo práci na cyklu přibližně v jedné třetině Starého zákona. I tak šlo o vrcholnou ukázkou rozhlasové slovesné interpretace.

Dalším stále živým programovým typem je řada čtvrt hodinových esejů nazvaná nejdříve **Reflexe**, pak **Zrcadlení** a později **Psáno kurzívou**. Z nových, kratších (pětiminutových) pořadů je nutné připomenout **Zprávu čtenáře** a **Sny** (tato řada byla převzata ze zaniklého Audiostudia).

V oblasti poezie vznikly mimo jiné tři nové programové typy – **Sladké je žít** (pásmo veršů provázených jazzem), **Souzvuk** (pásmo veršů provázených klasickou hudbou) a **Vyňatá slova z české a světové poezie** (desetiminutové pásmo veršů různých autorů na stejné téma).

Pořad Fonogramy (návštěva v rozhlasovém archivu) měnil v průběhu devadesátých let několikrát stopáž (patnáct, pětáctičet a třicet minut) i své autory. Pořad založil a dlouhá léta připravoval bývalý redaktor literární redakce **Václav Cibula**. Nakrátko jej vystřídal Rudolf Matys a poté Jiří Hubička.

Ve druhé polovině devadesátých let vznikl nový pořad pro nejmladší posluchače **Ostrov, kde rostou housle**. Autorem všech sto čtyř pořadů a interpretem původního slova byl redaktor a básník Pavel Šrut, který zdařile uvedl dětské posluchače do světa poezie a krásné literatury. „Ostrov“ se ob týden střídá s podobným pořadem hudební redakce **Sluchátko**.

Literární redakce se také podílí na přípravě dvou typů pořadů, které připravují i další redakce okruhu ČRo 3 – Vltava. Jsou to **Páteční večery** (dříve **Stylové večery**) a **Osudy**. Páteční večery měly původně až pětihodinovou stopáž. Později se ustálily přibližně na sto dvaceti

Režisér J. Henke

minutách. Mají nejrůznější podobu a tematiku a není bez zajímavosti, že program podobného typu začal vysílat i druhý program České televize. Pořad *Osudy*, který literární redakce připravuje asi z devadesáti procent, se původně jmenoval **Život, osudy, osobnosti** a přináší posluchačům natočené vzpomínání významných osobností nebo herci čtené ukázky z memoárové literatury, obvykle rozvržené na pět až deset dílů.

Nezanedbatelný podíl měla literární redakce i na mimořádných programových projektech, jakými jsou Dny kultur různých národů, Silvestry, Vánoce, Velikonoce atd.¹²⁶

Slovesná umělecká realizace

Po celou dobu své existence Slovesná umělecká realizace (SUR) vytvářela a vytváří tzv. prvovýrobu, což představuje natáčení nových pořadů (rozhlasových her, literárních pořadů, zábavných pořadů, literárně-hudebních pásem, dokumentů aj.) pro vysílání Českého rozhlasu bez ohledu na to, která stanice si pořad objednala nebo odvysílá. Do roku 1994 sídlila v Opletalově ulici, poté se přestěhovala do hlavní budovy Českého rozhlasu.

V létě 1989 vystřídala v jejím vedení šéfredaktora Jana Tůmu (byl odvolán pro „přílišnou shovívavost“ k členům svého oddělení, kteří podepsali společenskokritickou

petici Několik vět) režisérka Jiřina Martínková. Po listopadových událostech si režiséři do svého čela vybrali kolegu Josefa Henkeho, který se funkce šéfrežiséra ujal 1. ledna 1990. Vedoucím oddělení Slovesné umělecké realizace byl Vladimír Merhaut.

Josef Henke (1933)

Rozhlasový, divadelní, televizní režisér, autor, interpret, pedagog (v roce 1992 docentura na JAMU v Brně). V letech 1951–1955 studoval režii na DAMU v Praze, do roku 1964 působil střídavě v divadle a v rozhlasu; v letech 1964–1971 režisér a vedoucí režisér v Čs. rozhlasu, propuštěn z politických důvodů (do roku 1980 měl zákaz činnosti v rozhlasu, televizi a některých pražských divadlech); režíroval v krajských divadlech, *Viola*, *Lyže Pragensis* aj. V letech 1990–2000 šéfrežisér ČsRo, resp. ČRo, resp. ČRo 3 – Vltavy (od října 1994 do září 1995 šéfredaktor a umělecký šéf ČRo 3 – Vltavy). Iniciátor ustavení Svazu rozhlasových tvůrců v roce 1990 a jeho první předseda; nyní čestný předseda Sdružení pro rozhlasovou tvorbu. Z ocenění: dvakrát hlavní cena Prix Bohemia Radio (Vinant–Plechátý: Přes řeku, 1996, loutkářský text Barbaramáš a Medordes, 2000), čestné uznání Prix Bohemia Radio (Pound: Chtěl bych napsat ráj, 2001).

V roce 1992, kdy byly v Českém rozhlasu zrušeny hlavní redakce, do Slovesné umělecké realizace přešli produkční a režiséři z redakce zábavy i produkční a režiséři publicistiky. Oddělení tehdy mělo více než padesát pracovníků. V roce 1994 došlo k dalším výrazným změnám v personálním obsazení: na stanici Praha přešli ti, kteří vytvářeli pořady zejména pro tuto stanici. Vedení skupiny produkce a produkčních převzala Kateřina Kamarádová (v této funkci přešla v roce 2002 i do Produkčního centra).

K 1. říjnu 1994 byla Slovesná umělecká realizace převedena pod stanici Vltava (šlo o více než třicet pracovníků). Na začátku roku 1996 došlo k největší reorganizaci oddělení a počet zaměstnanců byl snížen na dvacet. Po odchodu J. Henkeho do důchodu v roce 2000 převzala řízení slovesné umělecké realizace režisérka Markéta Jahodová.¹²⁷

V prosinci 2002 vzniklo v Českém rozhlasu Produkční centrum uměleckých pořadů a soutěží, do něhož bylo oddělení SUR včleněno jako největší útvar. Produkční centrum je projektem nadstaničním, podléhá přímo programovému řediteli a jeho šéfredaktorem je Jiří

Vejvoda, šéfrežisérkou Hana Kofránková. V současné době tvoří oddělení SUR patnáct pracovníků – režisérů, produkčních a režisérů ozvučení pořadu.¹²⁸

Vzdělávání rozhlasem

Vzdělávání je jednou z funkcí, které obsahově odlišují rozhlas veřejné služby od stanic soukromých. Výroba a vysílání vzdělávacích pořadů patří mezi hlavní argumenty zastánců myšlenky existence médií veřejné služby v moderní společnosti. Právní normy, na jejichž základě vznikla a fungují tzv. veřejnoprávní média, zpravidla ukládají těmto médiím povinnost za prostředky vybrané od diváků a posluchačů na uživatelských poplatcích vyrábět a vysílat také vzdělávací pořady.

Zákon o Českém rozhlasu z roku 1991 definoval, že posláním rozhlasu veřejné služby je – kromě jiného – „sloužit vzdělávání“. Novela tohoto zákona z roku 2002 tuto formulaci mírně pozměnila: „*Hlavními úkoly veřejné služby v oblasti rozhlasového vysílání jsou zejména výroba a vysílání (...) vzdělávacích pořadů.*“

Postoj vedení Čs. rozhlasu, později Českého rozhlasu k pořadům, které je možné označit slovem vzdělávací, v letech 1989 až 2002 nejlépe vystihuje pasáž z výroční zprávy Rady Českého rozhlasu o činnosti ČRo za rok 1998: „*Rada souhlasí s vedením Českého rozhlasu, že příliš edukativně pojaté pořady rozhlasového posluchače spíše odrazují. Proto čistě vzdělávací pořady ve schématech okruhů Českého rozhlasu dnes nenajdeme. Český rozhlas má posluchače vzdělávat nenásilně celkovou svou úrovní. Vzdělávací prvky nemají být přítomny jen v pořadech, u kterých je to posluchač zvyklý očekávat (Meteor, Toulky českou minulostí atd.), ale ve všech kulturních i zpravodajsko-publicistických pořadech. (...) Má-li rozhlas vzdělávat a vychovávat, musí být o krok napřed. A určit směr, v němž má být o krok napřed, není možné žádnou objektivní metodou, ale jen trpělivou diskusí. Změřit a objektivně zhodnotit dokážeme totiž jen jaké věci jsou, ne jaké mají být.*“¹²⁹

Rada ČRo se mylila, když konstatovala, že čistě vzdělávací pořady v programových schématech jednotlivých okruhů Českého rozhlasu v roce 1998 nebyly. Šlo však o výjimky. Rozhlas veřejné služby v duchu citované

pasáže ze zprávy Rady ČRo v devadesátých letech i na začátku nového tisíciletí na svou vzdělávací funkci prostřednictvím specializovaných pořadů téměř rezignoval s tím, že takové pořady posluchače spíše odrazují. Nepokoušel se však ve větší míře ani vyvíjet moderní rozhlasové formy, které by k poslechu pořadů, jejichž primárním úkolem je vzdělávat, přilákaly širší publikum. Existují přitom příklady ze světa, že moderně pojaté vzdělávací pořady si mohou u posluchačů získat oblibu. Rozhodně od poslechu rozhlasu neodrazují. Naopak.

Rozhlasový teoretik a publicista **Josef Branžovský** již v září 1992 kritizoval skutečnost, že po listopadu 1989 se Čs. rozhlasu nepodařilo navázat na tradice rozhlasového vzdělávání, které byly založeny již za první republiky. „Měl jsem po listopadu 1989 představu, že nyní nastal čas obnovit a dovést vzdělávací působení rozhlasu, během půlstoletí třikrát vážně narušené. Ukazuje se zatím, že to vůbec není snadné. Nově vzniklá vzdělávací redakce byla konglomerátem vzdělávacích a publicistických pořadů, přičemž publicistické pořady mají dodnes spíše informativní než analytický ráz. Redakce převzala staré normalizační kádry z bývalé Hlavní redakce politického vysílání, pro něž byla vzdělávací tradice prázdným pojmem a které byly po dvě desetiletí zvyklé pracovat stereotypním způsobem. Za celá tři léta se nepodařilo vybudovat komplexně redakci společenských věd, jejichž problematika se objevovala spíše mimo redakci, u ‚literátů‘ a v Radiofóru.“¹³⁰

Jedním z nejposlouchanějších pořadů stanice ČRo 2 – Praha, který naplňoval vzdělávací roli rozhlasu, zůstal i po listopadu 1989 populárně-vědecký magazín **Meteor** (pořad se však již přestal orientovat výhradně na mládež, ale měl široký záběr posluchačů). Zvláště vystupování popularizátorů vědy před mikrofonem (například astrofyzika a astronoma **Jiřího Grygara** či lékaře **Františka Koukolíka**), rozbory objevů ze široké škály vědních oborů a organizace významných projektů, do nichž se mohli zapojit posluchači, zachovaly Meteoru široké posluchačské zázemí.

Autoři Meteoru stáli u zrodu několika unikátních projektů. Patří mezi ně například **sčítání čápů** v České republice, do něhož se Meteor a jeho posluchači zapojili v roce 1994. „*Bez nadsázky mohu prohlásit, že na tak velkém úspěchu celé akce má zásluhu jen a jen vysílání Meteoru, vaše výzvy k posluchačům a pak dopisy i lístky s hlášeními, které jsme dostali. (...) Posluchači*

Meteoru objevili nejvíce hnízd nejen nově postavených, ale i ta, o nichž jsme nevěděli. Vždyť se stalo, že hnízdo v Kosičkách v královéhradeckém okrese existuje již od roku 1920 a náš okresní koordinátor o něm nevěděl. Dozvěděli jsme se o něm až od posluchače Meteoru,“ ocenil přínos rozhlasového pořadu a jeho posluchačů hlavní koordinátor akce Bohumil Rejman.

„Některé děti s pomocí svých rodičů objížděly například deset až patnáct hnízd a pravidelně sledovaly, jak se čápům daří a kolik mláďat vychovávají. Paní Anna Růžičková z Prahy procestovala téměř celé střední a jižní Čechy, aby zjistila nová čápí hnízda nebo zkontrolovala hnízda již dávno objevená. Poslala nám rekordní počet 31 dopisů a v nich perfektní a přesné zprávy. Její hlášení osvětlila ornitologům mnoho zmatků a duplicitních hlášení,¹³¹ konstatoval v roce 1995 redaktor Meteoru Ivo Budil.

V roce 1994 začal být také připravován projekt **Africká odyssea**, který si kladl za cíl zmapovat za pomoci nejnovějších technologií tahové cesty čápů černých a jednoho z nich doprovázet do zimovišť poprvé v historii „krok za krokem“. Postupně se ustavil tým ornitologů a dalších odborníků. Spolu s Českým rozhlasem se na projektu podílely Akademie věd ČR a Národní muzeum. Koordinátorem projektu byl redaktor ČRo **Miroslav Bobek**. „*Chceme zmapovat celou cestu čápů černých od odletu ze střední Evropy až do Afriky. Zjistit, kde čápi černí zimují a jaké jsou tam podmínky. Zdokumentovat, kudy hejno letí, jak často ptáčky přijímají potravu a jakou, co se například děje s případnými opozdílci. Vidět na vlastní oči místa, kde hejno odpočívá a jaká nebezpečí na ně číhají jak od lidí, tak třeba z nevhodného prostředí zamořeného pesticidy a jinými otravnými látkami. Prostě dozvědět se o životě tohoto krásného chráněného ptáka co nejvíce,*“¹³² shrnul v červenci 1995 hlavní cíle projektu Miroslav Bobek.

Pohyb čápů černých byl monitorován prostřednictvím batůžků s vysílači (satelitní a VHF telemetrie), které byly upevněny na zádech čápů mezi křídly a jejichž hmotnost nepřesáhla deset dekgramů. Samičku Kristýnu se na podzim 1995 podařilo osmičlenné expedici doprovodit až do zimoviště ve východním Senegal. Africká odyssea přinesla Českému rozhlasu značné renomé. Později na ni navázal obdobný projekt Nová odyssea.

Od roku 1995 se rovněž z iniciativy redakce Meteoru každoročně uděluje čestný titul pro populárně-vědeckou publikaci **Kniha Meteoru**.

O popularizaci odborných témat se zasloužily i další pořady, například **Studio 2001** (magazín informatiky, vědy a řízení vysílaný na stanici ČRo 2 – Praha), později přejmenovaný na **Studio 2010, Satelit** (magazín o novinkách ze světa vědy a techniky vysílaný na stanici ČRo 1 – Radiožurnál) a **Periskop** (magazín vysílaný na stanici ČRo 2 – Praha).

Po listopadu 1989 se do vysílání Čs. rozhlasu vrátila **Rozhlasová univerzita**. Šlo o dvacetiminutové přednášky či rozhovory s odborníky na stanici ČRo 3 – Vltava. „*Rozhlasová univerzita byla obnovena jen podle jména v okleštěné podobě na Vltavě a bez reprízy a hlavně bez dopisového kontaktu s posluchači v besedách,*“¹³³ zhodnotil obnovenou tradici cyklu Rozhlasová univerzita Josef Branzovský.

Novým pořadem, který se po listopadu 1989 stal příspěvkem k vzdělávací roli rozhlasu, byl cyklus **Rozhlasová akademie třetího věku** vysílaný zpravidla jednou týdně. „*V naší zemi začaly vznikat akademie třetího věku na počátku osmdesátých let. Jejich pořadatelé byly kulturní domy, Červený kříž a další organizace ve větších městech. A právě nedostupnost této formy vzdělávání pro seniory v menších obcích nebo nedostupnost této formy pro ty, kteří pro své zdravotní obtíže neměli možnost se takových přednášek zúčastnit, přímo vybízela k takové formě vzdělávání, jež by byla dostupná všem. Rozhlas jako jeden ze sdělovacích prostředků starším lidem nejbližší (dokonce si na základě stovek a stovek upřímných a spontánních ohlasů troufám tvrdit, že je rozhlas opravdu důvěrným přítelem seniorů) se přímo nabízel pro využití k tomuto účelu. Neváhala jsem tedy a připravila koncepci této formy vzdělávání,*“ popsala vznik projektu Rozhlasová akademie třetího věku jeho autorka Dagmar Francová.

První přednáška prvního ročníku Rozhlasové akademie třetího věku byla odvysílána na stanici Praha 8. listopadu 1991 v rámci pětáosmdesátiminutového pořadu pro seniory nazvaného **Stříbrná mozaika**. V prvním ročníku odezněly nejdříve přednášky z oboru geriatrické psychiatrie (listopad 1991 až březen 1992, přednášející doc. MUDr. Miloš Vojtěchovský, CSc.), po nich následoval přednáškový cyklus z oboru sociální informatika (březen

až červen 1992, přednášející prof. PhDr. Jiří Cejpek) a cyklus přednášek o vážné hudbě (listopad 1991 až červenec 1992, přednášející prof. Karel Vladimír Burian). „Pro první dva jmenované obory se mi jevily jako optimální dvanácti- až patnáctiminutové přednášky s uvedením kontrolních otázek a doporučené literatury k přednesenému tématu v jejich závěru. Zkušenosti i odezva ze strany posluchačů potvrdily, že tato forma byla vhodná. Samozřejmě pro obor vážná hudba by čtvrt hodinová přednáška nestačila, neboť bylo nutné počítat i s hudebními ukázkami. Proto přednášky z tohoto oboru byly pětáctyřicetiminutové a vysílaly se jednou měsíčně. Nespornou pomůckou pro posluchače byly texty jednotlivých přednášek, které otiskl zájmový týdeník důchodců Naše beseda,¹³⁴ vylíčila formu prvního ročníku Rozhlasové akademie třetího věku Dagmar Francová. O oblibě přednášek pro seniory vypovídá skutečnost, že okruh ČRo 2 – Praha vysílal Rozhlasovou akademii třetího věku i v roce 2002.

Během více než desetiletí trvání cyklu přednášející zasvětili posluchače do mnoha oborů: meteorologie, geografie, demografie, psychosomatiky, občanské genealogie, sociální komunikace atd. Přednášky z pořadu vyšly v devadesátých letech i knižně ve dvou dílech pod názvem **Stříbrná mozaika**.

V devadesátých letech vzniklo několik pořadů, které spojovaly kritéria vzdělávacích cyklů s využitím mimo-rozhlasových prostředků vzdělávání a soustavně zpětné vazby s posluchači. Na stanici ČRo 3 – Vltava byla autorkou těchto pořadů **Jarmila Lakosilová**, která od roku 1995 odpovídala za novou podobu programové řady **Souvislosti**.

Jarmila Lakosilová (1938)

Redaktorka. V letech 1957–1962 studovala na Institutu osvěty a novinářství UK; v Čs. rozhlase působila od roku 1962 v redakci vědy a techniky. Pro své politické názory byla v roce 1974 z rozhlasu propuštěna. Po listopadu 1989 se jako první z vypovězených vrátila do rozhlasu. Nejprve pracovala jako dramaturgyně okruhu Praha, v roce 1991 se stala redaktorkou Audiostudia. Od podzimu 1994 do konce roku 2001 působila v redakci rozhlasových her a dokumentu ČRo 3 – Vltavy.

V této programové řadě uvedla několik cyklů. Za všechny jmenujme sedmadvacetidílný **Rudolf II. a jeho doba** (1997), který se vysílal při příležitosti rudolfínské výstavy, či cyklus osmnácti přednášek **Cesta a odkaz**

Část tvůrčího týmu *Toulek českou minulostí*: zlevaherec J. Bareš, redaktor J. Veselý, režisér J. Ostrý, herečka I. Valešová

T. G. Masaryka (2000) ke 150. výročí narození prvního prezidenta Československé republiky (vyšlo v roce 2002 jako první svazek *Knihnice Klubu Vltava*). Přednášky byly vždy po několika lekcích doplněny hodinovými besedami, v nichž odborníci reagovali na připomínky a náměty rozhlasových posluchačů.

Režisérem všech pořadů Jarmily Lakosilové v programové řadě *Souvislosti* byl **Jiří Hraše**.

Jiří Hraše (1930)

Režisér. V letech 1950–1954 studoval režii na DAMU v Praze. V Čs. rozhlasu působil od roku 1960 jako vedoucí střediska režisérů publicistických pořadů Hlavní redakce politického vysílání. Pro své politické názory byl v roce 1970 z rozhlasu propuštěn. K rozhlasové režii se vrátil

externě po listopadu 1989. V šedesátých letech se podílel například na cyklu *Avantgarda bez legend a mýtů* či na rekonstrukci archivních pořadů E. F. Buriana. Zabývá se problematikou rozhlasové historie a teorie, věnuje se otázkám hlasové realizace. Působil jako pedagog na katedře žurnalistiky Fakulty sociálních věd UK. V devadesátých letech byl členem výkonného výboru Svazu rozhlasových tvůrců, později místopředsedou Sdružení pro rozhlasovou tvorbu. V roce 2002 obdržel Cenu generálního ředitele ČRo.

Dvojici Lakosilová–Hraše se povedlo v devadesátých letech uvést do vysílání modernizovaný, působivý tvar přednášky, který byl odlehčen a oživen profesionálně interpretovanými citáty z dobových dokumentů, i funkčně členěnou hodinovou vzdělávací besedou. V novém pro-

gramovém schématu okruhu ČRo 3 – Vltava v létě 2002 tento formát z vysílání rozhlasu veřejné služby vymizel. Programová řada Souvislosti byla bez náhrady zrušena.

Významným vzdělávacím cyklem, který se poprvé objevil ve vysílání ČRo 2 – Prahy 2. dubna 1995, byly **Toulky českou minulostí**. „*Již před několika lety jsem dospěl k názoru, že Toulky českou minulostí, které vycházely na pokračování od konce sedmdesátých let v týdeníku Mladý svět a které se staly v žánru populárně-vědeckých děl hitem, jsou pozoruhodným materiálem vhodným i pro rozhlasové zpracování. Jejich autor Petr Hora-Hořejš nebyl proti. Od nápadu k jeho realizaci však nebývá vždy jednoduchá cesta, a tak knižní vydávání Toulek je dnes téměř v polovině předpokládaného rozsahu, zatímco zvuková verze je na začátku. Autora rozhlasové podoby toulek jsem nemusel hledat dlouho. Věděl jsem o vášni Josefa Veselého z Českého rozhlasu v Brně pro dějiny, znal jsem jeho bohatou sbírku zvukových dokumentů, rozhovorů s historiky, reportáží, portrétů a pásem o pozoruhodných dějích i osobnostech minulosti. Dal jsem ty dva dohromady, padli si do noty – a stanice Praha má vystaráno. Celé rozhlasové dílo, a neváhám tu použít takový termín, bude mít nejmíň 150 dílů, ročně připravíme zhruba 30 premiér;*“¹³⁵ popsal v srpnu 1995 vznik rozhlasové podoby Toulek českou minulostí dramaturg ČRo 2 – Prahy **Bohumil Kolář**. Do konce roku 2002 bylo odvysíláno více než 390 dílů pořadu. Toulky českou minulostí se těší značné oblibě posluchačů, úryvky textu jednotlivých kapitol vycházejí na pokračování v Týdeníku Rozhlas a nakladatelství Radioservis vydalo několik dílů Toulek na magnetofonových kazetách. Největší zásluhu na úspěchu cyklu má jeho autor **Josef Veselý**.

Josef Veselý (1950)

Redaktor. V roce 1973 absolvoval Fakultu sociálních věd a publicistiky UK v Praze a nastoupil do redakce pro děti a mládež Čs. rozhlasu v Brně. V brněnském studiu ČRo působí dosud. Za třicet let práce v rozhlase je jeho jméno kromě Toulek českou minulostí uvedeno například pod cykly Šipka mladých cestovatelů, Rádio na polštář (1991–1998), Dveře dokořán (1984–1990), Hezky česky (1993–dosud), Kdo to byl (1995–dosud) či Trefa (1990–dosud).

Ve vysílání Českého rozhlasu se v posledních třinácti letech objevovaly nápadité pořady a cykly, které při-

spěly k popularizaci některých vědních oborů, ačkoli jejich primárním úkolem nebylo vzdělávat. Jedním z nich byl dvouletý projekt ČRo 3 – Vltavy přibližující tisíciletý kulturní rozvoj na území Čech a Moravy nazvaný **Uprostřed pevniny**. Vysílal se v letech 1997 až 1999 a sestával ze stovek pořadů.

Inspirativním programovým prvkem byla třiminutová **Latinská kronika**, kterou vysílala stanice ČRo 3 – Vltava. Šlo o kalendárium ke dni, které bylo uvedeno v české a latinské verzi. Drobnou kompozicí uzavíral latinský citát. Smyslem třiminutové drobničky byla kromě připomínky událostí dne v průřezu dvou tisíciletí i snaha oživit u posluchačů zájem o latinu.

Tvůrci Latinské kroniky navázali na obnovenou funkci latiny v programech gymnázií a vysokých škol a na její praktické užívání v odborném názvosloví. Zpětná vazba, kterou byly odpovědi na soutěžní otázky, potvrdila, že pořad sledují jak absolventi někdejších klasických gymnázií a vysokých škol, tak i příslušníci nejmladší generace. Řada posluchačů poslala zajímavé dopisy v latině a mnozí další začali na základě Latinské kroniky latinu studovat.

Rozhlasová zábava

Ještě koncem roku 1989 byla Hlavní redakce zábavy zrušena a její pracovníci byli převedeni do Hlavní redakce literárně-dramatického vysílání (HRLDV). Vedením redakce zábavy, která nově fungovala v rámci HRLDV, byl místo Josefa Hajdučíka pověřen **Zdeněk Bouček**. Silvestrovské vysílání tehdy symbolicky provázal hlasatel **Jiří Kadlec**, který byl za své neschválené přání posluchačům po roce 1968 propuštěn z Čs. rozhlasu.

Stávající pořady redakce zábavy dostaly novou náplň a redakce se snažila obohatit vysílání o aktuální humoristickou a satirickou reflexi. K podstatnější proměně došlo o rok později za vedení **Ivana Rösslera**, který mezi novými spoluautory přivedl **Tomáše Slámu** s projektem **Toboganu**.

Tomáš Sláma (1940)

Vystudoval filmovou a televizní dokumentární tvorbu na FAMU. Do rozhlasu nastoupil v roce 1979 jako redaktor

Tobogan; zleva redaktor T. Sláma, V. Just, Z. Kabátová a jubilující M. Homíček

Mikrofóra. Poté, co v roce 1984 musel z rozhlasu odejít, pracoval například jako dramaturg u Krátkého filmu. Do rozhlasu se vrátil v roce 1990. Od roku 1991 je autorem a moderátorem posluchačsky oblíbeného pořadu Tobogan.

„Tobogan pro mne znamená stále se scházet s lidmi, těšit se na jejich sdílnost a reakce,“ popisuje svůj vztah k pořadu Tobogan jeho autor Tomáš Sláma. *„Nevím, jestli si ještě někdo dnes vzpomene na první pořady. Seděl jsem ve studiu na Vinohradech, před sebou knížky Slavomíra Mrožka a Jamese Thurbera, společnost mi dělala hřečka Slávka Hozová. Rozjímali jsme nad povídkami, hovořili o divadle a jeho poslání. V režii byly připravené desky z mé domácí fonotéky.*

Ale už tehdy jsem cítil, že k ‚živému‘ slovu patří i ‚živá‘ muzika.

Stalo se. Jenomže po odehrané písničce mi zase chyběl potlesk. A tak rozhlas přizval na mé přání do studia hrstku komparzistů. Pořad od pořadu jich přibývalo, studio nám začalo být malé. To už byl krůček ke klubovému prostředí. Na jaře roku 1992 se Tobogan přestěhoval do bývalého Divadla hudby, kterému se tehdy říkalo Supraclub. Vidím to jako dnes, seděli jsme s Miroslavem Horníčkem a Karlem Zichem pod pódiem obklopeni asi padesáti diváky. Mezi nimi seděla studentka novinářiny Saša Veberová, která se rozhodla napsat svou diplomovou práci o Toboganu. Ptala se po skončení vysílání herců i diváků na jejich

*pocity, rozebírala hudební složku pořadu, telefonáty, vliv prostoru. A taky se ptala mě, jak prožívám fakt, že jde o přímý přenos; někomu tohle vědomí stačí k tomu, aby se ‚sesypal‘, jiný se naopak vybičuje k plné koncentraci mysli. Patřím zřejmě do druhé kategorie, těším se z toho napětí i neopakovatelnosti.*¹³⁶

Na výrazných autorských osobnostech jsou vystavěny nové programové řady **Voskování** (živě natáčený pořad v rodném kraji Jiřího Voskovce vždy s význačnými populárními hosty), **Padesátník** (archivní nahrávky provázené Ondřejem Suchým), **Nedělní šálek kávy** s Miroslavem Donutilem, **Radiodárek** s Petrem Novotným, **K vašim službám** s Eduardem Hrubešem a další. Cykly a seriály z divadelního prostředí využily potenciál Semaforu a Ypsilonky. Do této oblasti svým způsobem patří rovněž jedinečný seriál **Tluchořovi**, autorsky připravovaný a interpretovaný Jiřím Lábusem a Oldřichem Kaiseřem. Pokračují oblíbené kabaretní řady, soutěžní pořad **Kdy to bylo** a redakce zábavy se stala iniciátorem soutěží **Lady Radio** a **Radio Man** (hledá se žena – od roku 2001 i muž – s nejpříjemnějším hlasovým projevem). Od roku 2001 se rozhlasová zábava přeměnila v tvůrčí skupinu pod Redakcí rozhlasové tvorby ČRo 2 – Prahy.

Vysílání pro děti a mládež

Hajaju a nedělní pohádku určené dětem a sobotní **dobrodružnou hru** pro mladé posluchače je možné označit souslovím stálice rozhlasového programu. Ostatní pořady, oblíbené před listopadem 1989, včetně populárního rozhlasového klubu dětí **Domino**, rok 2000 nepřežily.

Ještě začátek devadesátých let (1990–1992) byl z hlediska pořadů pro děti a mládež obdobím rozkvětu. Vedle vysílacích okruhů pro mladé (EM a následně **Rádia Mikroforum**)¹³⁷ si přízeň nejmladších posluchačů zachovaly pořady **Hajaja**, **Domino**, **Rádio na polštář**, **Meteor** a další. Po listopadu 1989 vznikly i pořady nové či staronové. Za všechny jmenujme zvukový časopis pro děti **Turádio**, který se vrátil do programového schématu stanice Praha po nechtěné více než dvacetileté odmlce.

„Jen málokterý rodič, dědeček nebo babička si přivstanou, aby si v neděli v osm hodin ráno poslechli na vlnách stanice Praha verše svých dětí, vnuček a vnuků. (...) Ty první jsem vybíral, hodnotil i kritizoval před více než dvaceti lety. Jejich autoři mezitím vyrostli. Ne ze všech se stali básníci a spisovatelé. Určitě je mezi nimi již hodně maminek a tatínek dalšího pokolení posluchačů i spolutvůrců Turádia. Po mnoha letech, kdy ani velcí, ani malí nesměli psát, vymýšlet, vysílat, hodnotit a kritizovat podle svého, se Turádio vrátilo a s ním i jeho vynálezkyne redaktorka Jana Kudrnová, která se mezi tím stala Janou Černoehorskou. A tak i já se občas vracím a přistihuji se, že mě to baví ne méně, ani stejně, dokonce ještě více než před těmi dvaceti lety, totiž prohrabávat se tvorbou nové generace malých básníků... Malých? To zas tak úplně není pravda. Spíše mladých. Vždyť nám píše i sedmnáctiletí,¹³⁸ popsal své pocity znovuzrození Turádia Jan Vodňanský.

Zprvu se Turádio vysílalo každý týden na stanici Praha v neděli po osmé hodině ráno a ve druhé polovině roku 1993 se vysílací čas změnil na neděli 19.25 hod. (v současnosti se vysílá v sobotu v 19.15 hod.). Novým pořadem byla například půlhodina řečí s dětmi a o nich **Dospělým přístupno**.

Další vývoj pořadů pro děti a mládež ovlivnily především dvě události: rozvoj soukromého rozhlasového vysílání, které začalo oslovovat především mladší posluchače, a reorganizace Českého rozhlasu (zrušení Hlavní redakce pro děti a mládež k 15. květnu 1992 a vznik nepoměrně menší redakce vysílání pro děti a mládež). Pořadů pro děti a mládež začalo ubývat. Tento proces dokládá vývoj pořadů **Domino** a **Mikroforum** v devadesátých letech.

I po listopadu 1989 vysílal Český rozhlas na stanici Praha každý všední den po 14.00 hod. šedesátiminutový rozhlasový klub dětí **Domino**. Pořad zůstával organizátorem mnoha zajímavých akcí (například Kufrování s Dominem či ankety o nejlepšího učitele Zlatý Ámos). Ke změně ve struktuře a pojetí Domina došlo na podzim 1994, kdy stanice ČRo 2 – Praha zásadně změnila vysílací schéma. Odpolední pořady byly zkráceny a Domino bylo rozděleno do dvou částí (první se vysílala od 14.40 do 15.00 hod., druhá od 15.20 do 15.40 hod.).

K radikální změně vysílacího schématu přistoupilo vedení okruhu na základě sociologické analýzy kontinuálního

výzkumu poslechovosti v roce 1993. „Vedení stanice se okamžitě začalo důkladně zabývat zřetelnými trendy ve vývoji socioprofesionální a věkové skladby posluchačů i ve vývoji poslechovosti jednotlivých pořadů. Základní otázkou bylo, zda se má ČRo 2 smířit s rychlým odlivem posluchačů v mladších a středních věkových kategoriích, a transformovat se tudíž do podoby rozhlasu pro seniory s časově omezenou perspektivou existence, nebo se pokusit cestou určitých změn ve vysílání znovu rozšířit věkové a zájmové spektrum posluchačů, a založit tak možnost dlouhodobé perspektivy. Konečné rozhodnutí preferovalo druhou variantu,“ vysvětlil změny šéfredaktor ČRo 2 – Prahy Libor Vacek. „Vysílací schéma bylo založeno na pevné základní struktuře s velkou mírou vnitřní flexibility, na jasné definici dominantních cílových skupin posluchačů v jednotlivých vysílacích intervalech a na snadno rozpoznatelném rytmu vysílání.“¹³⁹ K největším zásahům do původní vysílací struktury došlo v odpoledním vysílání, jehož hlavním dramaturgem byl Dušan Všelicha, vedoucí tvůrčí skupiny Radio Mama. Do času mezi 14.00 až 18.00 hod. byly zařazeny nové pořady pro mladé posluchače: například Co je to to? (soutěž Lumíra Tučka; posluchači měli do příběhu, v němž bylo používáno ukazovací zájmeno „to“, doplnit konkrétní věc), Kamenná školka (zábavný pořad členů Divadelního studia ČRo), Gramofon ztratil ponožku (kabaret s nesmyslnou přípravou jejich sběratelka Lenka Vychodilová), Přepadení (pořad založený na telefonických přepadeních a mystifikacích připravoval herec Jiří Macháček).

Změna vysílacího schématu vyvolala u většiny posluchačů negativní reakci a vedení ČRo 2 – Prahy přistoupilo k jeho korekci. „I přes tyto přirozené procesy hledání optimálního tvaru se zdá, že celková koncepce vysílání našla u posluchačů příznivou odezvu, neboť se v závěru roku 1994 podařilo zastavit úbytek posluchačů,“¹⁴⁰ zhodnotil výsledek změny v programu stanice její šéfredaktor Libor Vacek. Než bylo možné zjistit, zda si pořady tvůrčí skupiny Radia Mama najdou široký okruh mladších posluchačů, odešli Dušan Všelicha a jeho spolupracovníci do pražské soukromé stanice Rádio Limonádový Joe.

Korekce rozsáhlých změn v odpoledním vysílání ČRo 2 – Prahy, k níž došlo začátkem roku 1995, se opět dotkla pořadu Domino. Vysílací čas se zdvojnásobil, pořad se vysílal od 14.42 do 16.00 hod. Po několika měsících došlo opět ke změně vysílacího času (od 14.22 do 15.40 hod.). K dalším úpravám a zkrácení vysílacího času Domina došlo od 1. září 1995 (od 14.42 do 15.20 hod.).

Časté změny vysílacího času a délky pořadu způsobily další odliv posluchačů.

Ve druhé polovině roku 1997 přistoupilo vedení ČRo 2 – Prahy k zásadní změně uspořádání pořadů pro děti a mládež a vytvořilo integrovaný blok „večerního programu pro holky a kluky všeho věku“, který měl vysílat čas od 19.00 do 20.30 hod. Tento blok byl pojmenován Domino a byly do něj zařazeny tradiční pořady Hajaja či Rádio na Polštář. Tím zanikl rozhlasový klub dětí, jak jej nejmladší posluchači znali od roku 1982.

Podobný osud potkal i pořady stanic EM a Rádio Mikrofórum. Mikrofórum bylo po zániku samostatného okruhu převedeno pod Radiožurnál (později ČRo 1 – Radiožurnál). V lednu 1993 řada jeho redaktorů z rozhlasu odešla. Ve vysílacím schématu Radiožurnálu byl Mikrofóru vyhrazen čas po 21.00 hod. a jeho stopáž byla zkrácena na padesát minut.

„Zpočátku si večerní Mikrofórum zachovávalo některé prvky dřívějšího vysílání jako např. monotematické hudební pořady, kontaktní pořady, ale ve druhé polovině devadesátých let začaly i do Mikrofóra pronikat zpravodajsko-publicistické formáty ČRo 1 – Radiožurnálu. Redakce Mikrofóra de facto přestala existovat a pořady připravovaly domácí, zahraniční a publicistická redakce ČRo 1 – Radiožurnálu. Vznikla tak pravidelná týdenní Mikrofóra na zahraničněpolitická témata, na aktuální publicistická témata, na témata pro handicapované občany, historické souvislosti apod. Koncem devadesátých let už byl název Mikrofórum pouze formální značkou, kterou ČRo 1 – Radiožurnál držel, než se pro ni najde odpovídající využití na ČRo 2 – Praze,“¹⁴¹ popsal osud Mikrofóra šéfredaktor ČRo 1 – Radiožurnálu Alexandr Pícha. Mikrofórum zaniklo na ČRo 1 – Radiožurnálu k 31. prosinci 2001. Po čtyřech měsících (1. dubna 2002) bylo obnoveno jeho vysílání na ČRo 2 – Praze.

Hudba ve vysílání Českého rozhlasu

V devadesátých letech se v porovnání s léty osmdesátými celkový poměr hudby ve vysílání Českého (resp. Čes-

koslovenského) rozhlasu nijak výrazně nezměnil. Hudba tvořila přibližně polovinu vysílání. Co se však změnilo, bylo otevření se rozhlasu hudební tvorbě ze zahraničí. Týkalo se to jak hudby **artificiální** (vážné hudby, jazzu či stylizované etnické hudby), tak hudby **nonartificiální** (populární hudby, folku, country či dechové hudby).¹⁴²

Do vysílání se vrátila hudba zakázaných nebo potlačovaných domácích autorů a interpretů (Karla Kryla, Marty Kubišové, Jaroslava Hutky, Miroslava Kabeláče atd.), hudba duchovní (mše a církevní díla) a zvýšil se podíl anglo-americké hudební produkce. Členství Českého rozhlasu v Evropské vysílací unii (EBU) umožnilo nabídnout posluchačům stovky významných koncertů, operních představení a dalších projektů především západoevropských rozhlasových stanic.

Poměr hudby a mluveného slova a podíl jednotlivých hudebních žánrů se lišil podle zaměření jednotlivých programových okruhů Českého rozhlasu. Největší podíl hudby ve vysílání vykazoval ČRo 3 – Vltava, a to zhruba 70 % (50 % byla hudba vážná, 20 % tvořily ostatní druhy artificiální nebo přelomové hudby – jazz, elektronická hudba, etnická hudba, world music atd.). Následoval ČRo 1 – Radiožurnál, v jehož vysílání byla hudba zastoupena 47 %, přičemž šlo především o hudbu populární. Na stanici ČRo 2 – Praha se podílela 36 % různých žánrů od lehčí klasiky až k dechové hudbě.

Vážná hudba

Hlavní redakce hudebního vysílání byla v rámci reorganizace zrušena k 15. květnu 1992. Nové menší týmy začaly pracovat pod jednotlivými okruhy. V rámci organizační struktury ČRo 3 – Vltavy vznikla redakce vážné hudby, jejíž činnost byla zaměřena na symfonické, operní, komorní a vokální žánry, hudební publicistiku a hudební vysílání pro děti a mládež. V roce 2002 někteří pracovníci přešli do nově vytvořeného Produkčního centra (hudební režiséri a produkční). „*Velké a zásadní změny, k nimž došlo v devadesátých letech a dochází dodnes, přinesly řadu zlepšení, ale i ne jeden problém. To vše se samozřejmě úzce dotýkalo i vlastní programové činnosti. I zde probíhala dlouhodobá diskuse o nejideálnějším vysílacím schématu. K doposud poslední zásadní změně programového schématu došlo v roce 2002, kdy se vysílání ještě více přiblížilo trendu, jaký vyžaduje moderní rozhlasová praxe. Svým cha-*

*rakterem, zvukem a zpřehledněním každodenní nabídky tak starý typ rozhlasové stanice získal novou progresivnější podobu, jež sice nebyla zpočátku přijímána, zvláště ze strany konzervativněji založených posluchačů, zcela jednoznačně. Dnes již je tento nový styl vysílání čimsi samozřejmým a inspirativním pro další modernější invence,*¹⁴³ shrnul proměny programů vážné hudby na stanici ČRo 3 – Vltava **Bohuslav Vitek**.

Zapojení Českého rozhlasu do EBU umožnilo nabídnout posluchačům ČRo 3 – Vltavy výjimečné snímky především z oblasti klasické hudby a jazzu. Konkrétně to znamenalo možnost přejímání zahraničních snímků formou výměny (vysílány byly převážně v pořadech **Hudební galerie**, **Soudobá hudba** a **Musica moderna**). Zvláště posluchačsky atraktivní byly přímé přenosy z Metropolitní opery v New Yorku. Pravidelnými akcemi EBU byly **Speciální dny Euroadia**.

Jsou to celodenní tematicky vymezená vysílání, na nichž se podílejí členské organizace EBU (poslední neděle před Vánocemi, občas i jindy, například při příležitosti významných výročí) včetně Českého rozhlasu. Například v roce 1997 od-vysílal ČRo dva Speciální dny Euroadia: první 26. října 1997 na téma **Před sto lety** (od 9.30 hod. dopoledne do 1.00 hod. v noci) sestával z hodinových koncertů z Moskvy, Frankfurtu nad Mohanem, Lublaně, Vídně, Kodaně, Bruselu, Paříže, Helsinek, Budapešti, anglického Swansea, švédského Växjö, Madridu, Washingtonu a Prahy. Český rozhlas se prezentoval koncertem SOČRu pod vedením Vladimíra Válka, který spolu s Kühnovým smíšeným sborem uvedl v Paláci kultury Dvořákovu Píseň bohatýrskou a Janáčkovu kantátu Amarus. Druhý Speciální den Euroadia na téma **Vánoční hudba** uvedl ČRo 3 – Vltava 21. prosince 1997. Program začínal příspěvkem Českého rozhlasu Ostrava s cimbálovou muzikou Technik, jejími sólisty a hosty. V přímém přenosu byly zařazeny koncerty z Francie, Anglie, ze Slovenska, Spojených států amerických a dalších zemí.

Od roku 1995 začal Český rozhlas vysílat z výměnné sítě EBU i koncerty v rámci **Jazzové sezony**. I v této oblasti významně přispíval do nabídky EBU svými přímými přenosy či záznamy koncertů.

Český rozhlas byl v letech 1989 až 2002 podobně jako v minulosti u všech nejvýznamnějších hudebních akcí v České republice (Pražské jaro, Pražský podzim, Moravský podzim, Mezinárodní festival Český Krumlov, Festival Bohuslava Martinů a další festivaly, přenosy

celé abonentní řady České filharmonie), některé projekty sám organizoval (koncerty k 250. výročí úmrtí J. D. Zelenky v roce 1995, objevování citolibské skladatelské školy atd.).

V devadesátých letech Český rozhlas pořídil i studiové nahrávky dvou oper. V roce 1995 byla dokončena a 21. března téhož roku odvysílána nahrávka opery **Ilji Hurníka Dáma a lupiči**. Autor byl se studiovým snímkem svého díla spokojen: „*Vynořilo se plno věcí, které z jeviště těžko pronikají k divákovi, hlavně zpívaný text. Ten je na snímku zřetelný jako v činohře. Také skryté hudební pointy vyniknou jako pod drobnohledem. Zde skládám poklonu rozhlasovému orchestru za udivující pohotovost. Už po druhém přehrání byl připraven točit naostro. Jeden z jeho členů mi to vysvětlil: ‚To víte, chceme brzo domů. Takže se pekelně soustředíme, aby už první záběry byly v pořádku.‘ A byl tu opět Jan Štych, který umí přesně odhadnout, kdy je třeba spád popohnat a kdy jej pozdržet, aby zpěv neupadl v pouhou konverzačku. A ještě sehraný tým Tausinger–Zikmund–Kadaníková, který dokázal zvukovým přijetím navodit atmosféru jeviště.*“¹⁴⁴

V roce 1997 vznikla na objednávku Českého rozhlasu a 25. května 1997 měla světovou premiéru v Katedrále sv. Víta v rámci festivalu Pražské jaro církevní opera **Petra Ebena Jeremias**. „*Myšlenku na napsání opery dle Zweigova Jeremiase jsem nosil v hlavě čtyřicet let a nikdy před rokem 1989 jsem si nepředstavil, že ji budu moci zkomponovat, a to dokonce na objednávku Českého rozhlasu. Původní objednávka z roku 1995 předpokládala premiéru díla v roce 1998, ale na žádost vedení festivalu Pražské jaro a pražského arcibiskupství jsem ji dokončil dříve, aby mohla být uvedena ještě v roce 1997, v roce milénia sv. Vojtěcha,*“¹⁴⁵ popsal okolnosti vzniku opery Petr Eben. „*Jeremias je pro mne jakýmsi završením mé tvorby, největším tématem, na jakém jsem kdy pracoval; možná si objednavatelé (Český rozhlas a Národní divadlo) představovali meditativní duchovní skladbu, ale tohle je drama.*“¹⁴⁶

Významným projektem z oblasti vážné hudby bylo rovněž nahrávání české duchovní hudby (mše a církevní díla J. D. Zelenky, V. V. Maška, J. K. Vaňhala, F. X. Brixioho, A. Liehmannova, A. Dvořáka, J. Suka a dalších autorů).

Mnoho tradičních pořadů zůstalo zachováno i po roce 1989. Nově však vznikly pořady z oblasti duchovní

hudby (**Duchovní hudba a Liturgický rok**, v němž bylo mimo jiné uvedeno i několik ročníků Bachových kantát). Z hudebněpublicistických a popularizačních pořadů získaly pevné místo ve vysílacím schématu ČRo 3 – Vltavy a dodnes si zachovaly velkou přízeň posluchačů nově vzniklé pořady **Da Capo** (populárně-naučná půlhodinka připravovaná **Lukášem Hurníkem**, oceněná v roce 1995 hlavní cenou v hudební kategorii na festivalu Prix Bohemia Radio) a kontaktní **Telefonotéka** (pořad se zajímavými nahrávkami, hosty ve studiu, hudebním hlavolamem a telefonáty posluchačů).

V oblasti hudebních pořadů pro děti a mládež se na počátku devadesátých let ještě vysílaly programové typy jako Pusa na dobrou noc, Když se večer stmívá, objevily se publicistické pořady Slovo o hudbě, Rozhovory s hudbou, koncerty z rozhlasových nahrávek mladých interpretů Studio talentů a další. V průběhu devadesátých let však celkové došlo k podstatné redukci pořadů pro tuto věkovou skupinu posluchačů. Výjimkou je půlhodinový hudební pořad Sluchátko (vysílaný dvakrát měsíčně v neděli) s hudebními hádankami pro děti ve věku od 10 do 14 let, který vznikl v roce 1998.

V souvislosti se zásadní změnou vysílacího schématu ČRo 3 – Vltavy ve druhé polovině roku 2002 vznikly nové pořady. Za všechny jmenujeme portréty předních hudebních skladatelů **Z jejich života** či odpolední komentovanou půlhodinu barokní hudby **Trylek**. Novou podobu získalo **Matiné**, které je v současnosti uváděno vždy některou známou osobností. Díky přílivu hudebních nosičů nejrůznějších vydavatelství z celého světa vznikl i speciální kritický pořad, který se od roku 2002 nazývá **Rondo**.

Redakce vážné hudby se podílela na organizaci renomované mezinárodní soutěže mladých hudebníků **Concertino Praga**. Katalog snímků Concertina Praga evidoval do roku 2000 přibližně patnáct set skladeb a cyklů. V roce 1992 vznikla v redakci vážné hudby soutěž žákovských a studentských orchestrů **Concerto Bohemia** na stejném principu anonymního hodnocení zvukových snímků jako Concertino Praga. Redakce realizuje výrobu soutěžních nahrávek, sestavuje z nich programy, obstarává přímé přenosy koncertů vítězů, většinou ze Španělského sálu Pražského hradu, kde spolupracuje se simultánním vysíláním České televize.

Za chloubu Českého rozhlasu je možné v této oblasti označit ještě projekty **Varhany** a **Zvony**, ve světě naprosto ojedinělé. Původní myšlenka z roku 1988 natočit na dvou desítkách nástrojů nejvýznamnější skladby českých mistrů 18. a 19. století přerostla po dvou letech v záměr zmapovat nejvýznamnější dochované české hudební nástroje a v souvislosti s tím reflektovat i evropskou varhanní tvorbu proveditelnou na historických varhanech českého typu a současné české interpretační umění. Počátkem roku 2003 bylo v rámci projektu Varhany podchyceno 144 památných nástrojů a natočeno asi tisíc titulů evropské varhanní hudby za spolupráce s jedenačtyřiceti předními českými, ale i zahraničními varhaníky, což představuje asi sedmdesát hodin hudby. Pořízené snímky nacházejí uplatnění v mnoha typech hudebních a hudebně-publicistických pořadů a jsou trvale archivovány. Vydavatelství Radioservis dosud vydalo dva kompaktní disky, které jsou výběrem nejzajímavějších snímků projektu.

Od roku 1991 byl podobně uskutečňován projekt **Zvony**. *„Nápad zaznamenat na magnetofonový pásek různé zvony, co jich po republice je, se zrodil vlastně v okamžiku, kdy po listopadu 1989 přestaly být ideologickým nepřítelem. (...) Přišla s ním tehdy dramaturgyně stanice Vltava Dagmar Maxová a k realizaci jej svěřila redaktorovi Radku Rejškovi. Rejšek se té myšlenky nejdříve zalekl, velice rychle si uvědomil pracnost celého projektu, zejména po stránce organizační a technické. Ale pak dospěl k závěru, že by to přece jen šlo za předpokladu, že si vytipuje lokality, kde se zajímavé zvony nacházejí, a na jeden výjezd pořídí víc nahrávek. Samozřejmě k tomu potřeboval i odborníka – našel ho v mistru zvonáři Petru Rudolfovi Manouškovi ze Zbraslavi. Dohodli se, že každý zvon nejen nahrají, ale i popíší a pokusí se opatřit informace o jeho vzniku a tvůrci. Jednotlivé oblasti se tak ze zvonářského hlediska také zmapují,“¹⁴⁷* popsal okolnosti vzniku výjimečného projektu Týdeník Rozhlas. K lednu 2003 byly v archivu Českého rozhlasu uchovány záznamy zvuků 686 zvonů z různých míst Čech, Moravy a Slezska.

V posledních dvou letech byl projekt Zvony postupně rozšiřován též o zvonohry a carillonérské zvonkohry.

Jazz, etno, world music...

Souběžně se zánikem Hlavní redakce hudebního vysílání a vznikem redakce vážné hudby byla v polovině

května 1992 ustavena i redakce jazzové a populární hudby (populární hudbou se v tomto případě rozuměl jazz, swing, etno, world music a další „nekomerční“ žánry). Na začátku devadesátých let byly jazzové pořady obsaženy ve vysílacích schématech stanic ČRo 2 – Praha a ČRo 3 – Vltava. S tím, jak se měnila hudební dramaturgie jednotlivých programových okruhů Českého rozhlasu v první polovině devadesátých let, byly jazzové pořady postupně přesouvány na ČRo 3 – Vltavu. Zatímco v roce 1994 redakce jazzové a populární hudby zajišťovala na této stanici 8 % vysílání, o rok později to bylo již 12 %. V roce 1996 se toto číslo zvýšilo na 16 % a o rok později na 18 %. Jazz a ostatní „nekomerční“ žánry tvořily v roce 2002 pětinu vysílání třetího programového okruhu ČRo.

V devadesátých letech byl jazz pravidelně prezentován v následujících pořadech: **Jazz lunch** (jazzové nahrávky uváděli hodinu před polednem **Lubomír Dorůžka**, **Jana Koubková**, **Jan Hála**, **Zdeněk Dvořák** a další), **Jazz club** začátkem roku 1993 přejmenovaný na **Jazzový klub** (šlo o přímé přenosy či záznamy jazzových koncertů, posluchačsky oblíbené byly koncerty z pražské Reduty, často byly v tomto pořadu vysílány nahrávky Big Bandu Radio Praha), **Eurojazz – EBU** (v tomto pořadu byly prezentovány jazzové nahrávky z výměnné sítě EBU), **Jazzový podvečer**, **Noční vlna jazzu** či **Jazz za kuropění**. K posluchačsky oblíbeným pořadům rovněž patřily cykly **Jazzmení vyprávějí** (vzpomínky světových jazzmenů doprovázené jejich tvorbou) či **Jazz od začátku** připravované Lubomírem Dorůžkou.

Akcí celorozhlasového významu byl přímý přenos jazzového koncertu Eurobigbandu (EBU Public Jazz Concert) z divadla ve Slaném 18. listopadu 1995. Orchester sestavený ze sólistů delegovaných jednotlivými členskými rozhlasovými stanicemi EBU vystoupil pod vedením dirigentů Karla Růžičky a Jana Konopáska s programem, který byl později vydán i na CD. V devadesátých letech mikrofony Českého rozhlasu nechyběly na významných jazzových akcích jako Agharta Prague Jazz Festival či pravidelné setkání jazz-blues-rockových zpěváků Vokalíza.

Cestu do rozhlasového vysílání si našly i další hudební žánry patřící do skupiny umělecky nebo zartificializované hudby jako například šanson, experimentální

rocková hudba, new age či world music (například v pořadech **Hudba na pomezí**, **Svět jiné hudby** či **Alternativa**). World music byla pravidelně prezentována v pořadu **Hudba na pomezí**, který připravoval a uváděl Petr Dorůžka. Součástí pořadu byl pravidelný žebříček World Music Charts Europe, který Český rozhlas připravoval ve spolupráci s berlínskou stanicí MDR.

Spotřební hudba

Různé žánry populární hudby (ČRo 1 – Radižorunál), folku, country či dechové hudby (ČRo 2 – Praha) se uplatňovaly především ve vysílání těch celoplošných stanic Českého rozhlasu, jejichž cílem je získání masového publika a jejichž program tvoří převážně proudové a blokové vysílání, a používají proto hudbu spíše jako „výplň“ mezi jednotlivými příspěvky či vstupy moderátorů.

Kvůli dodržování hudebního formátu a pravidelnému střídání skladeb je populární hudba vybírána prostřednictvím specializovaných počítačových programů (prvním a nejznámějším programem byl Selector). Dramaturg do počítače uloží stovky či tisíce skladeb, které odpovídají danému formátu, a z nich pak podle předem nadefinovaných kritérií (například potřebného tempa, energie, vzdálenosti mezi jednotlivými přehraními apod.) počítač sestaví podrobný rozpis skladeb na celý den; v rozhlasovém žargonu se tomuto rozpisu dostalo označení playlist. Výběr hudby pomocí počítače byl zaveden v Českém rozhlase nejdříve na stanici ČRo 1 – Radiožurnál, a to od března 1995 (nejprve program Music Master a od 1. dubna 1996 program RCS Selector) a od 1. února 1999 i na stanici ČRo 2 – Praha (od začátku program RCS Selector).

Přesto na obou okruzích existovaly v devadesátých letech specializované pořady, v nichž se výběr hudby pomocí počítače neuplatňoval (například u ČRo 1 – Radiožurnálu šlo o deset procent hudební produkce, což se týkalo především kulturních pořadů, Zapisníku zahraničních zpravodajů, Zapisníku domácích zpravodajů, Křesťanského týdeníku a pořadů pro národnostní menšiny).

Obě stanice vysílaly i specializované pořady zaměřené na vybrané hudební žánry. Z pořadů ČRo 1 – Radiožurnálu zmiňme **Discoklub Bravo** (zaměřen byl na populární hudbu pro -náctileté), **Country dostavník** (pořad country melodií z domácí i zahraniční produkce připravoval a uváděl Miroslav Černý), **Hot pop 100 – Billboard** (seriál americké singlové hitparády týdeníku

Billboard), **Rozhlasovou hitparádu** později přejmenovanou na **Radiohity** (přehlídka nejhranějších titulů na českých rádiích uváděná Jitkou Benešovou), **Noční proud** (tříhodinový blok hudby moderovaný diskžokeji a vysílaný od pondělí do neděle od 23.10 do 2.00 hod.), **Formule pop** (oficiální hitparáda Nočního proudu).

ČRo 2 – Praha jako okruh pro celou rodinu se věnoval široké škále hudebních žánrů nonartificiální hudby, což dokládá následující výčet pořadů: **Poledne s dechovkou** (oblíbené dechovky uváděla Pavlína Filipovská), **Trubte nám, trumpety!** a **Muziky, muziky** (půlhodina písniček a melodií české lidovky a dechovky), **Pojď do chambre séparée...** (pořad zaměřený na svět operety) atd.

Na přelomu 20. a 21. století odvysílaly stanice ČRo 1 – Radiožurnál a ČRo 2 – Praha stodilný seriál o české populární hudbě 20. století nazvaný **Hit století**. Každý díl v šesti minutách připomenul nejpobulárnější píseň daného roku a nastínil související historické události. V rámci seriálu byla Českým rozhlasem a agenturou Musica Bohemica vyhlášena i anketa o nejpobulárnější českou píseň 20. století. V její první části skupina historiků a hudebních publicistů vybrala nejpobulárnější píseň každého roku, přičemž kritériem byla obliba v době vzniku skladby i to, zda se na ni s odstupem let nezapomnělo. V druhé etapě ankety posluchači určili hlasováním pořadí hitů století. Českým hitem století se nakonec stala píseň J. Vejvody a V. Zemana *Škoda lásky*. Slavnostní vyhlášení se uskutečnilo 8. ledna 2000 v přímém přenosu ČRo 1 – Radiožurnálu a soukromé TV Nova.

Reflexe rozhlasové tvorby

Existují-li v dosavadní historii rozhlasového vysílání období, která bychom mohli označit za období rozkvětu rozhlasové kritiky či reflexe rozhlasové tvorby, pak léta devadesátá byla z tohoto pohledu obdobím krizovým. Kritika rozhlasové tvorby ze stránek deníků a kulturních časopisů téměř vymizela. Rozhlas jako médium a jeho program se (na rozdíl od televizního vysílání, divadelní tvorby a knižní produkce) dostal na okraj zájmu kulturní kritiky.

Kritická reflexe rozhlasového vysílání se tak stala předmětem zájmu poměrně malé skupiny nadšenců a organizátorů několika rozhlasových přehlídek a soutěží.

Sdružení pro rozhlasovou tvorbu (dříve Svaz rozhlasových tvůrců)

Až do roku 1990 byli rozhlasoví tvůrci spolu s divadelníky, filmaři a pracovníky televize členy Svazu českých dramatických umělců. Po listopadu 1989 se začal Svaz českých dramatických umělců rozpadat a vznikaly přípravné výbory organizací nových: mezi nimi byl v prosinci 1989 i přípravný výbor Svazu rozhlasových tvůrců (SRT). První valná hromada, na níž byl Svaz rozhlasových tvůrců ustaven, se konala 27. ledna 1990 a zúčastnilo se jí na sto třicet rozhlasových pracovníků. Režisér Josef Henke za přípravný výbor oznámil, že Svaz rozhlasových tvůrců bude dobrovolná, otevřená a politicky nezávislá organizace uměleckých a umělecko-technických pracovníků a spolupracovníků rozhlasu, teoretiků a kritiků s působností na území České republiky. Vznik nového a samostatného svazu pracovníků a spolupracovníků rozhlasu označil za nanejvýš naléhavý, zdůraznil, že dosavadní svazy dramatických umělců (český i federální) oblast rozhlasu zanedbávaly a opomíjely. *„Nejdůležitějšími úkoly svazu budou reflexe rozhlasové tvorby a hájení profesních zájmů rozhlasových pracovníků. (...) Nehodláme suplovat odbory, ale pokud to bude nutné, můžeme se i jejich úkolů na čas ujmout. Počítáme s klubovou činností, vyloučena není ani určitá forma komerční činnosti, která by nám rozmnožila finanční prostředky,*⁴⁴⁸ uvedl v projevu na ustavující valné hromadě Svazu rozhlasových tvůrců. K otázce členství bylo v diskusích rozhodnuto, že svaz bude otevřenou organizací, přičemž o přijetí či nepřijetí rozhodne vždy výkonný výbor, který reprezentativně zastupuje všechny profese. Do prvního sedmnáctičlenného výkonného výboru byli zvoleni Jitka Borkovcová, Jan Halas, Josef Henke, Věra Štovíčková-Heroldová, Josef Hlavnička, Hana Kofránková, Jarmila Konrádová, Eva Košlerová, Miloš Kot, Světlana Lavičková, Radislav Nikodém, Zdeňka Psůtková, Ivan Ruml, Jaroslava Strejčková, Vladimír Truc, Gabriela Vránová a Dušan Všelicha.

Svaz rozhlasových tvůrců se v prvních letech existence zapojil do diskusí o transformaci státního rozhlasu na rozhlas veřejné služby, ohradil se proti myšlenkám privatizovat Československý či Český rozhlas, založil tradici dvou rozhlasových přehlídek **Report** a **Bilance** a upozornil na skomírající kritiku rozhlasové tvorby v tisku.

Na šéfredaktory deníků a kulturních časopisů se s výzvou, aby na svých stránkách věnovali větší pozornost vysílaným pořadům, obrátil Svaz rozhlasových tvůrců v červenci 1992. Na tiskové konferenci 15. července 1992 jeho zástupci uvedli, že tvůrcům rozhlasových pořadů, ale i mnoha posluchačům, kteří denně sledují své oblíbené pořady na rozhlasových stanicích, chybí kritika vysílaných děl v tisku a časopisech. Upozornili na to, že na rozdíl od rozhlasového vysílání jsou ostatní oblasti kultury tiskem propagovány a povzbuzovány. Tento trend byl podle SRT dán aktuální situací a postavením rozhlasu, ale i tak neměla být rozhlasu a jeho posluchačům upřena analýza a kritická reflexe výsledků. „Rozhlas je místem, kde se vytvářejí samostatná díla,⁴⁴⁹ uvedl na tiskové konferenci místopředseda SRT Jiří Hraše. I přes tuto výzvu se situace kritiky rozhlasové tvorby na stránkách tisku nezměnila.

K institucionální proměně SRT došlo v první polovině roku 1994. Svaz rozhlasových tvůrců s profesionálním sekretariátem z finančních důvodů zanikl a nahradilo jej skromnější **Sdružení pro rozhlasovou tvorbu**. Konference, na níž došlo ke změně názvu a statutu svazu na sdružení, se konala 24. května 1994. Schváleny na ní byly i nové stanovy. Jejich podstatnou změnou bylo to, že členy Sdružení pro rozhlasovou tvorbu se napříště mohli stát i příznivci rozhlasové tvorby.

Ve druhé polovině devadesátých let založilo Sdružení pro rozhlasovou tvorbu tradici jarních seminářů na půdě Univerzity Karlovy, jejichž spolupořadatelem se stala katedra žurnalistiky Fakulty sociálních věd UK. První společný seminář obou institucí se konal 26. dubna 1996 a byl uspořádán při příležitosti šedesátého výročí první teoretické studie o rozhlasové tvorbě – disertační práce Václava Růta Divadlo a rozhlas. Seminář byl věnován osobnosti Václava Růta, aktuálnímu pohledu na jeho myšlenky o specifčnosti rozhlasové estetiky i vývoji rozhlasových názorů a zkušeností za uplynulých šest desetiletí. Od roku 1996 se společné jarní semináře SRT a FSV UK staly pravidelností.

Z dalších témat: Reportáž v tisku a v rozhlase (1997), Psychologie, estetika a rozhlasová publicistika (1998) či Bílá místa rozhlasové historie (1999).

Sdružení pro rozhlasovou tvorbu se stalo také organizátorem pravidelného teoretického semináře v rámci mezinárodního festivalu rozhlasové tvorby Prix Bohe-

mia Radio, který se od roku 1992 koná pravidelně na přelomu září a října v Poděbradech. První seminář byl uspořádán 1. října 1996 a jeho tématem byla Kultura v rozhlase a rozhlasová kultura.

Z dalších témat: Rozhlas v roce 2000 (1997), Rozhlasové vysílání a (jeho) posluchači (1998) či Duální systém rozhlasového vysílání v České republice (2000).

Kromě organizace téměř dvou desítek seminářů mělo na konci roku 2002 Sdružení pro rozhlasovou tvorbu na svém kontě i vydání více než desítky sborníků a publikací týkajících se rozhlasové tvorby a akcí SRT. Jednou z nich je sborník **Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu**, jehož autorem je Rostislav Běhal. Publikace obsahuje životopisné údaje zhruba sedmi stovek rozhlasových osobností, které se významně zapsaly – ať již v pozitivním, či negativním slova smyslu – do historie Československého a Českého rozhlasu. Sborník měl původně vyjít péčí studijního oddělení při příležitosti sedmdesátého výročí zahájení pravidelného rozhlasového vysílání na území Československa, tedy v roce 1993. Kvůli nedostatku peněz však vyšel až o tři roky později.

Od obnovy k zániku

Studijní oddělení Čs. rozhlasu (později Českého rozhlasu) bylo obnoveno po listopadu 1989. Nermalou zásluhu na tom měla **Jarmila Votavová**, která se v roce 1990 stala jeho vedoucí.

Jarmila Votavová (1923)

Redaktorka. V Čs. (resp. Českém) rozhlase působila v letech 1953–1971 a 1990–1992. V letech 1953–1958 byla redaktorkou vysílání pro ženy, od roku 1958 do 1965 vedoucí redaktorkou téhož vysílání. V letech 1965–1970 byla vedoucí studijního oddělení a výzkumu. Zabývala se zejména problematikou výzkumu poslechovosti, zájmu posluchačů, oblíbenosti a motivace. Současně redigovala teoretické práce vydávané studijním oddělením (periodické sborníky *Rozhlas ve světě*, *Informace–učebnice–semináře*, *Kapitoly z dějin a monotematické sborníky*; celkem 28 publikací kromě odborných revue *Rozhlas ve světě* a *Studie a úvahy*). Po zrušení studijního oddělení na začátku sedmdesátých let z rozhlasu odešla. Vrátila se v roce 1990, kdy se stala vedoucí postupně obnovovaného studijního oddělení. Tuto funkci zastávala do roku 1992.

„Studijní oddělení se v šedesátých letech pustilo do shromažďování Kapitoly z dějin rozhlasu, staralo se o teoretické práce, vydávalo teoretický čtvrtletník Studie a úvahy, informativní měsíčník Rozhlas ve světě, sledovalo kriticky a s velkou podporou všechno úsilí o renesanci rozhlasové publicistiky, o renesanci rozhlasového vysílání. Tato práce byla počátkem sedmdesátých let násilně přerušena, oddělení zlikvidováno. Když bylo studijní oddělení v roce 1990 obnoveno, nemělo k dispozici ani svou bohatou knihovnu. Skoro všechno vzalo za své,⁴¹⁵⁰ vzpomínala Jarmila Votavová. Koncem roku 1992, kdy vedení Českého rozhlasu rozhodlo o zrušení samostatného výzkumného oddělení, byla s platností od 1. ledna 1993 převedena do působnosti studijního oddělení i problematika výzkumu. Název střediska byl rozšířen na Studijní a výzkumné oddělení ČRo.

V průběhu tříleté činnosti obnoveného studijního oddělení se jeho pracovníci zasloužili například o vrácení odborné úrovně periodiku **Rozhlasová práce**. Periodikum navázalo na nejlepší tradice Rozhlasové práce z let šedesátých a na odborný bulletin **Rozhlas ve světě**. „Bude nezbytné věnovat více místa informacím ‚o světě rozhlasu a rozhlasoch světa‘, abychom alespoň tak začali splácet dluh naší publicistiky, která o dění v zahraničí psala buď zkráceně, nebo opožděně – pokud psala vůbec. Ruku v ruce s tím jde požadavek (rovněž zazněl na zasedání redakční rady), aby se vedle sledování novinek na poli publicistiky věnovalo více pozornosti tomu, co ve svých nejlepších dílech přežívá pomíjivou chvíli vysílání, totiž dramatické tvorby. Nermalý dluh musíme splácet také osobnostem zakladatelského významu, všem, kdož posunuli a posouvají lafku rozhlasového umění, dokumentaristiky, publicistiky výš. Jde o to zasvěceně hodnotit jejich skutečný přínos rozhlasu včetně kritické reflexe vzdálené bezduchému budování pomníků. Jsme připraveni naplno otevírat stránky časopisu i polemice, střetu názorů, vyjasňování postojů,⁴¹⁵¹ předsevzala si v prvním polistopadovém čísle nová redakční rada odborného periodika. Svým slovům dostála. V letech 1990–1993 se Rozhlasová práce věnovala na svých stránkách problematice vzdělávacích pořadů v ČRo a jejich úrovni, zvukové kultuře mluveného zpravodajství, poezii v rozhlase, oblíbenosti hudebních žánrů a programových typů, žánru feature a dalším tématům. Přinášela zprávy o dění v zahraničních rozhlasoch, informace z mezinárodních rozhlasových soutěží a přehledů a na jejich stránkách docházelo rovněž k polemice. Rozhlasová práce zanikla se zrušením studijního a výzkumného oddělení ke konci roku 1993.

Významným počinem Studijního a výzkumného oddělení ČRo bylo v roce 1993 vydání publikace Jarmily Votavové **Stručný nástin historie Českého rozhlasu**. „*Tento sborníček je pouze pokusem o zmapování složitě cesty, kterou rozhlas prošel. Přáli bychom si, aby vnesl do vědomí mladé rozhlasové generace povědomí dějinného vývoje a jeho souvislostí,*“ napsala autorka v úvodu své práce. Stručný nástin historie Českého rozhlasu Jarmily Votavové byl prvním systematickým obrazem – byť stručným – vývoje celých sedmdesáti let rozhlasového vysílání.

Obnovená tradice však netrvala dlouho: reorganizace a snižování počtu zaměstnanců po nástupu Vlastimila Ježka do funkce generálního ředitele ČRo způsobily v roce 1993 zánik studijního a výzkumného oddělení bez náhrady. Rozhlas tak definitivně přišel o oddělení, které se věnovalo vydávání odborných publikací a periodik, seznamujících rozhlasové pracovníky s trendy a vývojem programů zahraničních rozhlasových stanic a přispívajících k rozvoji rozhlasové teorie.

Absenci činnosti studijního oddělení se po jeho zániku pokusilo v rámci svých možností nahradit Sdružení pro rozhlasovou tvorbu. Šlo však o pokus, protože nebylo v lidských ani finančních možnostech zájmového sdružení obsáhnout oblast, o níž se staralo být malé, ale profesionálně organizované oddělení se zázemím, které mu rozhlas veřejné služby nabízel.

Svět rozhlasu

Šest let trvalo, než se po zániku čtvrtletníku Rozhlasové práce v roce 1993 podařilo obnovit vydávání odborného časopisu, který by se věnoval výhradně problematice rozhlasového vysílání a všemu, co s tím souvisí. V únoru 1999 vyšlo první číslo **Světa rozhlasu**. „*Na svět přichází nový český rozhlasový časopis. Dostal do vínku velmi potřebné poslání – mapovat a zkoumat postavení rozhlasu v dnešním světě médií, informovat o technických, technologických, programových, marketingových a jiných novinkách a na tomto pozadí pak prokazovat, jak si na tom stojíme ve srovnání se světem. Zásadním pokrokem je šíře zaměření – tento magazín, ač vydávaný péčí veřejnoprávního rozhlasu, cítí jako svoji povinnost věnovat se všem formám a druhům rozhlasového vysílání. Našimi společnými zájmy jsou uspokojení posluchače, využití všech mož-*

ností, které dává hlas, hudba a zvuk, stejně jako efektivní profesionalita a čestný způsob konkurence. Styčných bodů najdeme mnohem více, čímž jistě potěšíme studenty žurnalistiky, kteří se stejně jako v Anglii a jinde učí jedinou novinářinu, a to rozhlasovou,“¹⁵² napsal v úvodu prvního čísla předseda redakční rady Světa rozhlasu Zdeněk Bouček.

Ač redakční rada zprvu uvažovala o čtvrtletní periodicitě, Svět rozhlasu vycházel dvakrát do roka. Nebylo totiž v silách redakční rady tvořené pracovníky rozhlasu veřejné služby, pedagogy Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a členy Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, aby shromáždila každého čtvrt roku dostatek kvalitních materiálů. Všichni autoři, kteří přispívají do nového periodika, tak činí bez nároku na honorář. Prostředky k vydávání časopisu poskytlo vedení Českého rozhlasu. Do konce roku 2002 vyšlo osm čísel.

Autoři textů se věnovali například problematice rozhlasové historie, mj. uvádění omylů na pravou míru, vývoji rozhlasového vysílání v zahraničí (například problematice veřejného rozhlasu ve Spojených státech amerických, rozhlasovému vysílání v Německu, Rakousku či Rusku), proměnám mediální legislativy, technickým a technologickým novinkám v rozhlasovém vysílání a dalším tématům. Zájem o odborné periodikum Svět rozhlasu prokázaly v letech 1999 až 2002 především reakce studentů a pedagogů škol specializujících se na mediální problematiku, jakož i reakce odborné a laické veřejnosti.

Přehledy Report a Bilance

Místem pro kritickou reflexi aktuální rozhlasové tvorby a výměnu zkušeností mezi tvůrci rozhlasových programů se staly přehledy Report a Bilance, jejichž organizátorem byl zprvu Svaz rozhlasových tvůrců, později Sdružení pro rozhlasovou tvorbu.

Tradice soutěžní přehledky **Report** byla založena v roce 1992. „*Fakt, že do soutěže bylo nominováno třináct pořadů z tvůrčí dílny dvanácti autorů, svědčí o tom, že Report je něco, na co se v řadách publicistů opravdu čekalo. To také předznamenalo od počátku atmosféru setkání, která nemohla být jiná než mimořádně soustředěná, navýsost pracovní, otevřená všem názorům. Šance na jejich výměnu byly využity*

*beze zbytku, v rámci připravených poslechů i mimo ně,*¹⁵³ popsal premiérový ročník Reportu redaktor Josef Segeth. Hlavním smyslem vzniku Reportu bylo přispět k vyšší kvalitě české rozhlasové žurnalistiky (zvl. publicistiky), poskytnout tvůrcům možnost ocenit příkladnou práci a inspirovat nové tvůrčí činy. Určena byla pro náročné pořady zpravodajské, publicistické a dokumentární. Postupně začaly být v jejím rámci každoročně vyhlašovány tři kategorie. Základním principem Reportu bylo, že přihlášené pořady hodnotili po diskusi všichni účastníci přehlídky odevzdáním vyplněného bodového ohodnocení všech odposlechnutých snímků.

Posuzovatelé přitom hodnotili každý snímek vždy z pohledu čtyř kritérií: 1) námět, jeho rozvíjení, využití, neotřelost, 2) realizace, stavba pořadu, vyváženost subjektu a objektu, přehlednost a stylová jednota prostředků, 3) působivost výsledku, celkový dojem a 4) originalita, průkopnická hodnota snímku. Pro každé kritérium měl posuzovatel předepsanou bodovou škálu o čtyřech stupních.

Report se stal vyhledávanou soutěžní přehlídkou, kde si tvůrci jednotlivých pořadů vyměňují zkušenosti a zamýšlejí se nad postupy, jichž využívají při rozhlasové tvorbě. O rostoucí oblibě vypovídá i každoročně se zvyšující účast. Report se však stejně jako přehlídka *Balance* a festival *Prix Bohemia Radio*, které se konají v České republice, stal až na výjimky výhradní záležitostí tvůrců rozhlasu veřejné služby. Autoři ze soukromých rozhlasových stanic o ně jeví minimální, ne-li žádný zájem.

Druhou přehlídku nazvanou **Balance** je možné charakterizovat jako tvůrčí setkání autorů a přátel slovesných pořadů (literárních pořadů v celé šíři, rozhlasových her, uměleckých dokumentů a příbuzných žánrů). Její tradice byla založena v roce 1993 a na rozdíl od Reportu nešlo o přehlídku soutěžní, ale bilanční a analytickou.

Festival *Prix Bohemia Radio*

V roce 1992 byla po třech letech obnovena tradice festivalu rozhlasové tvorby *Prix Bohemia* (od roku 1993 *Prix Bohemia Radio*). Poprvé po roce 1989 se konal ve dnech 13.–16. října 1992 v Poděbradech, které se od té doby staly pravidelným hostitelským městem této přehlídky rozhlasové tvorby. První polistopadový ročník *Prix Bohemia* ještě volně navazoval na strukturu festivalu ze sedmdesátých a osmdesátých let. Zatímco dříve

se oceňovaly pouze nejlepší rozhlasové hry pro dospělé a pro děti a mládež, postupně si na *Prix Bohemia* hledaly cestu i další žánry rozhlasové tvorby jak z umělecké oblasti, tak z publicistiky. V roce 1992 se v Poděbradech soutěžilo ve třech kategoriích: rozhlasová hra, pohádka a umělecké dokumentární pásmo (feature). Zcela novým prvkem bylo začlenění feature do soutěže. (Ve světě již byl tento žánr běžnou součástí nejen rozhlasové tvorby, ale i soutěží, například *Prix Futura*). Přihlášené snímky posuzovala v každé kategorii pětičlenná porota složená z rozhlasových teoretiků, praktiků, spisovatelů, literárních vědců a pedagogů. Při hodnocení kladly poroty důraz na uměleckou náročnost děl a jejich provedení, na využití specifických výrazových prostředků rozhlasu jako média, na novost pohledu na zobrazovanou skutečnost a na stupeň dosažené syntézy v práci všech tvůrců zúčastněných na výsledném tvaru díla. Festivalový výbor také nově přizval k účasti soukromé rozhlasové stanice. Své příspěvky přihlásila čtveřice soukromých rádií – Evropa 2, Radio Collegium, Radio Mama a Radio R.I.O. Jejich snímky se do užšího výběru nedostaly, protože neprošly prvním výběrovým kolem, které mělo eliminovat velký počet přihlášených prací s ohledem na časový prostor na čtyřdenní soutěži.¹⁵⁴

Podle statutu z roku 1992 byla *Prix Bohemia* soutěží veřejnou. Jejím organizátorem byl festivalový výbor složený ze zástupců hlavního pořadatele – Českého rozhlasu – a spoluorganizátorů. Do kompetencí výboru spadalo schválení statutu soutěže a její vyhlášení, jmenování porot, organizační a finanční zajištění festivalu. Předsedou festivalového výboru byl ředitel Českého rozhlasu. O organizaci a průběh festivalu se staral organizační štáb, řízený předsedou, kterého jmenoval předseda festivalového výboru. V roce 1993 došlo k rozšíření názvu festivalu na *Prix Bohemia Radio* a k radikální změně obsahu kategorií. Vyhlášené byly opět tři: rozhlasový zábavní pořad, rozhlasový pořad v oblasti populární hudby a rozhlasová reklama. I o rok později se rozhlasová reklama stala součástí festivalového klání, počet kategorií byl však rozšířen na čtyři. Je nezbytné dodat, že kategorie rozhlasová reklama přilákala dočasně na festival rozhlasové tvorby *Prix Bohemia Radio* větší množství soukromých – především komerčních – rozhlasových stanic.

K dalším zásadním změnám ve statutu akce došlo v roce 1995. Jedna z kategorií festivalu byla nově vyhlašována jako mezinárodní. Statutem z roku 1995, i když s drobnými úpravami, se *Prix Bohemia Radio* řídila až do roku 2002.

Došlo však ke zkrácení festivalu z pěti na tři dny. Organizátoři akce se pokoušeli i ve druhé polovině devadesátých přilákat zájem soukromých rozhlasových stanic. Marně. Například v roce 2000, kdy jednou ze tří vyhlášených kategorií byl záznam živého vysílání, což je velmi rozšířený způsob práce především u komerčních rádií, svůj snímek přihlásila pouze jediná soukromá stanice – Rádio Proglas. Úroveň přihlášených pořadů vedla porotu k tomu, že v této kategorii neudělila hlavní cenu.

Organizátorům Prix Bohemia Radio se od změny statutu v roce 1995 rovněž ne zcela dařilo získat kvalitní a silné obsazení mezinárodní kategorie. První mezinárodní kategorií byla v roce 1995 rozhlasová reportáž. Porota vybírala z bezmála třiceti snímků, třináct z nich bylo ze zahraničí (z Chorvatska, Polska, Rumunska, Slovinska, Slovenska, Španělska a Turecka). O pět let později, kdy byl mezinárodní kategorií vyhlášen publicistický pořad, projevíly o Prix Bohemia Radio zájem rozhlasové stanice pouze ze tří zemí – Slovenska, Španělska a Finska.

Přes tyto výhrady se festival původní rozhlasové tvorby Prix Bohemia Radio stal jednou z mála možností poměrování kvality a vývoje rozhlasové tvorby v České republice.

Rozhlas a jeho posluchači

Boj o posluchače – tak lze charakterizovat hlavní trend v oblasti rozhlasového vysílání v letech 1990 až 2002. Vznik a expanzivní rozvoj soukromého rozhlasového vysílání (v polovině devadesátých let v České republice vysílalo i sedm desítek soukromých rádií) vedl přirozeně k tomu, že Českému rozhlasu jako vysílateli veřejné služby významně ubylo posluchačů. S fenoménem soukromého vysílání se dostavilo i hlavní kritérium, kterým bývá zpravidla poměřována úspěšnost rozhlasové stanice – poslechovost.

Přímá úměra mezi poslechovostí a úspěšností stanice je jedním ze základních principů komerčního rozhlasového vysílání. Počet posluchačů, který jednotlivá rádia vykazují na základě reprezentativních měření poslechovosti, je klíčovým prvkem pro stanovování ceny reklamy. Čím má komerční stanice více posluchačů, tím je pro inzerenta dražší odvysílání reklamního sdělení. Cena reklamy a její

množství jsou nezbytné předpoklady pro míru příjmů soukromých (především pak komerčních) rozhlasových stanic. Pravidelné zveřejňování výsledků měření poslechovosti je vždy netrpělivě očekáváno reklamními agenturami, majiteli a řediteli rádií, ale i samotnými programovými pracovníky komerčních stanic. Klesá-li delší dobu poslechovost některého pořadu, je téměř jisté, že jeho autor či moderátor mohou přijít o práci.

V prostředí, v němž je hlavním měřítkem úspěšnosti rozhlasové stanice poslechovost, se po roce 1992 ocitl i Český rozhlas. Rozhlasoví vysílatelé veřejné služby v Evropě zpravidla nepoměřují úspěšnost programu pouze kritériem poslechovosti. Bylo by však pošetilé tvrdit, že poslechovost je pro Český rozhlas veličina, která se jej nikterak netýká. Získává-li peníze na svůj provoz z veřejných prostředků, pak by mělo vysílání rozhlasu veřejné služby usilovat o to, aby oslovilo pokud možno největší část těch, kteří program spolufinancují. S jistou mírou zjednodušení je možné konstatovat, že pracovníci Českého rozhlasu se v devadesátých letech během diskusí o roli poslechovosti při tvorbě programu rozdělili do dvou nesmiřitelných táborů: na absolutní zastánce a na absolutní odpůrce. Především vyhraněnost obou názorových táborů vedla k tomu, že Český rozhlas nebyl v devadesátých letech zcela schopen racionálně naložit s jedním z ukazatelů úspěšnosti rozhlasového programu.

V letech 1989–1999 došlo v České republice k dynamickým proměnám rozhlasového auditoria. Na přelomu tisíciletí Česká republika zaujala druhé místo mezi evropskými zeměmi, kde co do množství posluchačů dominoval soukromý sektor nad sektorem veřejnoprávním. Podíl poslechu soukromých stanic byl v ČR 74 %, zatímco v první Francii to bylo o procento více a třetí místo v tabulce patřilo Španělsku se 72 %. Veřejnoprávní sektor převažoval v podílu na poslechu především v zemích s legislativním omezením, kde začalo docházet ke vzniku a rozvoji soukromého vysílání později – například v Rakousku (podíl rozhlasu veřejné služby na poslechu tam činil 81 %). Ve třetí skupině zemí byl podíl na poslechu mezi soukromými rádií a rozhlasem veřejné služby v rovnováze. Šlo například o Německo, Slovensko či Velkou Británii.¹⁵⁵

Počet posluchačů a zastavení jejich úbytku se staly zásadními tématy ve veřejných vystoupeních posledních dvou ředitelů Českého rozhlasu. Václav Kasík do svého

projektu, s nímž v červnu 1999 vyhrál výběrové řízení na funkci generálního ředitele, zapracoval úkol zastavit trend úbytku posluchačů ČRo: „*Je nesporné, že zásadní vliv na udržení či dosažení důležitého parametru vysílání, to je požadované poslechovosti, má program, zejména v dlouhodobějších ukazatelích. Program musí být stále porovnáván s posluchačskými prioritami a samozřejmě korigován v souladu s veřejnoprávními předpisy. Zde vstupuje do hry několik protichůdných vlivů, ale dostatečně častým a kvalifikovaným průzkumem se lze dobrat k optimálnímu stavu. To se nepochybně děje, neboť to potvrzují dobré výsledky, které Český rozhlas vykazuje. Víím o některých nižších číslech poslechovosti a mou snahou by bylo dostat je na požadovanou úroveň, tento proces lze ukončit do dvou let. Zdůrazňuji však, že poslechovost zde není hodnocením pro ekonomickou úspěšnost, nýbrž významným měřítkem kvality, která je jednou ze základních podmínek veřejnoprávnosti.*“¹⁵⁶ Přes spornost některých východisek šlo o energický krok, ale ani v letech 1999–2002 se trend odklonu posluchačů od Českého rozhlasu zastavit nepodařilo.

Poslouchám, posloucháš, posloucháme

I měření poslechovosti doznalo v posledních třinácti letech mnoha změn. Před listopadem 1989 se výzkumy poslechovosti zabývalo Výzkumné oddělení Čs. rozhlasu, které bylo založeno v roce 1972 a převzalo zkušenosti a postupy vytvořené v rámci Studijního oddělení Čs. rozhlasu především v šedesátých letech. Po listopadu 1989 vzniklo několik soukromých agentur zabývajících se výzkumem veřejného mínění, které se pak staly obstaravateli průzkumů poslechovosti pro soukromé stanice, ale i pro rozhlas veřejné služby. Činnost výzkumného oddělení v rámci Čs. rozhlasu byla ukončena v průběhu roku 1992 a Český rozhlas znovu ustavil samostatné oddělení výzkumu až v roce 1997. Činnosti související s výzkumem auditoria byly mezitím zařazeny mezi jiné obslužné aktivity ČRo vedle propagace, statistiky apod. a postupem času přecházely na různé útvary – vždy v závislosti na tom, jak se měnila organizační struktura Českého rozhlasu.

Po listopadu 1989 v České republice došlo k organizaci výzkumů poslechovosti, která je běžná ve většině západoev-

ropských zemí, kde je výzkum pro rozhlas veřejné služby řešen formou objednávky od soukromých, zpravidla renovaných výzkumných společností. Veřejnoprávní média disponují pouze malými pracovišti, která tyto aktivity koncepčně a organizačně řídí, zajišťují interpretaci a předání výsledků řídicím a programovým složkám a obvykle provádějí nadstavbové analýzy. V podobném duchu došlo po listopadu 1989 k ukončení činnosti vlastní výzkumné základny Čs. rozhlasu, která byla posléze privatizována. Výzkumy auditoria byly po roce 1991 zadávány jednotlivým soukromým agenturám. Zásadním okamžikem byl z tohoto pohledu rok 1994, kdy v České republice vznikl jednotný výzkum médií.

Hlavní výzkum médií v ČR, organizovaný Sdružením komunikačních a mediálních organizací (SKMO), v němž byli zastoupeni vydavatelé tisku, vlastníci či vedení soukromých i veřejnoprávních rozhlasových a televizních stanic a zástupci reklamních agentur, vznikl v roce 1994 po názvem Media Projekt. Jeho ustavení spočívalo na dohodě všech zúčastněných a výsledky tohoto kontinuálního výzkumu se staly závazným základem informací o sledovanosti elektronických médií a čtenosti médií tištěných. Instituce sdružené v SKMO tento výzkum financovaly.

V letech 1994–1996 realizovaly Media Projekt společnosti zabývající se výzkumem veřejného mínění GfK Praha a Median. Výbrána byla metoda osobního dotazování (face to face) na ročním vzorku patnácti tisíc respondentů. V roce 1997 došlo k několika změnám. Z Media Projektu se vyčlenil výzkum sledovanosti televizních stanic, který přešel na elektronické měření – systémem tzv. peoplemetrů. Změnilo se i složení zpracovatelů Media Projektu. Společnost Median nahradila firma STEM/MARK a roční vzorek se zvýšil o pět tisíc respondentů na celkových dvacet tisíc. K další změně došlo na začátku roku 2000, kdy k realizátorům výzkumu přistoupila firma TN Sofres Media a výběrový soubor se zvýšil na třicet tisíc respondentů. Výsledky Media Projektu byly zveřejňovány každého čtvrt roku, a to tak, že zahrnovaly vždy data za uplynulých šest měsíců. To znamená, že vycházely vždy z patnácti tisíc rozhovorů uskutečněných za dané období.

Media Projekt je možné zařadit do skupiny **kvantitativních výzkumů**, jejichž výsledkem je získání určitých kvantitativních údajů (jak velké množství lidí poslouchalo danou rozhlasovou stanici, kolik čtenářů si přečetlo daný deník apod.) na velkém souboru respondentů tak, aby výsledky, tj. podíly odpovědí respondentů, byly reprezentativní pro celou populaci nebo pro předem definovanou skupinu populace.¹⁵⁷ Tento výzkum vytváří základní popis konkurenční situace v rámci daného mediálního trhu. Ne-

odpovídá však na otázky vztahující se k programu, k očekáváním a preferencím posluchačů. Neříká nic o tom, jak se obraz jednotlivých značek utváří v povědomí veřejnosti a jak je uvnitř celku auditoria diferencován. Tato témata jsou pak předmětem dalších typů výzkumu, a to jak kvantitativních, tak **kvalitativních**.

Kvalitativní výzkum vypovídá více o motivaci posluchačů, o jejich emocionálních reakcích, o tom, jak pocitově vnímají danou problematiku.

Český rozhlas realizoval prostřednictvím různých výzkumných agentur řadu výzkumů, z nichž některé byly zcela ojedinělé a nahrazovaly chybějící základní výzkum v oblasti médií v České republice: výzkumy rozhlasového poslechu dětí a mládeže (v letech 1994 až 1995), rozsáhlý deníkový výzkum, který jiným způsobem a v širším záběru než Media Projekt mapoval české rozhlasové prostředí v roce 1997, výzkumy zaměřené na problematiku rozhlasových značek (v letech 2001 až 2002), deníkové výzkumy auditoria stanic ČRo 3 – Vltava (1998, 2001), ČRo 2 – Praha (2000), regionálních stanic Českého rozhlasu (1998, 2000), dále rozsáhlé testování vybraných titulů populární hudby (1999) a další.

V Českém rozhlase se výzkumem poslecho-
vosti a vším, co s tím souvisí, zabývá oddělení výzkumu. Jeho vedoucí **Václav Hradecký** shrnul hlavní vývojové trendy poslechu Českého rozhlasu a jeho jednotlivých okruhů v uplynulých deseti letech:

„Start komerčního vysílání v České republice byl opravdu razantní. Významným obdobím v tomto směru byl rok 1994, spojený s počátkem Media Projektu. V tomto roce došlo k vyrovnání velikosti publik stanic soukromých a Českého rozhlasu. Další snižování podílu rozhlasu veřejné služby bylo v dalším období velmi mírné, nicméně stálé. Až do poloviny roku 1999 vykazovaly dynamičtější růst v počtu posluchačů zvláště soukromé regionální a lokální stanice. S nástupem celoplošného Rádía Impuls, které zahájilo vysílání 25. února 1999, se růst soukromého sektoru přenesl znovu do oblasti celoplošných stanic a přes úspěch některých regionálních komerčních rádií jejich souhrn vykazoval od druhé poloviny roku 1999 mírný sestup.

V rámci Českého rozhlasu docházelo k odlišnému vývoji auditoria u jednotlivých programových okruhů.

ČRo 1 – Radiožurnál zastavil strmý propad zhruba na konci roku 1994. V průběhu roku 1996 se začal pro-

*jevovat efekt změn, které v programu stanice provedl její šéfredaktor Alexandr Pícha, a poslecho-
vost začala mírně stoupat. K výraznému vzestupu došlo v průběhu roku 1997. Vrcholu dosáhl pozitivní trend v polovině roku 1998, pak došlo opět k citelnému poklesu, krátké stabilizaci a od druhé poloviny roku poslecho-
vost stanice opět mírně, ale plynule klesala. Nápadným signálem tohoto vývoje byl pokles denního dosahu pod úroveň jednoho milionu posluchačů v období posledního čtvrtletí 2001 a prvního čtvrtletí 2002. V prvním pololetí 2002 ztratil ČRo 1 – Radiožurnál pozici nejposlouchanější rozhlasové stanice v České republice. Tento vývoj byl zřetelně výsledkem souhry řady vlivů, které jsou nezávislé na kvalitě programu: únavy části českého publika vedoucí ke snížení zájmu o politické dění, nabídky nové dynamičtější, byť informačně chudší podoby vysílání v konkurenčním prostředí (Rádío Impuls) atd.*

*Český rozhlas 2 – Praha přes dílčí výkyvy poslecho-
vosti (například zvýšení poslechu ve druhé polovině roku 1997) vykazoval od roku 1994 mírně klesající trend. V druhém až třetím čtvrtletí 2002 klesl poslech stanice na zatím nejnižší úroveň 377 tisíc posluchačů v průměrném dni.*

*Poslecho-
vost kulturní stanice Český rozhlas 3 – Vltava se dlouhodobě pohybovala pod hranicí jednoho procenta v běžném dni. Tento stav nebyl atypický, protože podobná publika má většina stanic s obdobným programem v Evropě. K citelnému snížení poslechu docházelo v průběhu roku 2001. Dlouhodobě osciloval denní dosah Vltavy mezi 60 až 90 tisíci posluchačů. Vzhledem k tomu, že šlo o stanici, kterou velká část publika poslouchá selektivně – vyhledává pouze pořady určitého typu, byla důležitější optika týdenního dosahu, který byl podstatně vyšší: kolísal v intervalu 105–240 tisíc posluchačů.*

*ČRo 6/Rádío Svobodná Evropa, který vstoupil na scénu v roce 1996, byl podobně jako ČRo 3 – Vltava minoritní stanicí. Jádrem jeho publika se stali předlistopadoví posluchači Rádía Svobodná Evropa, nicméně publikum ČRo 6 zhruba vyváženě profilovaly skupiny všech hlavních politických orientací v České republice. Velikost publika stanice kulminovala v roce 1997, kdy byl její denní dosah kolem 120 tisíc posluchačů. K významnému snížení poslecho-
vosti došlo v roce 1999 a ještě citelněji v roce 2000. Poslech stanice nadále*

klesal i v letech 2001 a 2002. Pro posuzování velikosti auditoria ČRo 6/Rádia Svobodná Evropa byl opět podstatný týdenní dosah. Jeho maximální hodnota se v roce 1997 pohybovala kolem 240 tisíc, ve druhém pololetí roku 2002 kolem 107 tisíc posluchačů.

V souhrnu regionálních stanic Českého rozhlasu, které čelily v podmínkách svých regionů značně proměnlivé konkurenci soukromých rádií, probíhala dlouhodobě oscilace velikosti publika přibližně v intervalu 450–550 tisíc posluchačů v průměrném dni celkem. Vzhledem k prodlužování doby poslechu některých stanic stoupal v poslední části sledovaného období rychleji než velikost publika regionálního vysílání jeho podíl na trhu. V průběhu roku 2002 překročil tento údaj úroveň sedmi procent. Po řadu let byl nejúspěšnější stanicí v rámci regionu Český rozhlas České Budějovice. Od začátku roku 2001 zaznamenal markantní posluchačský úspěch Český rozhlas Brno, kde se díky přizpůsobení programu profilu publika podařilo počet posluchačů zdvojnásobit v průběhu jednoho roku.

Vedle poslechovosti a výzkumů pro programové účely sledoval výzkum i charakteristiky image – obrazu rozhlasu veřejné služby a jeho stanic v povědomí veřejnosti. Tyto výzkumy potvrdily, že Český rozhlas byl veřejností považován za profesionální a aktuální médium, které dokáže reagovat na nové události, je seriózní, objektivní a dokáže ovlivňovat veřejné mínění. Mezi slabé stránky tváře ČRo patřilo spojení s příliš tradičním stylem vysílání – přes pozitivní stránky rozhlasové tradice auditorium vnímalo určitou ‚oposlouchanost‘ a nižší dynamiku ve srovnání se soukromými rádií. Český rozhlas byl stále více vnímán jako rádio starších posluchačů, což odpovídalo skutečnému profilu publika. Podobným problémům čelily rozhlasové veřejné služby po celé Evropě. Způsob řešení zvolený v řadě zemí (např. Velká Británie, Německo atd.), spočívající ve vytvoření specifických netradičních stanic pro mladé posluchače, narazil v českých podmínkách na nedostatek zdrojů – především na nedostatek volných vysílacích frekvencí.¹⁵⁸

Český rozhlas – váš rozhlas

Vztah rozhlasu a jeho posluchačů však není možné zúžit na poslechovost a její výzkum. Český rozhlas se

od svého vzniku v roce 1992 snažil posílit vazby s posluchači mnoha akcemi, z nichž některé se staly pravidelností a mezi posluchači si získaly značnou oblibu. Řeč je například o **Dni otevřených dveří Českého rozhlasu**. První Den otevřených dveří se uskutečnil v hlavní budově rozhlasu na pražské Vinohradské třídě 16. prosince 1995 od deseti hodin dopoledne do půl šesté večer.

V průběhu necelých osmi hodin si jednotlivá pracoviště Českého rozhlasu prohlédla více než tisícovka pražských i mimopražských zájemců. „Ve skupinkách provázeli pracovníci Českého rozhlasu zvědavce do studií a hlasatelen celoplošných stanic Radiožurnál, Praha a Vltava. Mnozí z nich se v poslechové místnosti seznámili s ukázkami z vánočních pořadů. Připraven byl debatní kroužek, ve kterém po poledni vystoupili vedoucí pracovníci jednotlivých programových okruhů. Ke koupi byly i produkty rozhlasového vydavatelství,¹⁵⁹ popsala první Den otevřených dveří ČTK. Obrovský zájem posluchačů o tuto akci vedl k tomu, že ji vedení rozhlasu 23. listopadu 1996 zopakovalo. Účast na druhém Dni otevřených dveří (od deváté hodiny ranní až do šesté hodiny večerní) byla dvojnásobná. Hlavní budovu Českého rozhlasu si prohlédly více než dvě tisícovky lidí. „Už od deváté hodiny se v hale shromažďovaly stovky lidí a před budovu rozhlasu přijely dokonce i autobusy s mimopražskými zájemci. Hostesky oblečené do modrých triček s rozhlasovým logem už krátce po začátku prohlídek rozdávaly přichozím šatnové bloky s údajem, kdy pravděpodobně přijdou na řadu. Před polednem jich bylo přes tisíc a kapacita tak byla prakticky naplněna. Zvědavci rozdělení do skupin po dvaceti si za plného provozu prohlédli studia stanic Radiožurnál, Praha a Vltava, vyslechli ukázky nejnovější rozhlasové tvorby a setkali se s vedením veřejnoprávního rozhlasu,¹⁶⁰ referovala o akci ČTK.

16. května 1998 se v rámci oslav 75. výročí zahájení rozhlasového vysílání na území České republiky konaly Dny otevřených dveří i v regionálních studiích Českého rozhlasu. Například v Regině Praha této příležitosti využilo šestnáct set lidí. Do brněnského rozhlasového studia zavítalo osmnáct set posluchačů.

Dny otevřených dveří se staly pravidelnou akcí, při níž si posluchači mohou jednou ročně prohlédnout jednotlivá pracoviště rozhlasu.

O prohloubení vztahu mezi rozhlasem veřejné služby a jeho posluchači usilovaly i jednotlivé programové okruhy Českého rozhlasu. Například ČRo 1 – Radiožurnál založil 23. června 1995 tradici **Dne Radiožurnálu**.

Den otevřených dveří v Českém rozhlasu

Stalo se tak v Pardubicích a šlo o celodenní vysílání tohoto okruhu vždy z jednoho města v České republice.

ČRo 3 – Vltava koncem roku 1995 založil **Klub Vltava**, což byla reakce na zpochybnění existence kulturního okruhu Českého rozhlasu. 24. srpna 1995 zveřejnil deník Lidové noviny pod titulkem „Rozhlasová rada chce kmitočky, Vltavu téměř nikdo neposlouchá“ text, v němž interpretoval závěry výroční zprávy Rady ČRo za rok 1994: „*Nejvyšší poslechovost vykazuje podle zprávy 1. programu ČRo – stanice Radiožurnál. Poslechovost 3. programu – stanice Vltava – naopak podle zprávy*

poklesla tak dramaticky, že se počet posluchačů již nedá seriózně určit.“ Diskuse o budoucnosti a posluchovosti třetího okruhu ČRo vedla k ustavení Klubu Vltava. Za první měsíc se do něj přihlásilo téměř šest stovek posluchačů, kteří tak spontánně vyjadřovali svou podporu Vltavě a jejímu vysílání. Ruku v ruce s ustavením klubu začal ČRo 3 – Vltava koncem roku 1995 vysílat čtvrt hodinový **Magazín klubu Vltava**, který byl do programového schématu zařazen vždy jednou za čtrnáct dní v pátek v 18.15 hod. Hlavním úkolem nového magazínu bylo seznamovat posluchače s informacemi o přípravě

vaných klubových setkáních a aktualitami týkajícími se činnosti klubu. Ve stejné době vyšlo i první číslo čtvrtletníku příznivců a posluchačů třetího programu ČRo **Klub Vltava**, který do svých schránek dostali zdarma všichni členové klubu. Klubový čtvrtletník začal členáře pravidelně seznamovat s pozvánkami na akce Klubu Vltava, s činností a programem stanice. Zájem posluchačů a příznivců Vltavy o členství v klubu dokládají následující čísla: zatímco v prvním měsíci existence klubu přišlo šest stovek přihlášek, po prvním půlroce existence měl Klub Vltava 1666 členů. Po třech letech, v prosinci 1998, se ke klubu hlásily tři tisíce členů. V srpnu 2000 se toto číslo zvýšilo na čtyři tisíce dvě stě. V roce 2001 došlo ke změně podmínek členství, když 1. ledna vstoupil v platnost Statut Klubu Vltava. „*Posláním Klubu je popularizace ČRo 3 – Vltava a jeho pořadů s cílem rozšířit okruh jeho posluchačů, jakož i přispět k propagaci Českého rozhlasu jako veřejnoprávní instituce,*“ stálo v dokumentu. Statut nově upravil členství, když stanovil, že „*vzniká dnem předání řádně vyplněné přihlášky a zaplacením finančního příspěvku určeného na částečnou úhradu nákladů spojených s provozem Klubu*“. Roční členský příspěvek na léta 2001 až 2003 byl stanoven ve výši 150 Kč. Po stanovení povinnosti platit příspěvky počet členů Klubu Vltava výrazně klesl a ke konci roku 2002 čítal necelých dvanáct set lidí.

Jiná aktivita ke zvýšení a prohloubení kontaktu rozhlasu s posluchači byla akce ČRo 1 – Radiožurnálu **Zelení andělé**, která vznikla ve druhé polovině roku 2000. „*Byla to reakce na dopravní vysílání soukromých rozhlasových stanic, které do značné míry braly telefonáty řidičů-posluchačů jako zpestření svého programu bez větších nároků na důležitost a kvalitu poskytovaných informací. Vznik Zelených andělů byl navíc inspirován i zahraniční zkušeností vysílatelů veřejné služby s podobnými akcemi,*“⁶¹ vzpomínal o dva roky později na vznik projektu Zelení andělé šéfredaktor ČRo 1 – Radiožurnálu Alexandr Pícha. Pro účely svého dopravního zpravodajství se ČRo 1 – Radiožurnál rozhodl vytvořit síť dobrovolných spolupracovníků-posluchačů. „*Zeleným andělem se může stát každý, kdo se často a pravidelně pohybuje v silničním provozu (např. řidiči autodopravy, autobusů, taxikáři, obchodní cestující, řidiči zásobování, ale i všichni ostatní zájemci), má mobilní telefon a zaregistruje se. Úkolem Zeleného anděla je in-*

formovat o mimořádných situacích v dopravě, které na svých cestách potká, prostřednictvím bezplatné telefonní linky Dopravního střediska Českého rozhlasu a ABA. Jde o dobrovolnou aktivitu bez nároku na honorář,“ stálo v náborovém letáku. Český rozhlas získal na autosalonu v Brně za projekt Zelení andělé zvláštní cenu poroty Autosalon Prix 2001 za přínos k bezpečnosti silničního provozu.

Spolupracovníci prošli školením, jak mají o situaci v dopravě informovat, jaké nezbytné údaje musejí nahlašovat v případě dopravních nehod atd., což posílilo kvalitu poskytovaných informací ve srovnání se soukromými rozhlasovými stanicemi. Ze členství v síti Zelených andělů vyplývaly i některé výhody: například identifikační karta, která majitele opravňovala k čerpání slev Autoklubu Bohemia Assistance (ABA), soutěž o nejlepšího dopravního zpravodaje s věcnými cenami či zvýhodněné vstupné na některé akce, které byly připravovány ve spolupráci s ČRo 1 – Radiožurnálem.

Sít Zelených andělů čítala ke konci roku 2002 čtyři tisícovky zpravodajů, kteří svou dobrovolnou činností zkvalitňovali dopravní zpravodajství Českého rozhlasu.

Ve službách veřejnosti

Službu veřejnosti prokazoval Český rozhlas v letech 1992 až 2002 ve vysílání i mimo ně. Především v krizových situacích prokázalo jeho vysílání nezastupitelnou úlohu, kterou rozhlas veřejné služby ve smíšeném (tzv. duálním) systému uspořádání elektronických médií plní.

Příkladem je vysílání Českého rozhlasu v době ničivých povodní ve východních Čechách, na Moravě a ve Slezsku v létě 1997 a rovněž v létě 2002, kdy přírodní živelní postihl jižní, střední a severní Čechy. Regionální studia ČRo změnila program, jejich vysílání se proměnilo v kontinuální povodňové dispečinky. Do vysílání živě vstupovali redaktori z různých míst postiženého regionu a referovali o povodňové situaci, prostor k vyjádření dostávali i představitelé Integrovaného záchranného systému (hasiči, policie a záchranné služby), regionální a místní samosprávy (hejtmani, přednostové okresních úřadů, starostové a představitelé obcí) a posluchači, kteří si prostřednictvím rozhlasu vyměňovali informace a dávali o sobě vědět svým blízkým a známým.

Při povodních na Moravě v červenci 1997 vznikl na stanici ČRo 2 – Praha pořad **Duhový most**, u jehož zrodu stáli **Robert Tamchyna, Věra Tůmová a Miroslav Bobek**. „V Duhovém mostu jsme se snažili (v prvních čtrnácti dnech mezi 14. a 25. červencem 1997 dvakrát denně) informovat, reagovat na potřeby lidí, poskytovat nejrůznější rady, upřesňovat v návaznosti na naše kolegy v regionech centra humanitární pomoci, připomínat nejdůležitější telefonní čísla a podobně. To vše ve spojení s Hlavním štábem Civilní ochrany ČR. Mnohé naše publicistické materiály přebíral i okruh ČRo 1 – Radiožurnál. Poprvé se ve vysílání pravidelně odkazovalo na internetové stránky. Během dne byla jedna telefonní linka vyčleněna pro tzv. Duhový telefon, na kterém se shromažďovaly jak dotazy postižených povodní, tak nabídky pomoci postiženým,⁴⁶² vzpomínal s odstupem pěti let jeden z autorů pořadu Robert Tamchyna. Na Duhový most, který se vysílal od léta do podzimu 1997, navázala třítydenní reportážní cesta Roberta Tamchyny po Moravě, při níž informoval posluchače, co se děje půl roku po povodni.

Povodně v letech 1997 a 2002 změnilы vysílací schéma zpravodajského okruhu ČRo 1 – Radiožurnál. Do jeho vysílání vstupovala živě regionální studia a dodávala aktuální zprávy z oblastí postižených povodněmi. Celoplošné stanice Českého rozhlasu vyslaly do postižených oblastí i své reportéry, kteří regionálním studiím pomáhali při tvorbě zpravodajství.

Při povodních v létě 2002 provozoval ČRo 1 – Radiožurnál speciální telefonní **Linku pomoci**, na které se shromažďovaly stovky žádostí o pomoc a rovněž stovky konkrétních nabídek pomoci. Linka fungovala čtyřicet hodin denně. Žádosti a nabídky volajících posluchačů Český rozhlas předával krizovým štábům.

Jedním z dalších počínů, kdy Český rozhlas společně se svými posluchači prokazuje službu veřejnosti, je akce nazvaná **Daruj krev s Českým rozhlasem**. Jejím hlavním smyslem byla a je popularizace dárcovství krve v České republice. Poprvé se uskutečnila 9. března 1995, kdy přišly darovat krev necelé dvě stovky posluchačů.

Akce Daruj krev s Českým rozhlasem se od té doby konala vždy čtyřikrát do roka a ČRo ji organizoval ve spolupráci s transfúzním oddělením Všeobecné fakultní nemocnice v Praze 2. Postupně se rozšířila i o jednotlivá regionální studia v Brně, Ostravě, Olomouci, Hradci Králové, Čes-

kých Budějovicích, Plzni a Regině Praha. Regionální studia ji spoluorganizovala s transfúzními stanicemi místních fakultních nemocnic. V letech 2001 a 2002 se počty dárců pohybovaly vždy kolem dvanácti set lidí. Za rok tak darovalo krev s Českým rozhlasem v průměru téměř pět tisíc posluchačů, přičemž zhruba tisícovka byli tzv. prvodárci (lidé, kteří krev darovali poprvé). O průběhu akce referovaly ve svém vysílání jednotlivé programové okruhy a před hlavní budovou ČRo v Praze na Vinohradské třídě byla vždy k vidění velká pojízdná transfúzní stanice.

Od roku 2000 začal Český rozhlas jako výraz díky všem dobrovolným dárcům krve pořádat v Obecním domě v Praze benefiční koncert vážné hudby.

Dalším počínem, kdy Český rozhlas prokázal službu veřejnosti a především odlišnost od soukromých rozhlasových stanic, byl vznik **Nadačního fondu Českého rozhlasu** v lednu 2001. Jeho úkolem byla a je pomoc v oblasti charitativní, sociální, kulturní a vzdělávací. Prvním projektem, kterým Nadační fond Českého rozhlasu zahájil v roce 2001 činnost, byla pomoc zrakově postiženým. V rámci grantového programu pro nevidomé se podařilo v roce 2001 rozdělit téměř pět milionů korun.

Závěrem

V devadesátých letech rozhlasová část českého mediálního systému prošla největšími institucionálními, obsahovými a technologickými proměnami ve své dosavadní historii. Státní rozhlas byl transformován na rozhlas veřejné služby. Ocitl se v konkurenčním prostředí desítek soukromých rozhlasových stanic a přišel o své dosavadní výsadní postavení. V novém uspořádání elektronických médií nebyl Český rozhlas schopen zcela jasně definovat své úkoly a postavení. Jeho finanční (ne)zajištění navíc vedlo ke snižování produkce rozhlasových her, dokumentů a dalších náročných žánrů, které jsou charakteristické právě pro rozhlas veřejné služby.

Ve zcela novém mediálním prostředí, které se začalo formovat po listopadu 1989, však Český rozhlas zůstal veřejnou, kulturní a národní institucí, jejíž úkoly není schopno zajistit žádné soukromé médium.

Poznámky

- ¹ Bělina, Pavel–Kučera, Jan P. a kol.: Dějiny evropské civilizace II. Paseka, Praha 1997, s. 280–281.
- ² Čapka, František: Dějiny zemí Koruny české v datech. Libri, Praha 1998, s. 766.
- ³ Ješutová, Eva–Nováková, Jaroslava: Čs. rozhlas na cestě k demokracii. Od perestrojky k svobodným volbám. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2002, s. 20.
- ⁴ Tamtéž, s. 20.
- ⁵ Federální úřad pro tisk a informace (FÚTI) vznikl 1. 1. 1981 na základě zákona č. 180/1980 Sb. Byl pokračovatelem cenzurních úřadů: HSTD z první poloviny padesátých let a ÚTI (později ČÚTI). Pravomoci FÚTI se netýkaly jen tisku, ale i rozhlasu a televize.
- ⁶ Moravec, Václav: Deset let duálního systému rozhlasového vysílání (1989–1999). Svět rozhlasu, 2000, č. 3, s. 7 a 47.
- ⁷ Elektronickými médii v této kapitole označujeme především rozhlas a televizi.
- ⁸ Důvodová zpráva ke zřízení meziresortní konkurzní komise pro výběr uchazečů o nestátní rozhlasové a televizní vysílání na území ČSFR. Osobní archiv autora kapitoly.
- ⁹ O rok později získala Evropa 2 – pod svým českým názvem Evropa 2 – od meziresortní komise federální vlády licenci k experimentálnímu vysílání. Následně, 10. 6. 1991, již vysílala Evropa 2 čtrnáct hodin svého programu v českém jazyce. In: Moravec, Václav: c. d., s. 8.
- ¹⁰ Podrobněji o této problematice pojednává podkapitola Od státního rozhlasu k rozhlasu veřejné služby.
- ¹¹ Szomolányi, Soňa: Klukatá cesta Slovenska k demokracii. Stímul, Bratislava 1999, s. 49.
- ¹² Poslanecká sněmovna byla podle Ústavy ČR, která vstoupila v platnost 1. 1. 1993, pouze jednou ze dvou komor Parlamentu ČR a nahradila Českou národní radu. Druhou komorou byl Senát, k jehož vzniku a naplnění došlo až v roce 1996.
- ¹³ Programové prohlášení vlády ČR. Hospodářské noviny, 23. 7. 1992.
- ¹⁴ Podrobněji o soukromém rozhlasovém vysílání viz Moravec, Václav: c. d.
- ¹⁵ Programové prohlášení vlády ČR. Hospodářské noviny, 10. 8. 1998, s. 7–10.
- ¹⁶ Šlo o zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, zákon č. 39/2001 Sb. (novela zákona o ČT) a zákon č. 192/2002 Sb. (novela zákona o ČRo).
- ¹⁷ Programové prohlášení vlády ČR. Úřad vlády, Praha 2002, s. 36.
- ¹⁸ Stanice EM začala vysílat 4. září 1989. Její název vznikl sloučením počátečních písmen oblíbených pořadů pro mládež – slovenského Elánu a českého Mikrofóra. Ač byl oficiální název okruhu EM, někdy bývá též používán název neoficiální E+M.
- ¹⁹ V roce 1989 však již k rušení vysílání zahraničních rozhlasových stanic nedocházelo. Československé rušičky utichly po 36 letech dne 16. 12. 1988 v 16.00 hodin. Jedním z hlavních důvodů bylo rozhodnutí ÚV KSSS, kterým Sovětský svaz zastavil rušení rozhlasových stanic Svobodná Evropa, Rádio Svoboda a Deutschlandfunk. Po tomto datu rušily vysílání Svobodné Evropy již jen Československá socialistická republika a Bulharská lidová republika. 9. 12. 1988 předsednictvo ÚV KSČ projednalo a schválilo na své 96. schůzi zprávu ministra zahraničních věcí Jaromíra Johanese o situaci v oblasti rušení zahraničních rozhlasových stanic s návrhem rušení zastavit. In: Tomek, Prokop: Rušení zahraničního rozhlasového vysílání pro Československo. Securitas imperii č. 9. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2002, s. 366–367.
- ²⁰ Lidé znovu v ulicích. Svobodné slovo, 22. 11. 1989, s. 4.
- ²¹ Prouza, Josef: Mikroforum v době revoluce. S. 5–8. AČRo.
- ²² Ješutová, Eva–Nováková, Jaroslava: c. d., s. 21.
- ²³ Votavová, Jarmila: Stručný nástin historie Českého rozhlasu. Studijní a výzkumné oddělení Českého rozhlasu, Praha 1993, s. 112–113.
- ²⁴ Dokumenty tiskového střediska OF Čs. rozhlasu. AČRo.
- ²⁵ Šlo o zhruba 600 zaměstnanců Čs. rozhlasu.
- ²⁶ Dokumenty tiskového střediska OF Čs. rozhlasu. AČRo.
- ²⁷ Prohlášení OF Čs. rozhlasu. Týdeník Rozhlas, 1989, č. 51, s. 2.
- ²⁸ Dokumenty tiskového střediska OF Čs. rozhlasu. AČRo.
- ²⁹ Informace z jednání výboru OF Čs. rozhlasu ze dne 30. 11. 1989. Dokumenty tiskového střediska OF Čs. rozhlasu, AČRo.
- ³⁰ Šlo o Jarmilu Bogušovskou (HRPG), Jaroslava Košťála (VOČRo), Františka Pavelku (sekretariát ředitele Českého rozhlasu), Jana Koláře (HRLDV), Miloslavu Hákovou (HRLDV), Svatopluka Štefla (HRLDV) a Františka Mareše (HRLDV).
- ³¹ Prohlášení Demokratického fóra komunistů Čs. rozhlasu. AČRo.
- ³² Programová rada Čs. Rozhlasu. Týdeník Rozhlas, 1989, č. 52, s. 2.
- ³³ Úsnesení vlády ČSSR ze dne 3. 12. 1989 č. 399. AČRo.
- ³⁴ Setkání nového ústředního ředitele Čs. rozhlasu se zaměstnanci. ČTK, 6. 12. 1989.
- ³⁵ Tisková beseda s ústředním ředitelem Čs. rozhlasu Karlem Starým. ČTK, 8. 12. 1989.
- ³⁶ Zvukový archiv autora kapitoly.
- ³⁷ Znělka a nový název federálního okruhu Československo byly poprvé odvysílány 16. prosince 1989 v 11.00 hod.
- ³⁸ V rozhlase zřízena Redakce náboženského života. ČTK, 19. 1. 1990.
- ³⁹ Fleischmann, Michel: Začátky soukromého vysílání. Svět rozhlasu, 2000, č. 4, s. 24.
- ⁴⁰ Tisková konference s ústředním ředitelem Čs. rozhlasu Františkem Pavlíčkem. ČTK, 8. 2. 1990.
- ⁴¹ Tamtéž.
- ⁴² Řízením byli pověřeni Jarmila Lakosilová (Praha), Dagmar Maxová (Vltava), Daniela Sedlářová (EM) a Bohumil Kolář (regionální studia).
- ⁴³ Podrobněji viz podkapitola Žurnalistická rozhlasová slovesnost.

- ⁴⁴ Tisková beseda o situaci v rozhlasu. ČTK, 19. 7. 1990.
- ⁴⁵ Programové prohlášení vlády ČSFR. Hospodářské noviny, 4. 7. 1990, s. 5.
- ⁴⁶ Jirák, Jan: Kontrola médií veřejné služby jako interpretační problém. In: Sborník Česká televize – věc veřejná. Česká televize, Praha 2000, s. 95.
- ⁴⁷ V klasifikaci modelů uspořádání elektronických médií panuje v naší odborné literatuře značná terminologická rozkolísanost. Autor kapitoly se proto pokouší o terminologické zřehlednění.
- ⁴⁸ Prodej vysílacích časů bývá v případě tzv. veřejnoprávních médií velmi striktně regulován právními normami.
- ⁴⁹ Příkladem soukromého neziskového vysílání jsou vzdělávací stanice při vysokých školách či náboženské stanice. V České republice je to Rádio Proglas.
- ⁵⁰ Finanční rovnováha Čs. rozhlasu v provozní oblasti. Materiál z 14. 5. 1990. AČRo.
- ⁵¹ Šlo o zákon č. 252/1994 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích, z 8. prosince 1994.
- ⁵² O stanicích EM, Regina a RPD – O nových programových změnách. Týdeník Rozhlas, 1991, č. 7, s. 1.
- ⁵³ Čs. rozhlas nedisponoval při vzniku Rádía Mikrofórum volnou vysílací sítí v pásmu VKV. Program stanice Praha byl v té době šířen jak na středních vlnách, tak v pásmu VKV. Vedení rozhlasu proto rozhodlo, že o vysílací síť v pásmu VKV se Praha bude dělit s Rádiem Mikrofórum.
- ⁵⁴ Podrobněji o tématu pojednává podkapitola Český rozhlas 4 – neexistující okruh.
- ⁵⁵ Návrh nového programového okruhu R. Materiál na jednání sedmého kolegia ústředního ředitele Čs. rozhlasu dne 9. 8. 1990 v Brně. AČRo.
- ⁵⁶ Tamtéž.
- ⁵⁷ Rozhlas vysvětluje. Týdeník Rozhlas, 1991, č. 4, s. 5.
- ⁵⁸ Tamtéž.
- ⁵⁹ Rozhovor J. Fuchse s R. Seemannem. AČRo.
- ⁶⁰ Být při tom. Týdeník Rozhlas, 1991, č. 47, s. 1.
- ⁶¹ Zápis z prvního jednání kolegia federálního Československého rozhlasu konaného dne 30. května 1991. AČRo.
- ⁶² Vznik Českého rozhlasu je popsán v podkapitole Český rozhlas – vysílatel veřejné služby.
- ⁶³ Zápis z jednání Rady ředitelů veřejnoprávních rozhlasů 17. ledna 1992. AČRo.
- ⁶⁴ TK s generálním ředitelem Čs. rozhlasu. ČSTK, 4. 12. 1991.
- ⁶⁵ Tamtéž.
- ⁶⁶ Unie pro nezávislé televizní a rozhlasové vysílání sdružovala provozovatele soukromých rozhlasových stanic a žadatele o licence v České republice a Slovenské republice. Jejím prezidentem byl Zdeněk Tichý.
- ⁶⁷ Unie se chce podílet na transformaci Čs. rozhlasu. ČSTK, 13. 8. 1992.
- ⁶⁸ Ředitel Čs. rozhlasu k návrhu jeho transformace. ČSTK, 17. 8. 1992.
- ⁶⁹ Budoucnost Čs. rozhlasu není v jeho částečné privatizaci. ČSTK, 14. 8. 1992.
- ⁷⁰ Tamtéž.
- ⁷¹ Tiskové prohlášení z jednání Rady ředitelů veřejnoprávních rozhlasů ČSFR ze dne 1. 12. 1992. AČRo.
- ⁷² Šlo o zákon č. 192/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů, a o změně dalších zákonů. Novela č. 192/2002 Sb. vstoupila v platnost 22. 5. 2002.
- ⁷³ Reorganizace Českého rozhlasu započne 1. května. ČSTK, 6. 4. 1992.
- ⁷⁴ Reorganizace Českého rozhlasu. AČRo.
- ⁷⁵ Rozhodnutí generálního ředitele ČRo ze dne 19. 11. 1992 o reorganizaci. Věstník ČRo, 1992, s. 220.
- ⁷⁶ Český rozhlas si zřejmě ponechá ze sedmi uměleckých těles jen dvě. ČTK, 25. 11. 1992.
- ⁷⁷ Odbory protestují proti záměru zrušit rozhlasový sbor. ČTK, 4. 12. 1992.
- ⁷⁸ Český rozhlas si zřejmě ponechá ze sedmi uměleckých těles jen dvě. ČTK, 25. 11. 1992.
- ⁷⁹ Podrobněji o tématu viz podkapitola ... a reorganizace nekončí.
- ⁸⁰ Mejstřík o důvodech své rezignace na funkci ředitele rozhlasu. ČTK, 24. 3. 1993.
- ⁸¹ Moravec, Václav: c. d., s. 76.
- ⁸² Kmítočty a budova na Pankráci nejoblavějšími místy rozhlasu. ČTK, 30. 6. 1993.
- ⁸³ Rozbor činnosti a hospodaření Českého rozhlasu v roce 1993. Český rozhlas, odbor informační soustavy – referát statistiky, Praha 1994, s. 16.
- ⁸⁴ Příloha Statutu ČRo – Charakteristika stanic. Ročenka Českého rozhlasu 1994, s. 87.
- ⁸⁵ Zpráva o stavu vysílání a činnosti Rady České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání (9. 7. 1994–31. 1. 1995), s. 25.
- ⁸⁶ Sto dnů Vlastimila Ježka. Týdeník Rozhlas, 1993, č. 46, s. 1.
- ⁸⁷ Podrobněji viz Slovníček technických pojmů.
- ⁸⁸ Generální ředitel ČRo Mgr. Vlastimil Ježek o Praze, Vltavě a Radiožurnálu. Týdeník Rozhlas, 1995, č. 53, s. 1 a 3.
- ⁸⁹ Otevřený dopis Michela Fleischmanna ing. Janu Kasalovi, předsedovi stálé parlamentní komise pro sdělovací prostředky. INFO F1 č. 7, říjen 1995, s. 4.
- ⁹⁰ Rozhovor generálního ředitele ČRo Václava Kasíka v pořadu Interview BBC, 16. 5. 2002. Archiv BBC.
- ⁹¹ Český rozhlas a Svobodná Evropa: smlouva o vysílání. ČTK, 22. 3. 1994.
- ⁹² Moravec, Václav: c. d., s. 89.
- ⁹³ Rada pro televizní a rozhlasové vysílání nesouhlasí se zahájením vysílání ČRo 6. ČTA, 8. 11. 1995.
- ⁹⁴ Text, který následoval při začátku vysílání ČRo 6/RSE v 6.00 hodin po hlavní znělce, jež zůstala beze změny, zněl: „Vážení posluchači, na vlnách Rádía Svobodná Evropa posloucháte pořady Rádía Svobodná Evropa, Českého rozhlasu, Hlasu Ameriky,

- BBC WS a Deutsche Welle.“ RSE tým vyhovělo požadavku Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání, která vyslovila svou nespokojenost s tím, že nebyla nikde uvedena skutečnost, že ČRo 6/RSE vysílá své pořady na frekvenci RSE. Stejnou identifikaci uváděla stanice i o půlnoci, kdy její vysílání končilo.
- ⁹⁵ RFE/RL končí vysílání v českém jazyce. Tisková zpráva z 2. 7. 2002. Archiv autora kapitoly.
- ⁹⁶ Kmitočty a budova na Pankráci nejoblavějšími místy rozhlasu. ČTK, 30. 6. 1993.
- ⁹⁷ Vývoj ekonomiky Českého rozhlasu. Ročenka ČRo 1996, str. 52.
- ⁹⁸ Rada kritizuje Český rozhlas za omezení vysílání, Ježek odpovídá. ČTK, 20. 12. 1993.
- ⁹⁹ Veřejnoprávní televize a rozhlas zahájily kampaň proti neplatícím poplatkům. Lidové noviny, 21. 2. 1995, s. 1.
- ¹⁰⁰ Programové prohlášení vlády ČR. Úřad vlády, Praha 2002, s. 36.
- ¹⁰¹ Vývoj ekonomiky Českého rozhlasu. Ročenka Českého rozhlasu 1996, s. 52.
- ¹⁰² Rozhlas požaduje více peněz. Lidové noviny, 4. 9. 1996, s. 3.
- ¹⁰³ Zpráva o stavu vysílání a činnosti Rady České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání (1. 2. 1997–31. 1. 1998), s. 50.
- ¹⁰⁴ Zpochybňování druhého mandátu Ježka by podle něj poškodilo ČRo. ČTK, 8. 2. 1999.
- ¹⁰⁵ Moravec, Václav: c. d., s. 112.
- ¹⁰⁶ Šmíd, Milan: Stručný slovník elektronických médií. Karolinum, Praha 1995, s. 7 a 14.
- ¹⁰⁷ Ročenka Českého rozhlasu 1996, s. 44.
- ¹⁰⁸ Moravec, Václav: c. d., s. 115.
- ¹⁰⁹ Ročenka Českého rozhlasu 2000, s. 48.
- ¹¹⁰ Na podobném principu pracovaly dva velké přenosové vozy vybudované z nákladních automobilů Avia.
- ¹¹¹ Programová rada Čs. rozhlasu. Týdeník Rozhlas, 1989, č. 52, s. 2.
- ¹¹² Věstník Českého rozhlasu, 1993, částka 75, str. 380–400.
- ¹¹³ Pouze k dílčím otázkám začalo vedení ČRo 1 – Radiožurnálu formulovat vlastní redakční zásady již od roku 1994. Šlo například o pravidla volebního vysílání, pravidla komentáře či používání skrytého mikrofonu.
- ¹¹⁴ Kol. autorů: Zpravodajství v médiích. Karolinum, Praha 2001, s. 63–64.
- ¹¹⁵ Světová premiéra: přímý přenos z jedoucího rychlíku. Týdeník Rozhlas, 1994, č. 46, s. 3.
- ¹¹⁶ Ročenka Českého rozhlasu 1994, s. 19.
- ¹¹⁷ Hovory v Lánech. Týdeník Rozhlas, 1990, č. 27, s. 1.
- ¹¹⁸ Tamtéž.
- ¹¹⁹ Hlas Václava Havla z rozhlasu nezmizí. Týdeník Rozhlas, 1998, č. 9, s. 2.
- ¹²⁰ Káva u Kische. Týdeník Rozhlas, 1990, č. 8, s. 3.
- ¹²¹ Jsem napřed člověk a teprve potom novinář. Týdeník Rozhlas, 1996, č. 33, s. 1.
- ¹²² Čas proměn Jindry Klímové. Týdeník Rozhlas, 1997, č. 37, s. 1 a 23.
- ¹²³ Hoffman, Ivan: Pomalý potlesk. G plus G, Praha 2001, s. 121.
- ¹²⁴ Původně redakce rozhlasových her, k níž byla později připojena i redakce rozhlasového dokumentu.
- ¹²⁵ Bouček, Zdeněk: Rozhlasový dokument. Rukopis. AČRo.
- ¹²⁶ Halas, Jan: Literární redakce po listopadu 1989. Rukopis. AČRo.
- ¹²⁷ Mezi roky 1990 do 2000 působili v SUR režiséři (někteří krátce): Alena Adamcová, Petr Adler, Milan Balašov, Vladimír Bílý, Dimitrij Dudík, Jan Fuchs, Vladimír Gromov, Josef Henke, Ivan Holeček, Jiří Horčíčka, Ivan Chrz, Markéta Jahodová, Jana Klimentová, Jaroslav Kodeš, Hana Kofránková, Jakub Krofta, Mária Křepelková, Josef Lédl, Pavel Linhart, Jiřina Martínková, Josef Melč, Miloš Novotný, Michal Pavlík, Vladimír Rusko, Ladislav Rybišar, Zdeněk Štěrba, Vladimír Tomeš, Jan Tůma, Jan Uhrin, Karel Weinlich, Jiří Záček, Yvona Žertová, externě spolupracovali například Jan Berger, Josef Červinka, Lída Engelová, Jiří Hraše, Jiří Roll, Olga Valentová a další. Hudebními dramaturgy byli Petr Mandel a Jiří Váchal.
- ¹²⁸ Skupina režisérů ozvučení pořadů v tomto období pracovala ve složení: vedoucí Radislav Nikodém (od roku 1995 Jiří Litoš), Tomáš Pergl, Josef Plechatý, Pavla Šindelářová, Petr Šplíchal, do roku 1996 Hana Brothánková a Dana Stuchlíková.
- ¹²⁹ Výroční zpráva Rady Českého rozhlasu o činnosti Českého rozhlasu za rok 1998, podkapitola 2.5 Služba vzdělávání.
- ¹³⁰ Branžovský, Josef: Tradice rozhlasových vzdělávacích pořadů. Rozhlasová práce, 1993, č. 2, s. 12–13.
- ¹³¹ Čapí rok v Meteoru. Týdeník Rozhlas, 1995, č. 11, s. 1 a 3.
- ¹³² Čáp letí přes moře. Týdeník Rozhlas, 1995, č. 29, s. 3.
- ¹³³ Branžovský, Josef: c. d., s. 13.
- ¹³⁴ Francová, Dagmar: Rozhlasové vzdělávání seniorů v pořadech Stříbrná mozaika. Rozhlasová práce, 1992, č. 2, s. 19.
- ¹³⁵ Toulky českou minulostí. Týdeník Rozhlas, 1995, č. 36, s. 1.
- ¹³⁶ Sláma, Tomáš: O Toboganu. Rukopis. AČRo.
- ¹³⁷ O okruzích EM a Rádio Mikroforum podrobněji pojednává podkapitola Zánik okruhu EM a vznik okruhu Regina.
- ¹³⁸ Turádio se vrací. Týdeník Rozhlas, 1991, č. 1, s. 4.
- ¹³⁹ Ročenka Českého rozhlasu 1994, s. 16.
- ¹⁴⁰ Tamtéž.
- ¹⁴¹ Osobní rozhovor autora s šéfredaktorem ČRo 1 – Radiožurnálu Alexandrem Píchou uskutečněný 11. 1. 2003.
- ¹⁴² Nonartificiální hudba je relativně svébytnou vývojovou sférou evropské hudební kultury, která se jako taková začala utvářet v 19. století a v průběhu 20. století ještě zvýšila míru své specifčnosti, vnitřní diferencovanosti a společenské závažnosti. Charakteristické znaky nonartificiální hudby lze vymezit asi následovně: typově standardizovaný základ tvorby, zeslabený význam skladebné jedinečnosti díla a naopak zvýraznění podílu interpretace, dále spontaneita vnímání a spotřeby, široká společenská konzumní základna, zbožní charakter převážné části produkce nonartificiální hudby a tím i její podřizování se běžným ekonomickým mechanismům a zákonitostem, zvláště zákonu poptávky a nabídky. Opačné rysy má artifciální hudba.

(Viz: Matzner, Antonín–Poledňák, Ivan–Wasserberger, Igor a kol.: Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. Editio Supraphon, Praha 1980, s. 293.)

- ¹⁴³ Rozhovor autora s Bohuslavem Vítkem uskutečněný 9. 1. 2003.
- ¹⁴⁴ Dáma a lupiči v Českém rozhlasu. Týdeník Rozhlas, 1995, č. 13, s. 1.
- ¹⁴⁵ Petr Eben dokončil Jeremiase. Právo, 16. 4. 1997, s. 10.
- ¹⁴⁶ Církevní opera Jeremias je už hotová. Denní Telegraf, 27. 3. 1997, s. 12.
- ¹⁴⁷ Zvony a zvonky na Vltavě. Týdeník Rozhlas, 1995, č. 26, s. 3.
- ¹⁴⁸ Ustavení svazu rozhlasových tvůrců. ČTK, 27. 1. 1990.
- ¹⁴⁹ Rozhlasoví tvůrci postrádají kritiku své práce v tisku. ČTK, 15. 7. 1992.
- ¹⁵⁰ Votavová, Jarmila: c. d., s. 6.
- ¹⁵¹ Rozhlasová práce chce sloužit čtenáři. Rozhlasová práce, 1990, č. 1–2, s. 2–3.
- ¹⁵² Úvod. Svět rozhlasu, 1999, č. 1, s. 3.
- ¹⁵³ Segeth, Josef: Hledání rozhlasovosti v publicistice. Rozhlasová práce, 1993, č. 1, s. 79–82.
- ¹⁵⁴ Hankusová, Veronika: Minulost a současnost soutěže Prix Bohemia Radio. Bakalářská práce. FSV UK, Praha 2002.
- ¹⁵⁵ Radio 2000 – European Radio Key Fact. IP Praha, 2000.
- ¹⁵⁶ Kasík, Václav: Studie o veřejnoprávnosti a koncepcce činnosti ČRo do roku 2005. Praha 1999, internetová adresa www.rozhlas.cz.
- ¹⁵⁷ Staněk, Miloš: Stručně o výzkumu trhu, médií a veřejného mínění. Median, Praha 1996, s. 28–29.
- ¹⁵⁸ Hradecký, Václav: Poslechovost ČRo. Rukopis, 2002.
- ¹⁵⁹ Nevšední zájem o prohlídku pracovišť Českého rozhlasu. ČTK, 16. 12. 1995.
- ¹⁶⁰ Nebývalý zájem o Den otevřených dveří Českého rozhlasu. ČTK, 23. 11. 1996.
- ¹⁶¹ Rozhovor autora se šéfredaktorem ČRo 1 – Radiožurnálu Alexandrem Píchou uskutečněný 1. 12. 2002.
- ¹⁶² Rozhovor autora s redaktorem Robertem Tamchynou uskutečněný 2. 1. 2003.